

У нумары:

Ад манускрыпта да блога — і назад
Прапануем вандроўку на літаратурным экспрэсе...

Стар. 4

Мастацкія асаблівасці прозы Алены Паповай: раман «Этот сладкий голос Сирены»
Творы гэтага аўтара не з тых, што чытаюцца «за адзін прысядак».

Стар. 6

Лёс таленавітай праўнучкі
Сярод нашчадкаў славуага жывапісца Івана Хруцкага — мастачка Ядвіга Маціеўская.

Стар. 11

Далучэнне да спадчыны
Краязнаўчы музей у Баранавічах — адзін з культурных цэнтраў горада.

Стар. 13

Тая, што не стамлялася жыць небам
Матыў вышыні — адзін з самых пашыраных у творчасці вядомай паэтэсы Таісы Бондар.

Стар. 15

ІДЗЕ ПАПІСКА на I паўгоддзе 2010 года

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 8150 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 11070 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5460 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 8660 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Таямнічая кветка — талент...

*У Вашым голасе квітнеюць астры,
Якіх не бачыў я раней.*

*Мне зразумела ўсё і ўсё не ясна...
У Вашым голасе квітнеюць астры,
І кожнай кветцы Бог сказаў: квітней.*

*Мне зразумела ўсё і ўсё не ясна —
Ці варты музыкі такой?!
Ці варты я хвіліны гэтай шчаснай,
Калі гучаць арфічна Вашы астры
Па-над пустой канцэртнай асакой.*

*Ці варты я хвіліны гэтай шчаснай,
Не ведаю і ведаць не хачу.
Запамінаю голас Ваш прыязны;
Нібыта верш, запамінаю астры —
Па-школьнаму, на памяць іх вучу.*

*Запамінаю голас Ваш прыязны...
Пакінь, пакінь, глыбокая струна,
Шум глыбіні і неспакой рамансны,
Каб у крыві маёй квітнелі астры...
Кроў — гэта ваза, што не мае дна.*

Леанід Дранько-Майсюк

Працягам натхнёных радкоў пээта, на што яшчэ ў пазамінулым стагоддзі звярнуў увагу класік, можа быць толькі музыка. Альбо (дазволіце сабе такое дапаўненне) мроіва тонкіх асацыяцый, абуджаных то экспрэсіўна хвалюючым, то загадкава кранальным гучаннем жывапісу — вось такога жывапісца і рамантычнага жывапісца, які расквеціў утульную выставачную прастору сталічнай мастацкай галерэі «ЛаСандр-арт». Аўтар гэтых палотнаў — Ганна Гоманавая. Нават строгі крытык, уражаны сакавітай свежасцю яе работ, напэўна, дадаў бы да крылатых паэтавых фраз і сваё захопленне слова, накіштаў: «У вашай творчасці квітнее талент...».

А ў кожным таленце, як вядома, квітнее таямніца — таму і растлумачыць яго немажліва. Праўда, зразумець умовы яго высявання ды раскрыцця часам удаецца. Ужо сама назва выстаўкі «Дэбют у трэцім пакаленні» кажа пра невыпадковасць з'яўлення Ганны Гоманавой у мастацкім асяроддзі. Так, яна працягвае знаную беларускую творчую дынастыю. Заснавальнік дынастыі Гоманавых Уладзімір Кірылавіч — вядомы жывапісец савецкай эпохі, увайшоў у гісторыю айчыннага мастацтва сужэтнымі кампазіцыямі, партрэтамі, нацюрмортамі, натурнымі пейзажамі. Яго самаадданае захаплен-

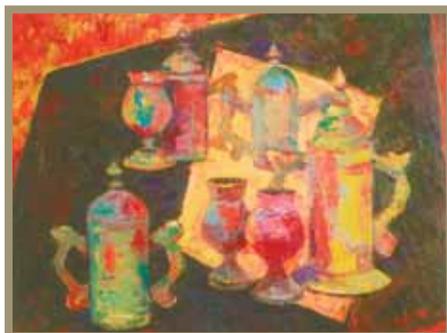
не мастацтвам пераняў сын Леанід — асоба адметная ў сучасным беларускім жывапісе. Унучка Ганна, шчодро адораная прыродай і таксама захопленая творчасцю, прысвяціла незабыўнаму дзядулю сваю першую персанальную выстаўку.

«Захоўваць традыцыі і не быць падобным да сваіх папярэднікаў — задача складаная, але пры яркай індывідуальнасці з нестандартным светаўспрыманнем гэта магчыма, — разважае мастацтвазнаўца, дырэктар галерэі «ЛаСандр-арт» Ларыса Борнік. — Дзякуючы асацыятыўнаму мысленню, Ганна з уражлівай смеласцю пераўтварае рэальныя прадметы ў мудрагелістыя колеравыя кампазіцыі, пры гэтым лёгка працываюцца не толькі тэма, але і эмацыйны стан аўтара. Радаснае, па-жаночы тонкае ўспрыманне свету ўносіць у яе карціны мажорнасць, надае палітры чысціню і сакавітасць».

Варта падзвіцца на дэбют Ганны Гоманавой і пераняць ад яе кветак, маляўнічых нацюрмортаў, пейзажаў асаблівы настрой, што гэтак адпавядае вясноваму святу — Дню жанчын! Выстаўка працуе да 13 сакавіка.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: Ганна Гоманова і яе палотны «Кубкі», «Маці», «Водар» (2009 год).
Фота Кастуся Дробава

Пункцірам

• Як паведамілі ў прэс-службе Кіраўніка дзяржавы, Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі за асабліва дасягненні ў сацыяльна-культурным развіцці, падрыхтоўку высокакваліфікаваных кадраў і ў сувязі з 70-годдзем з дня заснавання Гродзенскаму дзяржаўнаму ўніверсітэту імя Янкі Купалы прысуджаны Ганаровы дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь.

• Беларускі сцэнарыст Андрэй Курэйчык заключыў кантракт на напісанне сцэнарыя са студыяй "Базілеўс" Цімура Бекмамбетава. Андрэй Курэйчык прыме ўдзел у праекце "Новы год крочыць па краіне" — галоўнай расійскай навагодняй прэм'еры 2011 года. У фільма незвычайны фармат. Ён будзе здымацца некалькімі рэжысэрамі, але стане не традыцыйным ужо альманахам, а адзінай гісторыяй з рознымі лініямі, якія пераплятаюцца. Мяркуюцца, што ў здымаках прымуць таксама ўдзел прадзюсер праекта Цімур Бекмамбетаў і рэжысэры Аляксандр Вайцінскі і Дзмітрый Кісялёў.

• Міністэрства культуры Беларусі распаўсюдзіла прэс-рэліз, у якім пералічвае мерапрыемствы, што рыхтуюцца да 80-годдзя Уладзіміра Караткевіча. Плануюцца мемарыялізаваць і добраўпарадкаваць мясціны, звязаныя з яго жыццём і дзейнасцю. У Кіеве, дзе пісьменнік вучыўся, паўстане яму помнік. Прадугледжана выданне твораў Караткевіча на замежных мовах. На кінастудыі "Беларусьфільм" распачалі працу над стварэннем 4-серыйнага тэлевізійнага мастацкага фільма паводле кнігі "Каласы пад сярпом тваім". Акрамя гэтага запланавана правядзенне мастацкіх выстаў, канферэнцый.

• Памятная шыльда ў гонар Францішка Багушэвіча з'явіцца сёлета ў Вільні. Пра гэта паведаміў Юрась Юркевіч, старшыня Таварыства беларускай мовы Віленскага краю. У літоўскай сталіцы Францішак Багушэвіч працаваў адвакатам. 21 сакавіка будзе адзначана яго 170-гадовы юбілей. "Ужо адліта форма шыльды, я бачыў фотаздымкі. Адзінае, у чым я не ўпэўнены, што мы паспеем да 21 сакавіка, але тое, што шыльда будзе адкрыта ў гэтым годзе, гэта дакладна. Бо на тое ёсць воля беларускай дзяржавы і воля беларускай супольнасці ў замежжы", — сказаў Юрась Юркевіч.

• Свет пабачыла факсімільнае перавыданне першага паэтычнага зборніка народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна "Маладзік над стэпам". Упершыню кніга з'явілася ў 1959 годзе. Факсімільна зроблена з асобніка, які паэт падпісаў сваёй маці Акуліне Андрэўне, і ўтрымлівае два аўтографы аўтара: "Дарогой маёй матулі шчыра дзякую і долу кланяюся, што нарадзіла, узгадавала, на правільны шлях наставіла. Твой сын Рыгор Барадулін. 30.VII.59 г." і "Мой першы блін... Рыгор Барадулін". Перавыданне стала магчымым дзякуючы рупнасці журналіста Глеба Лабадзенкі.

• У Інтэрнеце з'явіўся сайт для настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры — www.belkabinet.ucoz.ru. Тут размешчаны нарматыўная база, метадычныя рэкамендацыі. Але карысныя матэрыялы на ім могуць знайсці таксама і вучні. Так, на сайце ёсць невялікі "Слоўнік цяжкіх для напісання слоў", "Памятка для напісання сачынення", "Літаратуразнаўчы аналіз мастацкага твора". У "Бібліятэцы" размешчаны творы беларускіх пісьменнікаў, якія вывучаюцца па школьнай праграме. Творы можна праслухаць, бо размешчаны яны ў аўдыёфармаце.

Падрыхтаваў Павел РАДЫНА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Плён — адчувальны

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ арганізавала вечарыну, прысвечаную творчасці пісьменніка Барыса Бележэнкі.

Больш як паўвека Барыс Паўлавіч прысвячае сябе служэнню літаратуры. Яго энергія і працаздольнасці могуць пазайздросціць маладыя творцы. Пісьменніку падуладныя паэзія і проза, а гумар і сатыра — нязменныя спадарожнікі яго жыцця. Складаючы афарызмы і прыдумваючы казкі для дзяцей, Барыс Бележэнка знаходзіцца ў няспынным творчым пошу-

ку. За зусім кароткі прамежак часу з-пад пяра земляка выйшлі пяць новых кніг, і цяпер у яго літаратурнай скарбонцы іх адзінаццаць. Сёмай па ліку была кніга паэзіі "Тайна іволгі" (2007). За кнігу сатыры і гумару "Успаміны пра майго асла" (2008) Барыс Паўлавіч атрымаў званне лаўрэата рэспубліканскага конкурсу ў намінацыі "Гумар і сатыра", а за кнігі

"Сны і дарогі" (проза, 2008) і "Волшебная мельница" (казкі, 2008) аўтара ўзнагародзілі абласной літаратурнай прэміяй імя У. Караткевіча. І зусім нядаўна пабачыла свет кніга прозы "Круты земные".

На сустрэчу, якая адбылася ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя У. Леніна, завіталі сябры, калегі па паэтычнай дзейнасці, шчырыя прыхільнікі мастацкага слова Барыса Бележэнкі. Старшыня Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Тамара Краснова-Гусачэнка падкрэсліла, што творчасць Б. Бележэнкі пранізана высокай маральнасцю і невычэрпнай цеплынёй. Паэты Мікалай Намеснікаў, Алена Крыклівец, Маіна Бабарыка і Валеры Строкін успаміналі абставіны свайго знаёмства з

Барысам Паўлавічам і адзначалі ўплыў яго асобы на іх уласнае светаўспрыманне.

На вечарыне ўзгадвалася пра супрацоўніцтва паэта з мастакамі і музыкантамі. Так, альбомамі віцебскіх майстроў пэндзля Анатоля Кавалёва і Юрыя Зуева насычаны лірычнымі радкамі Барыса Паўлавіча, якія гарманічна дапаўняюць рэпрадукцыі карцін, дапамагаюць больш поўна раскрыць сэнс задуманага жывапісцамі.

Многія вершы Бележэнкі пакладзены на музыку. Маэстра Прыдзвінны Віталь Раўза і Надзея Несцяроўка паспрыялі пераўтварэнню паэтычных твораў у песні.

Наталля ФЕНЧАНКА, загадчыца аддзела беларускай літаратуры Віцебскай абласной бібліятэкі імя У. Леніна

Пра кнігу і... падарожжы

Значнае месца ў дзейнасці Гомельскага абласнога аддзялення СПБ займае праца з літаратурнымі аб'яднаннямі.

Так, нядаўна ў Гомельскім раённым Доме культуры адбылася сустрэча ўдзельнікаў літ-аб'яднання "Пралеска" з вядомым гомельскім празаікам і драматургам Васілём Ткачовым.

Кіраўнік літаратурнай суполкі Ева Дударга расказала пра творчы шлях В. Ткачова. Размова ішла не толькі пра кнігу "Снукер", што нядаўна з'явілася ў друку, але і пра іншыя, у тым ліку і драматычныя, творы аўтара. Шчыра і нязмушана В. Ткачоў адказаў

на пытанні. Падчас гутаркі ён адзначыў ролю літаратурнага аб'яднання "Пралеска" не толькі як арганізацыйнага цэнтру творчых людзей, ураджэнцаў Гомельскага раёна, але і як школы прафесійнага росту. За 11 гадоў існавання "Пралескі" 12 яе ўдзельнікаў сталі членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Многія пралескаўцы асабіста знаёмы з Васілём Юр'евічам, што стварыла ў зале даверлівую сяброўскую атмасферу. Добрыя словы пра яго творчасць сказалі Эма Усціно-

віч, Ніна Шклярава, Аляксандр Атрушкевіч, Лідзія Возісава і Генадзь Говар прыгадалі нават сумесныя падарожжы з ім. Як заўважыў Міхась Болсун, найбольш значныя выказванні і выпадкі не застаюцца па-за ўвагай В. Ткачова і абавязкова працягваюць жыць у яго творах. Аляксандр Джад адзначыў, што Васіль Юр'евіч — вельмі паграбавальны і ў той жа час надзвычай тактоўны настаўнік для пачынаючых аўтараў.

Загадчык аддзела маркетынгу раённай бібліятэкі Таццяна Мачалава паведаміла, што па выніках апытання больш як 50 працэнтаў чытачоў беларускай літаратуры ведаюць і любяць кнігі В. Ткачова. "Гэта для мяне самая высокая ўзнагарода", — сказаў пісьменнік.

Галіна РАГАВАЯ

Памяць

3 удзячнасцю, прачула

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа беларускія літаратары ўспаміналі народнага пісьменніка, акадэміка дый проста незвычайнага чалавека Івана Якаўлевіча Навуменку, якому сёлета споўнілася 85 гадоў.

Постаць Івана Навуменкі асабліва дарагая для Коласаўскага музея: хлопчык з паескай глыбінкі з самага дзяцінства рос з Коласам у сэрцы, стаўшы потым і глыбокім даследчыкам ягонай творчасці, і частым госцем музея Песняра. Пра тое, што імя Івана Навуменкі шануецца, сведчыла людная і прадстаўнічая аўдыторыя коласавай гасцёўні.

Дырэктар музея Зінаіда Камароўская падкрэсліла, наколькі для ўстановы дарагі быў Іван Навуменка не толькі

сваімі ўдумлівымі працамі пра творчасць Якуба Коласа, але і звычайным чалавечым словам на розных музейных імпрэзах.

Менавіта ўсё чалавечы (У. Калеснік) стала прадметам згадак прысутных пра Івана Навуменку. На жаль, гэта ўсё прамаўлялася ўжо не ў прысутнасці юбіляра, які, відавочна, пакінуў пасля сябе добрую змену. Яе прадстаўнікі — Генрых Далідовіч і Сцяпан Лаўшук, колішнія студэнты Івана Якаўлевіча — былі аса-

бліва расчудлены падчас свайго прамой-згадак. Апошні да таго ж — зямляк свайго Настаўніка. Не дзіўна, што цесныя стасункі з такім чалавечым сталі трывалым падмуркам для пісьменніцкага росту Г. Далідовіча і даследчыцкага С. Лаўшкі.

Пра Івана Навуменку як сям'яніна распавяла яго дачка Валерыя Іванаўна. Супрацоўнікі музея былі вельмі ўдзячны за прадстаўленне ёю для музейнай выставы асабістыя рэчы, фота і рукапісы Івана Якаўлевіча.

Мастацкім фонам вечарыны сталі музычныя нумары навуцэнцаў музычнай школы № 15 г. Мінска: малодшыя школьнікі прадэманстравалі свае ўменні ігры на цымбалах, скрыпцы, акардэоне і мемарыяльным раялі, які з часоў жыцця Якуба Коласа ўпрыгожвае сваімі чароўнымі гукамі літаратурныя сустрэчы ў гасцёўні.

Анатоль ТРАФІМЧЫК, старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа

На здымку: прамаўляе Міхась Мушыньскі.

Фота Кастуся Дробава

Імпрэзы

У хрысціянскім святле

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылося святкаванне 70-годдзя паэта і публіцыста Алега Бембеля (Зьніча). Паслушнік Жыровіцкага манастыра інак Мікалай (так гучыць яго царкоўнае імя) дэкламаваў вершы, напоўненыя хрысціянскімі ідэямі і духоўнымі настаўленнямі, са сваёй новай кніжкі "Мне не цябе шкада, а тваю маці...".

Ужо больш як 14 гадоў "за мурам" Свята-Успенскага Жыровіцкага манастыра паэт Зьніч не стрымлівае сваё паэтычнае гарэнне. "Паслушніцтва вельмі добра паўплывала на яго як на творцу, менавіта ў манастыры зборнікі ў яго сталі з'яўляцца адзін за адным, — лічыць сябра паэта, навуковец і публіцыст Анатоль Астапенка, — друкуюцца творы і ў "Жыровіцкім лістку", які ён выдае пры манастыры з 1998 года".

Дачка паэта, мастацтвазнаўца, дырэктар Гарадской мастацкай галерэі твораў Л. Шчамялёва Таццяна Бембель, якую віноўнік імпрэзы прадставіў як "мой хатні Галоўліт", шчыра распавяла пра складаны характар бацькі: "Ён

просіць называць яго "брат Мікалай", толькі я часам не ведаю: старэйшы ён брат, ці малодшы? Бо столькі ў яго нейкага абсалютна мірскага маладога запалу, столькі жадання спрацацца".

Літаратуразнаўца Ірына Багдановіч згадала свае першыя ўражанні ад знаёмства з творчасцю і асобай Алега Бембеля, якое адбылося яшчэ ў 1980-я: "Як уражвалі ягоныя вершы! Бо традыцыя духоўнай паэзіі тады была практычна абарваная".

Дапоўнілі хрысціянскую скіраванасць імпрэзы песні гурта "Сустрэча" на словы беларускіх паэтаў.

Саша ДОРСКАЯ

Фота Святланы Палікарнавай

3 нагоды

У гонар мовы

У Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў адзначалі Міжнародны дзень роднай мовы. У свяце прынялі ўдзел міністр культуры Беларусі Павел Латушка і рэктар гэтай ВУНУ Барыс Святлоў.

У рамках свята на універсітэце прайшла цырымонія ўзнагароджвання тых, хто папулярна ўжывае беларускую мову ў сваёй прафесійнай дзейнасці. Гэта не толькі творчыя прафесіі — журналісты, пісьменнікі, выкладчыкі роднай мовы і літаратуры. Сёння да іх усё часцей і часцей далучаюцца людзі з тэхнічнай адукацыяй альбо гуманітарны, хто распаўсюджае прафесійную лексіку ў сферах дзейнасці, якія раней цалкам з'яўляліся рускамоўнымі. Граматы атрымалі выкладчык матэматыкі БДУ Аляксандр Самадураў, стаматолаг Алесь Лядчык, выкладчык логікі і філасофіі БДУ культуры і мастацтваў, аўтар першага падручніка па логіцы на беларускай мове Аркадзь Бабко, інак Мікалай (Алег Бембель, паэт Зьніч). Узнагароды ўручалі старшыня Таварыства беларускай мовы Алег Трусаў і лідэр гурта "Палац" Алег Хаменка. Гэтыя людзі з'яўляюцца не толькі выкладчыкамі БДУКіМ, але і адданымі папулярызатарамі роднай мовы.

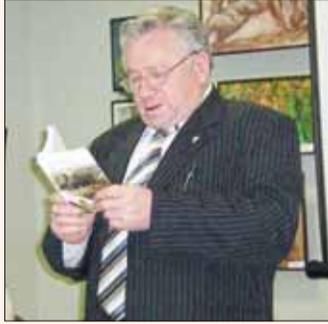
Гучалі вершы, сваімі спевамі прысутных радавалі выканаўцы аўтарскай песні Радмір Веліч, Таццяна Беланогая, ансамблі "Талака", "Небасхіл", гурт "Джамбіум".

Міжнародны дзень роднай мовы быў абвешчаны на трыццатай сесіі ЮНЕСКА па прапанове Бангладэш у 1999 годзе. Яго мэта — спрыянне ўсведамленню моўных і культурных традыцый, якія грунтуюцца на ўзаемаразуменні, талерантнасці і дыялогу. Дзень святкавання — 21 лютага быў абраны таму, што ў гэты дзень у 1952 годзе загінулі пяць студэнтаў, якія змагаліся за наданне мове Бангла статусу дзяржаўнай у тагачасным Пакістане, усходня частка якога пазней стала незалежнай дзяржавай Бангладэш.

Дзмітрый БЕРАЖНЫ

Літ-абсягі

Тут зямля такая...

Зямля Янкі Купалы і Змітрака Бядулі, Ядвігіна Ш. і Леапольда Родзевіча, Івана Пташнікава, Ніла Гілевіча ды Сяргея Давідовіча — так можна ахарактарызаваць Лагойшчыну літаратурную. Невыпадкова сюды, у знакамітыя Акопы, перыядычна прыязджаюць на сустрэчу-семинар маладыя паэты Міншчыны.

лавек з багатай біяграфіяй. Ён, як і М. Ляшчун, скончыў Мінскі дзяржаўны педагогічны інстытут замежных моў, працаваў перакладчыкам у Алжыры і на Мадагаскар, у беларускім пасольстве ў Парыжы. Па поклічы сэрца колькі год таму вярнуўся ў бацькоўскі кут, жыў у вёсцы Корань, дзе працягвае займацца літаратурнай творчасцю. У названым зборніку У. Палупанавы змешчаны апавяданні, незавершаны гістарычны раманы, які маецца выйсці ў поўным аб'ёме, і вершы розных гадоў, многія з якіх напісаны ўдалечыні ад Радзімы і прасякнуты настальгічнымі

пачуццямі. Прэзентацыя кнігі прайшла нядаўна ў Кораньскім сельскім Доме культуры і выклікала жывую зацікаўленасць вясцоўцаў.

А ў памяшканні Лагойскага цэнтра культуры напрыканцы мінулага года была наладжана прэзентацыя другога па ліку зборніка мясцовага паэта Яўгена Ганчарэнкі "Світанак над Гайнай". Увазе чытачоў прапанаваны вершы, што выйшлі з-пад пяра загартаванага жыццём чалавека, душой і сэрцам адданага сваёй зямлі і людзям. Выказвае Яўген Савельевіч цікавае да міншчыны Лагойшчыны, што адлюстравалася ў

запісаных ім легендах, змешчаных у зборніку.

Чакаецца выхад у свет зборніка яшчэ аднаго нашага земляка — празаіка і паэта Міколы Захаранкі, які мае багаты творчы набытак. Апавяданні яго шматразова друкаваліся на старонках "Польмя" і "Маладосці", падборкі вершаў — у штотыднёвіку "Літаратура і мастацтва", камедыя "Паехалі!" ставілася на сцэне Купалаўскага тэатра.

Яднае многіх, хто спрабуе свае сілы на ніве прыгожага пісьменства, творчая суполка "Рунь", якая мае сталую "прапіску" пры раённай бібліятэцы. Тут рэгулярна за кубачкам гарбаты збіраюцца мясцовыя аўтары, каб вынесці на таварыскі суд свае творы, пачуць заўвагі і парады. На апошняй такой сустрэчы ў цэнтры ўвагі былі не толькі аўтары згаданых зборнікаў. Аб'ектўнай увагі ўвогуле станюць ацэнку атрымалі вершы настаўніцы Надзеі Мядзелец, студэнткі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Марыны Паўлюкавец і рабочага Івана Барысевіча з вёскі Казлеўшчына.

Віктар НЕСЦЯРОВІЧ

На здымку: падчас прэзентацыі кнігі Яўгена Ганчарэнкі "Світанак над Гайнай".

3-пад пяра

65-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне была прысвечана міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Узаемадзеянне дзяржаўных устаноў і прыватных калекцыянераў у справе патрыятычнага выхавання моладзі", якую ў музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны правялі міністэрствы адукацыі і культуры краіны, а таксама гістарычны факультэт Белдзяржуніверсітэта. Прывітальным словам канферэнцыю адкрыў намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Тадэўш Стружэцкі. У дыскусіях айчынных вучоных па самых розных аспектах ваеннай гісторыі Беларусі бралі ўдзел навукоўцы і калекцыянеры з Расіі, Украіны, Латвіі, Літвы. У выступленнях і дакладах гучала тэма пашырэння прыватнай калекцыяйнай прасторы на музейных плошчах, ролі прыватных збораў у галіне філакарты, фалерыстыкі, баністыкі, нумізматыкі і нават філунестыкі ў выхаванні любові да роднай старонкі, у гістарычных і краязнаўчых вышукіх.

Дар'я ШОЦІК

Як паведамілі з Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, там працягваецца выстаўка "Кветкавы баль" занага фларыстыка нашай краіны Дзіны Шымук, якая працуе ў японскай тэхніцы ашыбана: жывапіс засушанымі кветкамі, раслінамі, лісьцем і іншымі прыроднымі матэрыяламі. Мастачка першай у свеце выйшла за межы пейзажнай тэматыкі ў фларыстыцы і стварэ адметныя вобразы, якія перадаюць прыгажосць не толькі прыроды, але і чалавека. Творы Дзіны Шымук захоўваюцца ў музеях і прыватных калекцыях як у Беларусі, так і за яе межамі.

Ул інф.

Жыццёваму і творчаму шляху паэта Івана Лагвіновіча прысвечалася вечарына, якая адбылася ў Баранавіцкай гарадскай цэнтральнай бібліятэцы імя Валянціна Таўлая. Сярод прысутных былі пісьменнікі, аматары творчых згуртаванняў, сабры, настаўнікі і вучні. Гучалі вершы паэта, беларускія народныя песні, словы ўдзячнасці і пажаданняў плёну ў творчасці. На фоне разгорнутай і прадуманай выставы "Жыццё мае здаецца песняю..." з дэкламацыяй уласных вершаў і ўспамінамі некаторых момантаў свайго жыцця выступіў і сам Іван Лагвіновіч.

Міхась МАЛІНОЎСКИ

Са студзеня гэтага года ў Беларусі пачаў выходзіць новы штомесячны часопіс для старшакласнікаў, іх бацькоў і педагогаў "Кем быць?". Выдаецца ён пры садзейнічанні Рэспубліканскага цэнтра прафесійнай арыентацыі моладзі Міністэрства працы і сацыяльнай абароны Беларусі і з'яўляецца своеасаблівым кампасам у свеце прафесій. На старонках выдання чытачы пазнаёмяцца з навукальнымі ўстановамі рэспублікі і спецыяльнасцямі, якія ў іх можна набыць, даведаюцца пра ўмовы паступлення, працягаюць парады, неабходныя для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання і прафесійна-псіхалагічнага суб'ядвання.

Не засталіся па-за ўвагай журналістаў і літаратура, мастацтва, пра што сведчаць часопісныя рубрыкі "Музыкальная гасціная" і "Літаратурны сшытак". Зрэшты, вядучы апошняй — паэт, лаўрэат прэміі імя Васіля Віткі Анатоль Зэкаў. Першы выпуск "Літаратурнага сшытка" цалкам адведзены пад творчасць членаў літаратурнага клуба "Купалінка", які аб'ядноўвае 18 літтурткоў школ Мінскага раёна і якім кіруе вядомы беларускі паэт Мікола Чарняўскі.

Лізавета ШЫЛАЙ

Арт-лінія

7 сакавіка ў нашай сталіцы ўрачыста адкрыецца фестываль "Мінская вясна-2010". Традыцыйная музычная падзея прысвечана творчасці вялікіх кампазітараў-романтыкаў, з дня нараджэння якіх сёлета адзначаецца 200 гадоў: Фрыдэрыка Шапэна і Роберта Шумана.

Будуць у ім і шэдэўры Роберта Шумана: наш піяніст-віртуоз Ігар Алоўнікаў парадуе публіку праграмай "Творы Роберта і Клары Шуман"; гоcці з Бельгіі, Літвы, ЗША, Расіі, Францыі "перачытаюць" старонкі камерна-інструментальнай і сімфанічнай спадчыны выдатнага прадстаўніка нямецкага музычнага романтизму...

Пра сустрэчы з добра знаёмымі творами і музычнымі прэм'ерамі, пра выступленні славуных майстроў і маладых перспектывных выканаўцаў падрабязна гаварылі ўдзельнікі прэс-канферэнцыі, што адбылася ў філармоніі. А колькі скажа сам фестываль! Настроімся ж на хвалю яго падзей.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: намеснік генеральнага дырэктара Беларускай дзяржаўнай філармоніі Андрэй Лапцёнак, мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор Дзяржаўнага камернага аркестра Рэспублікі Беларусь заслужаны артыст Расійскай Федэрацыі Яўген Бушкоў і мастацкі кіраўнік БДФ заслужаны артыст Беларусі прафесар Юрый Гільдзюк падчас сустрэчы са сталічнымі журналістамі напярэдадні фестывалю.

Фота Віктара Кавалёва

Шапэн і Шуман: музыка вясны

Разам з каляндарнай вясной уваходзіць у наша жыццё і вясна музычная. Сёлета яна завітае ў беларускую сталіцу на месяц раней, чым у мінулыя гады, і працягнецца да канца красавіка. Праграма першага фестывальнага канцэрта, які адбудзецца нядзельным вечарам у Беларускай дзяржаўнай філармоніі, вабіць суквеццем імёнаў. Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі выступіць пад кіраўніцтвам дырыжора з Ірландыі Бары Дугласа (ён вядомы і як піяніст, пераможца Міжнароднага конкурсу імя П. Чайкоўскага, і, дарэчы, учора граў з нашым аркестрам дымаэстра А. Анісімавым Канцэрт № 2 С. Пракоф'ева). За

раем — лаўрэат міжнародных конкурсаў, гоcця з Расіі Юліяна Аўдзева. Прагучаць уверцюра Ф. Мендэльсона "Казка пра прыгожую Мелузін", Сімфонія № 1 Я. Брамса і Першы канцэрт Ф. Шапэна для фартэпіяна з аркестрам.

2010 год абвешчаны ЮНЕСКА годам Шапэна, і яго музыка (арыгінальныя творы ў традыцыйным выкананні, у розных выканальніцкіх інтэрпрэтацыях ды інструментальных пералажэннях) упрыгожыць ці не кожны фестывальны вечар. Напрыклад, камерны аркестр з Польшчы "Aukso" прапануе мінчанам джазавыя версіі твораў свайго геніяльнага суайчынніка. Сусветна вядомы малады маскоўскі

піяніст Дзяніс Кажухін разам з Дзяржаўным камерным аркестрам Беларусі пад кіраўніцтвам Яўгена Бушкова выканае Другі фартэпіяны канцэрт польскага класіка і прэм'еру "Сярод зімы абрыс Шапэна" беларускага кампазітара Ларысы Сімаковіч для струннага аркестра, фартэпіяна і клавесіна. Багатыя на сюрпрызы будуць праграмы, падрыхтаваныя Ансамблем салістаў "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава: "Ліцьвінская мелодыя Шапэна", "Прынашэнне Шапэну"...

Вяснову мінскі фэст збярэ выканаўцаў з 9 краін і падарыць меламаманам свежы букет самай рознай музыкі.

Повязі

Агульнаславянскія прыярытэты

X Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Славянскі свет: духоўнасць, культура, самасвядомасць" ладзілася нядаўна ў сталічным будынку БРСМ.

У канферэнцыі бралі ўдзел больш як сто вядомых дзеячаў культуры, навукі, гісторыкаў і лідэраў грамадскіх арганізацый Беларусі, Украіны, Расіі і прадстаўнікоў славян з іншых дзяржаў. На абмеркаванні выносіліся аспекты культурнай разнастайнасці і ўзаемадзеяння славянскай культуры ў сучасным свеце, яе фундаментальных падмуркаў у культурнай спадчыне. Даклады і дыскусіі былі прызваны асвятліць падыходы да вырашэння грамадска значных праблем культурнай прасторы і ўзаемадзеяння людзей з розным светапоглядам і каштоўнасцямі, моўнай, этнічнай, культурнай і рэлігійнай ідэнтычнасцю.

Адкрыў канферэнцыю прафесар, старшыня Міжнароднага грамадскага аб'яднання "Славянскі парламенцкі саюз" і Беларускага славянскага камітэта Сяргей Касцяня Сяргей Іванавіч падкрэсліў: адметна, што дзесятая канферэнцыя праходзіць у Мінску, як і ў першы раз, на базе БРСМ. Тады яна мела назву "Здаровы лад

жыцця і цвярозасць — стратэгія будучыні Рэспублікі Беларусь".

Таксама прысутных віталі першы сакратар ЦК БРСМ Ігар Бузоўскі, гісторык, публіцыст, член выканкама Славянскага камітэта Расіі Павел Тулаеў, прафесар, прэзідэнт Паўночна-заходняга аддзялення Міжнароднай славянскай акадэміі Барыс Пратасаў і іншыя.

На міжнародным форуме прапанавалі наступныя тэматычныя пасяджэнні: вытокі славянскай культуры; карані славянскага пісьменства; самасвядомасць, культура, традыцыі славян; дэмаграфічная бяспека славянскага свету. А праца секцыі ладзілася па такіх кірунках, як гісторыя, археалогія, крыніцазнаўства; фальклор, этнаграфія, этналогія, філасофія; славянскія святы, абрады, традыцыі.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымку: адзін з момантаў канферэнцыі.

Фота Кастуся Дробава

Мэта гэтай маштабнай канферэнцыі — развіццё канцэпцый грамадскай бяспекі славянскіх народаў на аснове традыцыйнага славянскага светапогляду і сучаснай навукі. А сярод асноўных задач міжнароднага форуму — збліжэнне дзяржаўных і грамадскіх ініцыятыў Беларусі, Расіі, Украіны ў адраджэнні агульнаславянскіх асноў традыцыйнай духоўнасці і здаровага ладу жыцця.

Платформа XVII ст., барочныя літары

— *Спадар Пятро, вы чытаеце курс даўняй беларускай літаратуры. Гэты прагмет няпроста, асабліва для першакурснікаў.*

— Так. Ёсць крыху несправядлівасці ў тым, што студэнты пачынаюць знаёмства з сусветнай літаратурай ад старажытнасці. Бо старажытная літаратура — адна з самых складаных. Хаця ў стыхіі старажытнай літаратуры было ўсё, чытачы былі жывыя людзі, як і мы сёння, хацелі рознай чытанкі. Але і мову гэтай літаратуры, і каноны, паводле якіх яна ствараецца, складана ўспрымаць студэнтам. Таму, калі выкладаю, прымяняю розныя спосабы мадэрацыі. Прыкладам, працую з будучымі журналістамі — і аказваецца, што старажытная літаратура вельмі публіцыстычная. Тыя са студэнтаў, якіх лічу сваёй удачай, пранікаюцца своеасаблівым шармам старажытнай літаратуры, старой кнігі, старадруку, мовы, праз якую даводзіцца прадзірацца, нават дызайнам выданняў па даўняй літаратуры. Прасякаюцца тым эрасам тэксту, які можна знайсці перадусім у літаратуры старажытнай, прывабнасцю старых кніг, якія ўяўляюцца манускрыптамі з пажаўцельным пергаментам...

— *Якому тэксту старажытнай літаратуры варта было б надаваць сёння больш увагі і аўдыторнага часу?*

— Тут адкрыццё цяжка зрабіць. Варта пільнай увагі і "Слова пра паход Ігаравы", і "Аповесць мінулых гадоў". Фрагменты Палацкага летапісу, якія растварыліся ў іншых зводах, прадамовы і пасляслоўі Францыска Скарыны, лацінамоўныя паэмы Яна Віслацкага "Пруская вайна" і Міколы Гусоўскага "Песня пра зубра" ды іншыя. Наноў адкрытыя творы беларускіх аўтараў, якія пісаліся і па-польску, і на лаціне; вернуты з забыцця, скажам, "Авантуры майго жыцця" Саламеі Пільштыновай, "Камедыя" Каэтана Марашэўскага і г.д. Можна больш увагі надзяліць перакладной літаратурай XII—XIII стст. — там ёсць усё, ад прыгодніцкай прозы да філасофскіх трактатаў, прытым гэта творы, ад якіх адравацца цяжка. Студэнты часам цікава расчытваюць творы старажытнай літаратуры, прыкладам, адна з маіх студэнтак не ўхваляла вандровак Саламеі Пільштыновай — чаго, маўляў, ездзіла, сядзела б дома, дзяцей гадавала ды мужу капусту варыла.

— *Якім чынам выкладчык літаратуры можа актуалізаваць збытыя творы ў нацыянальным дыскурсе?*

— Першы шлях — герменеўтыка, уважлівае прагннанне тэкстаў. Люты вораг студэнтаў тут кароткія пераклады.

— *Людміла Рублеўская зафіксавала новыя павеў — пераказ класікі праз Твітэр, у 140 сімвалах. Сяргей Балахонаў жартам прымяняў такі скорот да "Слова пра паход Ігаравы": "Князь Ігар пайшоў у паход на полаўцаў без увагі на благія прыкметы. Мусяў уцякаць. І гэта на тле цёмных месцаў і згадак Усяслава Чарадзея".*

— Дайджэсты даўно існуюць. Амерыканскія школьнікі Шэкспіра ў дайджэстах вывучаюць, што вельмі сумна, між іншым. Але вернемся да актуалізацыі забытага. Другі шлях — інтэрпрэтацыя і мадэрнізацыя тэкстаў, пошук аналогій у сучаснасці.

— *Прадэманструйце, калі ласка, гэту мадэрнізацыю на асобным тэксце.*

— Возьмем, напрыклад, "Прамову Мялешкі". Там вельмі шмат таго, што актуальна і сёння. Патрыстызм сапраўды і месстачковы, ксенафобія, безагварочная ідэалізацыя мінулага — усё гэта ў творы ёсць, а праблемы вельмі сучасныя. Нарэшце, спалучэнне высокага і нізкага, вульгарнага і вытанчанага. У гэтым плане тэкст "Прамовы Мялешкі" нават постмадэрнісцкі, там і алюзіяў шмат, і нечаканых паралеляў — барока ёсць барока.

— *Вы, пэўна, невывадкова запаралелі барока і постмадэрнізм?*

— І там, і там у аснове тэксту

Імклівія змены ў літаратурным працэсе патрабуюць рэфлексіі, а грунтоўны аналіз, як заўжды, спазняецца. Прапануем вандроўку на літаратурным экспрэсе — усю беларускую літаратуру вокам ахопім і яшчэ гарбаты з правадніком пап'ём. Тым больш праваднік сёння адмысловы — літаратар, крытык, загадчык кафедры беларускай мовы і літаратуры Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта, улюбёны казачнік студэнтаў Інстытута журналістыкі Белдзяржуніверсітэта Пятро Васючэнка.

Ад манускрыпта да блога — і назад

ляжыць гульня. Homo eudens ёсць носьбітам і постмадэрнісцкай літаратуры, і барочнай.

Стоп-кран, скокі праз нацыянальнае

— *Сумніўнае, як для мяне, гэта раздзяленне на масавую літаратуру і якасную. А на ваш погляд, масавая літаратура можа быць якаснай і цікавай?*

— Яна можа быць якаснай — тады, калі ператвараецца ў літаратуру сур'езную. Мне пра гэта не раз даводзілася пісаць. Сур'езная літаратура пазычае метады ў літаратуры масавай, і наадварот. Не зраблю адкрыццё, калі прывяду такія прыклады, як "Злачынства і пакаранне" Фёдора Дастаеўскага, што можна назваць дэтэктывам, альбо шматпластовыя творы Умберта Эка, дзе элементы трылера спалучаны з філасофскай прозай, ці "Лабірынты" Вацлава Ластоўскага. Вядома, гэта сур'езная літаратура. Ведаецца, спрактыкаванае вока заўсёды ўбачыць розніцу паміж масламі і сапраўднай рэчу, паміж эрзацам і жывым творам. Добра, калі ад дыфузіі метадаў павышаецца агульны ўзровень літаратуры. Я за гэты працэс, збліжэнне масавай літаратуры і сур'езнай, толькі ў тым выпадку, калі будзем бачыць рост эстэтыкі, духоўнасці, інтэлектуалізму. А калі адбываецца дэградацыя, трэба штоосьці мяняць.

— *Як мяркуеце, у які з акрэсленых вамі бакоў рушыць беларускаямоўная літаратура?*

— Беларускаямоўная літаратура сама па сабе мае адценне элітарнасці. Ёю займаюцца творцы, якія свядома аддзяляюць сябе ад масавага густу. Таму што масавага чытача на беларускай мове няма. Хаця пісаць на роднай мове — яшчэ не гарантыя поспеху. Напісаць твор на беларускай мове для масавай публікі цяжка. Каб твор меў вялікія тыражы, стаў бестселерам, яго трэба перакладаць. На мову рускую, англійскую, нямецкую.

— *А як жа Караткевіч, які меў шалёную папулярнасць і высокую тыражы на беларускай мове?*

— Мы набліжаемся з вамі да пытання шляху да Універсума. Пакуль што ён ляжыць праз нацыянальнае. Не ведаю ніводнага ўніверсальнага пісьменніка, які ішоў бы іншым шляхам. Ментальнасць Шэкспіра наскрозь англійская, Фолкнера — наскрозь амерыканская...

— *Ментальнасць Міцкевіча...*

— Слушна. Ментальнасць Гарсія Маркеса — лацінаамерыканская, калумбійская, калі хочаце. Спробаў пераскочыць праз нацыянальнае колькі заўгодна, нават у тых аўтараў, якім беларускасць забяспечыла першы лёгкі поспех, але плёну такія скокі не даюць.

Пяты вагон

— *Томас Эліэт гаварыў пра тое, што іерархія ў культуры мусяць выбудоўвацца наноў кожны раз, калі да ўжо існуючых твораў далучаецца новы ("адначасовы парадак культуры" ў эсе "Традыцыя ды індывідуальны талент", 1922). Мяркуюце, дзеля каго з новых твораў нашым класікам давядзецца пасуцца ва ўмоўным літаратурным музеі?*

— Добры вобраз у Эліэта, але мне больш падабаецца параўноўваць літаратуру з чымсьці жывым. Скажам, з тэатрам. Тое, што набывае статус застылай класікі, ператвараецца ў літаратурны помнік — не рухаецца, робіцца музейным экспанатам. Літаратурны працэс — гэта не радуюка, дзе сталыя аўтары каля галавы, а маладыя каля хваста. Самая вялікая небяспека ў гэтым жывым працэсе — забранзавец. Маладым творцам яна прагражае нават у большай ступені. Ранняя хуткая слава кружыць галаву. Перспектывы сёння многа, баюся кагосыці пакрыўдзіць, таму назаву тых, у чыёй будучыні перакананы, бо пільна сачу за іх літаратурным ростам ці нават прыклаў да яго руку: Юлія Новік, Маша Дуброўская, Валярына і Вольга Куставы, Алена Мальчэўская, Наста Кухарэнка, Наста Грышчук, Вольга Гапеева, Віка Трэнас, Арцём Кавалеўскі.

На вакзале WiFi. Сто мегабайт адзіноты

— *Калялітаратурнае жыццё віруе ў віртуальнай прасторы больш як 90 беларускіх пісьменнікаў, крытыкаў, журналістаў вядуць блогі, дзе абмяркоўваюць новыя кнігі, публікацыі ў літаратурным друку, а часам і асобы твораў. Стыль гэтых абмеркаванняў розніцца ад акадэмічнага да лаянкава-зневажаальнага. Як прапануеце ацэньваць гэтую частку літпрацэсу?*

— Да Інтэрнету ў мяне складаны адносіны. Гэта вельмі карысная рэч, вынаходніцтва цывілізацыі, змучанай ад адзіноты. Асабліва гэтую адзіноту цывілізацыя адчула ў сярэдзіне XX ст., калі з'явіліся п'есы абсурду: адзі-

нота ў мегаполісе — адна з іх асноўных тэм. З'яўленне інтэрнет-прасторы дало магчымасць людзям з розных краін быць у сумоі, у супольнасці. З іншага боку, у якія б сферы чалавек ні ўрываўся, ён пачынае з замечвання стэрыльнай прасторы. Паглядзіце на калязімную арбіту — колькі там смецця. Ці прастора электрамагнітных хваляў — радыё, тэлевізія, мабільныя тэлефоны, страшна ўявіць, як засмечана вакол нас паветра. Колькі ні было спробаў падавесці Інтэрнет пад цэнзуру, не атрымліваецца. А гэтая прастора не для таго створана, каб па ёй хадзілі міліцыянер і штрафваў за мат і хуліганскія выбрыкі. Адчуванне ўнутранага разняволення, калі цябе не стрымлівае ўнутраны цэнзар, прыводзіць да таго, што засмечваецца і гэта прастора. Таму вельмі радуюцца, калі там з'яўляюцца творы эстэтычныя, прыкладам, смс-п'еска Алеся Анціпенкі і Аксаны Спрычан. Што нясуць у гэтую прастору літаратары, крытыкі? Як беларусы з верша Янкі Купалы, яны нясуць сваю крыўду. Свой боль. Крызіс няпоўнай самарэалізацыі. Гэтыя маленькія і вялікія літаратурныя драмы расчытаю ў палеміках у Інтэрнеце. Такого не прачытаеш на старонках часопісаў-газет. Але, на маю думку, гэтай крыўды зашмат у інтэрнет-спрэчках. Не кажучы ўжо пра цензуручыну. Маладыя аўтары могуць знайсці ў Інтэрнеце і больш карысных рэчы. Ім бы чытаць Арыстоцеля, Гегеля, Лесінга, найноўшую крытыку — Інтэрнет гэтакую можа паспрыяць, не трэба ісці ў бібліятэку, каб знайсці Пропа "Марфалогію чарадзейнай казкі". Чыннасць Інтэрнета для самаўдасканалення і развіцця літаратуры далёка не вычарпаная.

Станцыя "Крытыка". Ніс sunt leones, або Б'юць без папярэджання

— *Ірына Шаўлякова калісьці раіла ўсім крытыкам беларускай літаратуры начапіць шльгду з нагнісам "САДАМАЗАХІСТ" і так крочыць па цёмных літаратурных завулках. На вашу думку, у якіх стасунках сёння літаратура і крытыка?*

— Калі праводзіць градацыю літаратурных заняткаў паводле складанасці, самай лёгкай прафесійнай назваў бы пазію, для валодання якой часам не трэба і рамяство, калі душа паэтычная, ёсць талент — можна самарэалізавацца і ў 14

гадоў, як Аркадзь Куляшоў. Другой па ступені складанасці будзе проза. Невывадкова не давалі веры, што Шолахаў у 26 гадоў раман напісаў. Ніхто не мог паверыць, што юнак можа быць такім дасведчаным. Затым ідзе драматургія, дзе трэба ведаць не толькі жыццё, але і законы сцэны. Нарэшце, крытыка. Крытык — гэта той, хто шмат чытае. Маладзё чытае сёння ўсё менш, а сапраўдная крытыка — гэта пэўная ступень начытанасці. Крытык перадусім — прафесіянальны чытач. Яго майстэрства — гэта майстэрства прафесіянальнага чытання. Таму мне не зразумела крыўда на крытыкаў. Крыўдаваць на крытыка значыць крыўдаваць на чытача, што не так цябе прачытаў.

— *Пэўны час вы вялі на журнале спецыкурс "Літаратурны крытык". Наколькі важная для крытыка агульшаслова адукацыя? Ці можна навучыць быць крытыкам, выхаваць эстэтычны густ?*

— За той час, што курс існаваў, саспелі як літаратурныя работнікі Аліса Бізыева, якая вызначылася ў жанры вэб-крытыкі, Ганна Шэйман, Таццяна Заміроўская, Кацусь Лашкевіч, таленавіты журналіст, які можа адгукнуцца на літаратурны твор, Кацярына Марголь, паэтка і крытык, Андрусь Белавокі, паэт і крытык, які заўчасна пайшоў з жыцця, але на якога не забываюцца, працягваюць пра яго пісаць. Мо не згадаў каго... Калі будзе магчымасць, набяру новую групу.

— *Падчас майстар-класа для маладых крытыкаў Міхась Тычына падзяліўся меркаваннем, што на адно пакаленне літаратары можа прыходзіцца ўсяго адзін-два крытыкі, але гэта крытыкі з вялікай літары. Як Вісарыён Бялінскі ці Рыгор Бярозкін. Але бываюць і пакаленні, якія не маюць свайго крытыка — бедныя пакаленні...*

— Вядома, гэтых аўтараў варта прызнаць вялікімі, але ў якой ступені яны маглі ўплываць на бягучы літаратурны працэс? Яшчэ пытанне, ці пашанцавала таму пакаленню з Бялінскім. Некаторыя называюць Бялінскага больш публіцыстам, чым крытыкам. Як крытык ён многіх не задавальняў. Прыкладам, ён не ўбачыў, не расчытаў як след Дастаеўскага — прызнаў толькі творы, напісаныя ў рэчышчы натуральнай школы. Ці, яшчэ, ён ва ўпор не бачыў украінскую літаратуру. Вось вам неаднабачнасны крытыка. Ну а Рыгор Бярозкін вялікі больш як літаратуразнавец. Калі перакінуцца на сённяшнюю сітуацыю, дык так і не назавеш нейкіх лідэраў, якія забяспечылі б усё пакаленне. Рухаемся ў бок мультыкультуралізму, крытыкай многія займаюцца, у рознай ступені.

— *Сапраўды. Гаворачы пра знікненне школы ў літаратуры, Валерый Гапееў у сваім блогу адзначае адсутнасць аўтарытэтаў, якія маглі б "вызначаць якасць літаратуры"... "Сёння вызначаць якасць літаратуры бярэцца кожны, каму не лянота"... Як лічыце, спадар Пятро, гэта пакаленне пісьменнікаў павінна выпешчваць "свайго" крытыка альбо крытык — вымудраць, накіроўваць і замацоўваць у культурнай прасторы сваё пакаленне?*

— Крытыка сама па сабе не можа сфарміраваць школу. Працэс фарміравання літаратурнай і літаратуразнаўчай школы — рэч складаная. У сённяшняй літаратурнай і ўвогуле культурнай сітуацыі, у сітуацыі мультыкультуралізму, гэта яшчэ больш цяжка. Таму чакаць, што ў бліжэйшы час аформіцца нейкі мэйнстрым у літаратуры і ў крытыцы, цяжка. Хаця некаторыя прагнозы можна рабіць.

— *Крытыкам давядзецца ў прагназаванай вамі перарыентацыі цывілізацыі быць не апошнімі, за даваць крытэрыі, выбудоўваць наноў сістэму каштоўнасцей?*

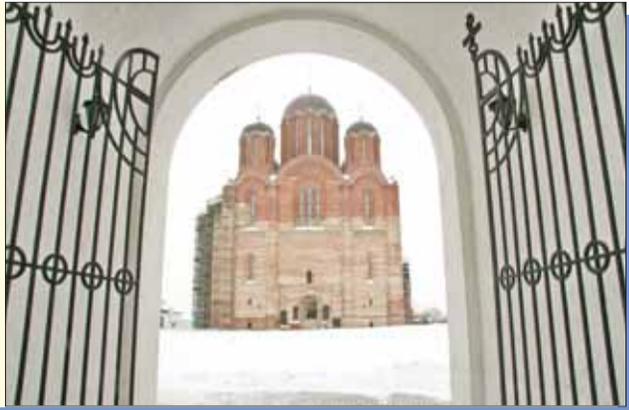
— Чым мы зараз і займаемся.

— *Але дзе браць тых крытэрыяў?*

— З папярэдняга досведу чалавецтва. У тым ліку і з даўняй, і з класічнай беларускай літаратуры.

Два храмы — дзве гісторыі

З 1904 і па 1993 (амаль дзевяноста гадоў!) храмы ў Мінску не будаваліся: патрэбы вернікаў не лічыліся галоўнымі, рэлігійнасць была не ў пашане. Узвышша па вуліцы Прытыцкага, дзе праз дзесяцігоддзі быў выкапаны першы кош зямлі і пачалося будаўніцтва царквы, цяпер не пазнаць: на ёй красуе велічны комплекс з некалькіх пабудов: новаствораны цэнтр духоўнай асветы і служэння Беларускага Экзархата.

Свята-Еўфрасіньеўская царква

Ля ўваходу ў комплекс раскрылася званіца, за ёй паўстала дзеючая Свята-Еўфрасіньеўская царква, крыху далей размясціўся вучэбны корпус. Але найвышэйшы і галоўны тут — канкафедральны (другі ў сталіцы) сабор у гонар іконы "Усіх тужлівых радасць", што зараз будзеца і статус якога будзе не ніжэй за Свята-Духаў канкафедральны сабор — галоўны праваслаўны храм Беларусі. Новабудова бачна яшчэ здалёк, з праезджай часткі па ходу набліжэння да вуліцы Прытыцкага.

З самага свайго заснавання тутэйшы прыход у гонар іконы "Усіх тужлівых радасць" пшчыруе па адраджэнні праваслаўных святых. І за прамінулыя гады найлепшым чынам засведчыў сваю назву. Радасць людзей, якія зноў набылі магчымасць прыйсці ў храм і памаліцца, літаральна асвяціла ўсю ўзвышанасць. На гэтай боганатхнёнай тэрыторыі амаль фізічна адчуваеш, як на плечы апускаецца пудадзейная дабрадаць: тут пачуваеш сябе лёгка і спакойна.

Днём заснавання прыхода лічыцца 26 красавіка 1991 года, калі быў асвечаны камень-сімвал (наведнікі і цяпер могуць пабачыць яго сярод пабудовы комплексу). У чарговую гадавіну Чарнобыльскай бяды, успамінаючы ахвяр трагедыі на атамнай станцыі, святары і вернікі звярнуліся з малітвамі да блізкай па значнасці іконы — "Усіх тужлівых радасць". Звярнуліся... і іншай назвы прыходу не сталі шукаць. Мінчукі сталага ўзросту прыгадоўць палаткі, у якіх першапачаткова туліліся вернікі і тыя энтузіясты, якія распачыналі будаўніцтва, адстойвалі права на ўзвядзенне ў сталіцы новага храма. Пабудаваная Свята-Еўфрасіньеўская царква паўтарыла архітэктурную цэркву, якія ўзводзіліся некалі ў Візантыі, затым найлепшым чынам адлюстравалі нацыянальны асаблівасці нашага краю. І ўвасобілі характэрныя рысы беларускай школы доўгства. Храм мае неверагодна прыгожыя архітэктурныя прапорцыі: "аки лебедь беляя" — дзівяцца турысты. Да слова, дэлегацыя з Таліна, якая наведвала прыход, папрасіла чарцяжы храма — каб пабудавана ў сябе такі ж. Распачатае нанова храмавае будаўніцтва паказала: ёсць у сучаснай Беларусі сапраўдныя майстры, і доўгімі, і рэзчыкі па дрэве, і майстры-іка-

напісцы. У афармленні Свята-Еўфрасіньеўскай царквы шмат дапамагала вядомая беларуская мастачка Вольга Чарняк, у адну з напісаных ёю ікон украленыя мошчы свяціцеля Феадосія Чарнігаўскага. Іканастанас царквы выкананы з мораннага дуба. Палікадзіла і прастол у яе алтары — падарунак Патрыярха Аляксія II.

Храм для такога агромністага прыхода (гэта самы вялікі Фрунзенскі раён сталіцы) маленькі. Таму цяпер узводзіцца другі — памянёны канкафедральны сабор. Пасля завяршэння яго будаўніцтва дзеючая Свята-Еўфрасіньеўская царква стане вячальнай ды хрысціяннай. Такі лёс першай царквы, якая была пабудавана ў Мінску ў паслярэвалюцыйны час.

Сабор у гонар іконы «Усіх тужлівых радасць»

Сабор увесь у будаўнічых рыштывах. Але паглядзеўшы на храм, можна і ў ім знайсці ўсё тыя ж характэрныя рысы беларускага царкоўнага доўгства. Сваім масіўным падмуркам ён нагадвае царкву, якую будоваў па замове Еўфрасіні Полацкай

шынага палёту Мінск выглядае яшчэ больш урачыстым ды прыгожым, чым бачым яго мы, праходзячы па асфальтаваных вуліцах. І людская мітусня ўнізе ўспрымаецца па-філасофску. Але на свой родны горад заўсёды глядзіш улюбёнымі вачыма. І разумееш: хоць, можа, сталіца адстае ад іншых нашых старажытных цэнтраў па колькасці захаваных помнікаў, астраўкі духоўнасці множацца і ў XXI стагоддзі.

Аглядная пляцоўка канкафедральнага сабора ў гонар іконы "Усіх тужлівых Радасць" размешчана там, дзе ўстаноўлены яго купалы. Знізу маленькія, на самай справе яны — вялікія і цяжкія. І прасторы паміж імі для наведнікаў — шмат. Вялізную вагу гэтых купалаў трымаюць на сабе ўсяго толькі чатыры калоны. "Адмысловая інжынерная канструкцыя", — не хавае гонару за сучаных доўгцаў айцец Ігар Карасцелёў, настаіцель прыхода. Агромністая цэнтральная вежа і яшчэ чатыры іх маюць двайныя сцены — гэта зроблена спецыяльна для таго, каб храм быў цёплым. Новабудуемы храм будзе адным з самых вялікіх у Беларусі.

дойлі Іаан, імя якога і стала пасля намінальным: пра метад доўгца Іаана цяпер не тое што ведаюць спецыялісты — яго вывучаюць гісторыкі. І пра характэрныя завяршэнні храмавых дахаў — так званыя закамары, дзякуючы якім канструкцыя не выглядае цяжкай, а, наадварот, у яе з'яўляецца адмысловае пачуццё палёту, можна было б таксама згадаць. Але сучаснікі дадалі нешта больш цікавае, размясціўшы на версе, паміж купаламі, аглядную пляцоўку. На ёй пашчасціла пабыць і вашаму карэспандэнту ды пераканана: з вышыні пту-

Каб уявіць яго памеры, скажам: фактычна там, на версе, стаіць другая Свята-Еўфрасіньеўская царква! Прыкладна такія ж памеры маюць Жыровіцкі Свята-Успенскі сабор, Крыжаўзвіжанскі Полацкі — але іх, волатая, у нас няма. У Мінску, у мікрараёне Вясянкі, таксама вырас велічны храм, яго плошча 18x18 кв.м. А названы і даўжынёй, і шырынёю — пад 30 метраў!

— Уявіце, якім павінен быць фундамент! — працягвае расповед айцец Ігар. — У 1994 годзе, калі пачыналі будаўніцтва сабора, уражвалі ўяўленне грандыёзныя

будаўнічыя канструкцыі: было закладзена процьма металу і бетона! Рабілася для таго, каб усё гэта захавалася праз стагоддзі. Зазвычай у кожным горадзе канфедэральны сабор — гэта нешта грандыёзнае, вялікае, што сімвалізуе яго духоўнае жыццё. Лічу, што Рэспубліка Беларусь павінна мець такі велічны храм — галоўны сабор усёй краіны.

Невыпадкова цэнтра па вуліцы Прытыцкага нададзены высокі статус цэнтра духоўнай асветы і сацыяльнага служэння Беларускага Экзархата. У ім размяшчаюцца і нядзельная школа, і сястрынства, і царкоўны склад, і трапезная, тут дзейнічае аб'яднанне праваслаўнай моладзі Беларусі, працуюць швейная і свячэнная майстэрні, друкарня, пералётная, камп'ютэрны клас. У храмавым комплексе знаходзіцца Выдавецтва Беларускага Экзархата, кнігарня. На тэрыторыі прыхода праводзіцца вялікая сацыяльная работа — можна наведваць часоўню для сляпых, адстаіць на літургіі для глухонемых. Тут знаходзіцца прыгожы дзеці, якія пакутуюць ад цырозу печані; занятак для душы, карысны для людзей, знаходзіцца дзеці з адхіленнямі ў псіхафізічным развіцці. Зусім розныя людзі зьявляюцца па дапамогу і знаходзіць яе. Сайт прыхода на конкурсе па выкарыстанні інтэрнет-рэсурсаў у рускай праваслаўнай царкве, які блаславіў яшчэ Аляксій II, прызнаны адным з лепшых. "Таму што нам ёсць што сказаць, — тлумачыць айцец Ігар. — Мы жывём і радуемся жыццю. Радуемся і перажываем разам з дзяржавай, хочам, каб Беларусь была краінай добрых людзей".

У храмавы комплекс часта завітваюць турыстычныя групы: з Германіі, Карэі, Японіі, Турцыі. Ён уключаны ў экскурсійную праграму наведванняў. А вась з нямецкімі арганізацыямі ўстанавіліся даўнія сяброўскія адносіны, калегі з замежжа дапамагаюць сацыяльным цэнтрам адаптацыі, у будаўніцтве храма. "Наш прыход створаны ў памяць ахвяр Чарнобыля, — працягвае настаіцель Ігар Карасцелёў. — На жаль, чым далей ад дня трагедыі, тым больш тых, хто забываецца на гэтую жудасную катастрофу. Гэта дрэнна. А немцы сардэчна прыйшлі нам дапамагачь. Калі Германія падымалася пасля Другой сусветнай вайны, шмат сродкаў пайшло на тое, каб усё адбудоваць. Цяпер яны лічаць сябе вінаватымі ў тым уроне, які нанесены нашай краіне. І шчыра хочуць дапамагчы. Тое, што мы дапамагам людзям з разумовымі абмежаваннямі, яны заўважылі і падтрымалі: хвароба інтэлектуальна-нальная, не мае значэння, немцы, англічане ці беларусы пакутуюць на яе, гэта — людзі з абмежаванымі магчымасцямі. А чалавек — усюды чалавек. І ён варты лепшай долі".

Ірына ТУЛУПАВА

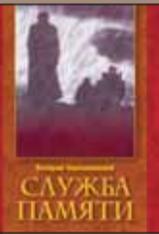
На здымках: канкафедральны сабор "Усіх тужлівых радасць"; выглед на вуліцу Прытыцкага і званіцу агляднай пляцоўкі сабора.

Фота Кастуся Дробава і аўтара

Кніжная паліца

Выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла ў свет кнігу **Яна Баршчэўскага** "Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях" (серыя "Школьная бібліятэка"). Як напісана ў анатацыі: "Гэтую класічную беларускую нацыянальную кнігу можна параўноўваць з сусветна вядомым эпосам "Тысяча і адна ноч".

У выдавецтве Варахсіна выдаў свой вершаваны зборнік "Служба памяці" барысаўчанін з гучным працаічным прозвішчам — **Валерыя Чарнышэўскі**. У аснове зборніка — вершы пра вайну, якія раней друкаваліся ў розных рэспубліканскіх выданнях.

У выдавецтве "Беларуская навука" выйшла кніга літаратурна-лінгвістычных эсэ, эцюдаў і падарожных нататкаў **Васіля Зуёнка** "Паміж небам і зямлёю". Гэта плён роздуму аб праблемах жыцця, літаратуры і мовы. Аўтар дзеліцца ўражаннямі ад паэзіі беларускіх класікаў, а таксама даследуе сакрэты пазычанага майстэрства і этымалагічныя глыбіні слова.

У брэсцкім выдавецтве "Альтэрнатыва" пабачыла свет чацвёртая кніга **Надзеі ПАРЧУК** "Раскрыліся бусел над хатай", якую склалі вершы, афарызмы і пераклады з рускай мовы паэтэ І. Ларына, Б. Спрычана, Э. Асадава ды І. Дацкевіча. Цёплую прадмову да зборніка пінскай паэтэсы напісаў пісьменнік М. Сянкевіч.

У РВУ "Літаратура і Мастацтва" выйшла ў свет кніжка гумару **Міхася СІБІЦКА** "Віртуальнае каханне" (бібліятэка "Вожыка"). Ад першай да апошняй старонкі чытача будуць суправаджаць добрыя настроі і самыя высельны нечаканасці. Аўтар у сваіх творчых пошуках сыходзіць з народнага жарту, для якога характэрныя лакалічнасць, нязмушанасць, шчырасць і дасціпнасць.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшаў асобны кнігай гісторыка-краязнаўчы курс **Ігара ПРАКАПОВІЧА** "Чароўны край — Пастайшчына". Дашчглывы чытач можа даведацца пра гістарычныя, прыродныя, гаспадарчыя і культурныя асаблівасці Пастайскага раёна.

У Лідзе выдадзены асобным зборнікам "Летапіс гэінасці Грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" (1989—2009)". Гэта інфармацыйна-даведачнае выданне з архіўнымі фотаілюстрацыямі, сабраанае Сакратарыятам ТБМ і рэдакцыяй газеты "Наша слова". Укладанне Т. Вабішчэвіч, Ю. Карчагіна, Дз. Тушынскага ды іншых. Рэдактар — А. Трусаў.

Мясцовая ініцыятыва

Дзевятнаццаць салонаў-крам створана і працуе пры дапамозе ў Віцебскай вобласці. У іх прадстаўлены вырабы народных умельцаў і рамеснікаў, сувенірная прадукцыя з мясцовым каларытам. Ёсць аўтарскія творы прызнаных майстроў, а таксама работы іх вучняў.

— Жыхары азёрнага краю і шматлікія турысты добра ведаюць сувенірыя магазіны "Фэст" у абласным цэнтры, "Скарбонка" ў Лепелі, "Стары млын" у Паставах. Вельмі прыгожыя рэчы ад мясцовых умельцаў можна набыць у невялікай краме пры Браслаўскім музеі традыцыйнай культуры. Спецыялізаваны магазін "Горад майстроў" вось ужо

Майстры Віцебшчыны

два гады запрашае наведвальнікаў у Полацку. Хутка пачнуць прадаваць розную сувенірную прадукцыю ў такіх райцэнтрах, як Талочын, Міёры, Чашнікі, Ушачы, — расказала начальнік аддзела упраўлення культуры Віцебскага аблвыканкома Галіна Баркевіч.

Ёсць яшчэ адзін кірунак для папулярнасці вырабаў віцебскіх майстроў — гэта прыдарожны гандаль. Адкрываюцца чыста сувенірыя кропкі, арандуецца плошчы ці нават палічкі ў магазінах, якія належаць райспажыўтаварыствам і прыватнікам.

Дарэчы, летась убачыла свет кніга-альбом "Саламяных спраў майстры Віцебшчыны", у якой расказваецца пра гісторыю развіцця

саломаліцення ў вобласці ў другой палове XX стагоддзя і паказана творчая дзейнасць больш як 75 майстроў. Сёлета будзе выдадзены альбом-каталог "Народныя майстры Віцебшчыны", які адноструе творчасць сучасных народных мастакоў і майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва (прошы на выданне выдзеліць аблвыканкам). Плануюць правесці агляд-конкурс па распрацоўцы мастацкіх сувеніраў-брэндаў Віцебшчыны, якія павінны абавязкова неслі ў сабе адбітак мясцовай народнай традыцыі. Лепшыя работы будуць прадстаўлены на абласной выставе "Дзятко радзімы васілька".

Раіса МАРЧУК

Абмеркаванне

Імя Алены Георгіеўны Паповай — празаіка і драматурга — сёння вядома не толькі ў Беларусі, але і далёка за межамі краіны. Піша А. Папова на рускай мове. Яе творы перакладзены на англійскую, нямецкую, японскую і беларускую мовы, больш як паўтара дзесятка г'ес аўтара атрымалі сэрнічнае ўвасабленне ў тэатрах розных краін свету. Наша суайчынніца з'яўляецца пераможцам Першага еўрапейскага конкурсу г'ес у Германіі (Касель, ФРГ, 1994), яе творчасць прадстаўлена ў анталогіі "Жанчыны-пісьменніцы Цэнтральнай і Усходняй Еўропы" (Лондан, 1999).

Пісьменніцкі почырк А. Паповай — вельмі адметны, пазнавальны. Яе творы не з тых, што чытаюцца "за адзін прысядак". У іх заўжды шмат "рэбусаў", іншасказанняў, яны патрабуюць пільнага "ўчытвання", удумлівага асэнсавання... І — што цікава — фактычна кожны чытач знаходзіць у гэтых творах нейкі "свой" адмысловы сэнс...

Прадметам абмеркавання сёння з'яўляецца новы раман Алены Паповай "Этот сладкий голос Сирены", які быў надрукаваны напрыканцы мінулага года ў часопісе "Нёман" (№№ 11, 12).

Л. А.

Ціхан Чарнякевіч
Вартасці

Твор гэты для беларускай літаратуры абсалютна негэтымы, бо не звязаны з нацыянальнай традыцыяй. Хутчэй тут мы маем справу з традыцыямі сучаснай

рускай літаратуры. Не будзем праводзіць паралелі і прыводзіць імёны. Сугучным у Беларусі твор А. Паповай з'яўляецца аднаму толькі раману Альгерда Бахарэвіча "Праклятыя госці сталіцы". Не дзіва — твор Бахарэвіча таксама вылузваецца з усёго айчыннага пісьменства, але "Праклятыя госці" хутчэй кпяць з усёй беларускай рэчаіснасці, паказваючы яе ў крывым люстэрку тэатра Назара Мінуся. Раман А. Паповай скіраваны на іншае. Хоць тут герой-спакушалнік таксама аб'ядноўвае размаітыя сюжэтныя адгалінаванні, але аб'ектам сеансу "разоблачэння" становіцца не сацыяльная бахарэвічэўская крытыка, але ўказанне на слабасць асобы чалавечай. Вось жа, раскрываецца чалавечая слабасць якраз для таго, каб падкрэсліць сілу чалавека. Калі ў "стане" разгубленага ворага знаходзіцца, нарэшце, моцны бок — актыўны, а не пасіўны (дачка Цібайдуліна) — таямнічы спакушалнік адразу адступае назад у сваю за-межную вотчыну. Бо супрацьстаяць рэальнай сіле любові ён не можа.

Рэч напісана, як на маё гледзішча, выключна дзеля таго, каб чытач атрымаў баргаўскае "задавальненне ад тэксту". То бок, ніякага "ідэйнага зместу і накіраванасці" (жудасны тэрмін) тут знайсці немагчыма. Сэнс твора ў яго чытанні. "Нерэальна" — такая першая думка пра жыццё-быццё персанажаў.

Калі ж фармальна, то гэта раман (чырк)-фантастэмагорыя. Месяца і час дзеяння дакладна не пазначаюцца апавядальнікам. З развіццём сюжэта нарастаюць адсылкі на сучасную (ці, прынамсі, нядаўнюю) мінскую рэчаіснасць. Аднак тут мы ўжо ўступаем у сферу здагадак і інтэрпрэтацый, бо ўголас аўтар нічога пра гэта не гаворыць.

А дадзеныя нам толькі персанажы. Менавіта — сем'і. Акурат унутры- і звонкусямейныя стасункі — галоўныя сюжэтныя цэнтры. Ад іх разыходзяцца колцы і кругі, і ў гэтым кардынальнае разыходжанне з вышэйпамянёным раманам Бахарэвіча, дзе аўтар якраз і растружчыў сюжэт на паасобныя фрагменты, абсалютна не ўзаемазвязаныя. У Паповай дзейнічае прынцып "крутавай парукі", і таму яе шахматныя фігуры не разбрыліся па дошцы. Мала таго, уласна спакушалнік Гаравой адводзіцца аўтарам у засень, а не наадварот, як чакалася б. Наогул, шмат дзе ў гэтым тэксце спрацоўвае эфект падманутых чаканняў. Гэта і робіць сюжэт новым. Прынамсі, я нічога падобнага не чытаў да таго.

Персанажы аб'ядноўваюцца тым, што ў кожнага з іх ёсць сваё, кажучы словамі класіка, "червоточина". Яна і мысліцца мне прычынай "Другога прышэсця" Гаравога. Ён, як пасланнік-мсіўца, робіць у сваіх былых сябрах-прыяцеляў ператрус "нажытага непасільнай працай", і выяўляецца, што срод "нажытага" няма непрывабнага. На непрывабным Гаравой і гуляе — і выйграе. Мала яму, ён яшчэ імкнецца патрывожыць увесь дзяржаўны лад і залазіць у свядомасць адказных чыноўнікаў з постамадэрнова-постіндустрыяльных калодзежаў і лабірынтаў падземнай "вярхушкі", і тут чытач бачыць усю крохкасць і безабароннасць тых, хто ажыццяўляе ў краіне абароназдольнасць. Карацей, шмат над чым можна задумацца.

Негаходы

Тое, што з нацяжкай можна аднесці да заўваг, можна з такою ж нацяжкай перасунуць і ў вартасці. Адзначу пэўную распылівасць агульнай задумы, якая часам нібыта высюваецца з туману, але не ўхопіць — знікла. Ёсць пльвуны, ёсць дык "можна, так яно і трэба?". Такім чынам, адсутнасць сэнсавай дамінанты трохі б'янтэжыць успрымманне. Дзе ж "(новы) герой"? — казалі б літаратуразнаўцы. А яно і няма, і "ці быў хлопчык?" — таксама пытанне немалаважнае.

Мастацкія асаблівасці прозы Алены Паповай: раман «Этот сладкий голос Сирены»

Лада Алейнік
Вартасці

У прозы Алены Паповай ёсць невытлумачальная якасць... Ледзьве ні з першай старонкі ты адчуваеш сябе ўцягнутым у нейкую гульню — дынамічную, захапляльную, але рызыкаўную і небяспечную. І так заўсёды: "Восхождение Зенты", "Большое путешествие Малышка", "Пузырёк воздуха в кипящем котле"... Кожны раман — гульня сэнсаў, непазбежнасць асацыяцый і абавязковая экзистэнцыйная "безнадэга", з якой ты ўрэшце і застаешся. Застаешся праіраўшым.

І вось у руках часопіс з новым раманам А. Паповай — "Этот сладкий голос Сирены"... Ты ўжо прыкладна здагадаешся, чаго чакаць, разумееш, якую рэчаіснасць убачыш, але, насуперак усім прадчуванням, адгортваеш першую старонку...

У агульных рысах сюжэт выглядае наступным чынам... Некалькі сем'яў (Цібайдуліны, Цыплаковы, Вінаградва, Носікі), знаёмыя між сабою шмат гадоў (у большасці — са студэнцтва), жывуць сабе ціха-мірна, кожная — у сваім маленькім свеце. Іх жыццё — руціна: звычайна "бытавуха", дробязныя мітрэнгі. І вось у гарадку з'яўляецца Гаравой — агульны знаёмы, якога не бачылі амаль дваццаць год (гэтаксама амаль са студэнцтва), і які ў адно імгненне парушае звычайны лад жыцця. Гаравой, як высвятляецца, за гэты час забягаў. Яго заможнасць робіцца "галаўным болям" для ўсіх, а зайздрасць, у сваю чаргу, не дае спакою і змушае дзейнічаць...

Менавіта "грошы" я б назвала ключавым вобразам твора. А. Папова дэманструе, як яны руйнуюць свет герояў, агаляюць заганы характараў, узбуджаюць тыя праблемы, якія былі прыхованы ў будзённай аднастайнасці і маглі б ніколі не выявіцца, калі б не грошы... Асабліва выразна магічная сіла грошай адлюстравана на прыкладзе Цібайдуліных, якія першымі "кантактуюць" з Гаравым. "Наконец, Горовой подошёл к главному, к цели своего визита, и предложил Тибайдуллину сдать одну из комнат. Кроме вопроса «Как живёшь?» Тибайдуллин терпеть не мог ещё две вещи — давать в долг деньги <...> и кого-либо у себя поселить... <...> Стоило только Горовому об этом заговорить, его даже слегка перекосило. Но Горовой сразу всё поняла, полез в карман и вынул... вынул оттуда деньги, и в таком количестве, что Тибайдуллин, глядя на них, как-то ослаб, обмяк, в голове закружилось..." Спачатку Цібайдулін селіць Гаравога ў маленькай каморцы, пасля "жылец" незаўважна перабіраецца ў суседні пакой, яшчэ пазней — у самы большы. "Как это, собственно, произошло, Тибайдуллин так и не понял, но последовательность каждой такой метаморфозы можно было отследить. <...> Распахивалась щедрая горсть, на ладони лежали деньги — похрустывающие, новенькие, манящие... И рука Тибайдуллина, существующая в этот момент как бы сама по себе, тянулась и брала". Паступова ўсе лепшыя рэчы, што былі ў сям'і, "перасяліліся"

ў пакой Гаравога. "Как-то Горовой протянул совсем уже внушительные деньги. Тяжёлая волна предчувствия прошлась по телу Тибайдуллина, предчувствия до грози, спина взмокла и похолодела, но его рука, существующая как бы сама по себе, потянулась и взяла деньги. Ночью, в супружеской постели он не нашёл жену". Урэшце сям'я Цібайдуліна зусім выганяе яго з хаты, ён апынаецца літаральна на сметніку.

Гаравой адкрывае банк. Сваім "сябрам маладосці" ён прапаноўвае зрабіць грашовыя ўклады, абяцаючы шалёныя дывідэнты. Пачынаецца ўсеагульнае вар'яцтва. Цыплаковы прадаюць кватэру, што засталася ім у спадчыну ад жончынай маці, пры гэтым высяляюць на вуліцу цяжарную кватэрантку. Вінаградвавы тэрмінова прадаюць дачу. Забеліна здае псіхічна хворую маці ў дом састарэлых, прадае ўласнае жыллё і пачынае туляцца па кватэрах знаёмых... Прывіднае патэнцыйнае багацце ўсім тлуміць галовы, пазбаўляе сумлення. А. Папова вельмі дакладна паказвае, як з аднаго маленькага "кампрамісу" з уласным сумленнем, пачынаецца "ланцуговая рэакцыя" — дробнае паскудства імкліва "прагрэсуе" да вялікай подласці.

Пісьменніца даводзіць малюнак да абсурду — стварае мастацкі свет, які адлюстроўвае парадаксальнасць свету рэальнага. Абсурдным выглядаюць дуэль Гаравога і Цібайдуліна, блуканні па падзямеллі, падрыў банка кавалкам гаспадарчага мыла... Фактычна кожны эпізод выяўляе неадарэчнасць паводзінаў герояў, іх адчай, страту жыццёвых арыенціраў, адчуванне тупіковасці становішча. Менавіта абсурд робіцца тым сродкам, які дазваляе найбольш выразна паказаць прыроду заганаўнага ў чалавеку. Раман змушае, па меншай меры, пачувацца нікавата, надта ж пазнавальныя вобразы і сітуацыі паўстаюць перад вачыма...

...Адзіны персанаж твора, які знаходзіцца наўзбоч ад "грашовай ліхаманкі" і рэзка кантрастуе з іншымі насельнікамі сюжэта, — Рымуля, дачка Цібайдуліна. Гэтая гераіня, які невязліва даводзіць аўтар, даволі абьякава ставіцца да матэрыяльнага боку жыцця. "Адсутнасць грошай" падкрэсліваецца ў дыялогу Рымулі з таксістам, на "незможнасць" дзяўчыны ўказваюць і некаторыя іншыя дэталі — кшталту "лінялых джынсаў", "блякалай маечкі" і "пустой джынсавай торбачкі" за плячыма. Алена Папова робіць акцэнт на іншым: "...Римуля была не просто красавицей, Римуля была больше, чем красавица, потому что в душе её горел огонь, и те, кто смотрел на неё, видели не только красоту её лица, но и отблеск этого огня".

Раман А. Паповай алегарычны. Двухсэнсоўна "расчытваюцца" эпізоды, сімвалічна выглядаюць падзеі, метафарычнымі бачацца вобразы герояў... Паводле фабулы падзеі дастаюцца фактычна да любой эпохі і культуры. Дыяпазон асацыяцый — ад легенды пра фрыгійскага цара Мідаса да найноўшай гісторыі (прыгадайце адно масавы псіхоз, звязаны з фінансавай пірамідай "МММ"). Менавіта алегарычнасць твора і універсальнасць яго сэнсу дароўніваюць адносна невялікі па аб'ёме тэкст да жанру рамана.

Тыповай для абсурдысцкай літаратуры выглядае сама назва твора, якая не стасуецца са зместам наўпрост. (Тут

міжволі згадваецца п'еса аднаго з пачынальнікаў "тэатра абсурду" Эжэна Янеска "Лысяя спявачка", дзе ніякай спявачкі не было). Але назва можа быць "расчытана" і на асацыяцыйным узроўні. Як вядома, салодкі голас Сірэн закахваў маракоў і вёў на смерць. Так і героі рамана А. Паповай, "закалыханы" салодкай марай пра вялікія грошы, ідуць за ёй да сваёй духоўнай гібелі...

Мне даводзілася чуць кардынальна розныя ацэнкі твораў А. Паповай. Ад рэзка негатыўных ("гэта — не літаратура!"), да самых захопленых і кампліментарных ("гэта — геніяльна!"). Сябе асабіста хутчэй далучаю да апошніх, але...

Негаходы

...падаецца, што з кожным новым творам усё больш прадказальнымі робяцца ў А. Паповай разгарненні сюжэтных перыпетый. Зразумела, у кожнага пісьменніка з цягам часу выпрацоўваюцца ўласныя алгарытмы творчасці, аднак яны (паводле майго глыбокага пераканання) не павінны ператварацца ў шаблон, у механічнае дзеянне. Статычнасць пісьменніцкай манеры заўжды пагражае дэвальвацыяй папярэдніх аўтарскіх здабыткаў, "майстэрства" пачынае няўхільна сыходзіць да "рамесніцтва"... Гэта, па вялікім рахунку, мая галоўная "прэ-тэнзія" да пісьменніцы. Але ёсць яшчэ заўвагі больш дробнага характару...

Алена Папова (зусім відавочна) наслідуе традыцыі знакамітых абсурдыстаў Франца Кафкі, Сэмюэля Бекета, Эжэна Янеска, Славаміра Мрожака, Данііла Хармса і іншых. Гэта ўхваляна. Прыемна ўсведамляць, што наша суайчынніца годна суседзіцца з такімі вядомымі майстрамі піра. Толькі вось тыя вобразы, эстэтычныя дэталі і мастацкія прыёмы, якія былі арыгінальнымі ў творчасці заканадаўцаў жанру, у Алены Паповай (як і ў шматлікіх іншых сучасных аўтараў) зрабіліся штампами. Патлумачу, што маю на ўвазе.

Ледзь не ў кожным рамане пісьменніцы мы сустракаем метафарычныя "ўзроўні" — "ніз" і "верх". "Ніз" (гэта можа быць літаральна ніжэйшы паверх альбо падвал, каналізацыйны калодзеж, склеп і д.п.) — увасабляе, як правіла, "дэградацыю", "маральнае падзенне"... "Верх" (вышэйшы паверх, страх, гарышча, неба і інш.) — сімвалізуе "ачышчэнне", "духоўнае адраджэнне". Паміж "нізам" і "верхам" абавязкова палягае "лесвіца", па якой, зразумела, здзяйсняецца "пераход" альбо "ўзыходжанне". Ну, і яшчэ, знаходзячыся "ўнізе", героі амаль заўсёды бачаць "святло" не дзе "ўверсе". Гэтыя вобразы і прыёмы эксплуатаецца сёння так часта, што робіцца нікавата... Пры гэтым яны зрабіліся "запатрабаванымі" не толькі ў заходніх, але і ў постсавецкіх літаратурах (у гэтай кампаніі і такая знакамітасць, як Уладзімір Маканін з апавесцю "Лаз", і значна менш вядомы азербайджанскі пісьменнік Фіруз Мустафа з п'есай "Подвал на крыше")...

Карацей кажучы, раман А. Паповай не бездакорны. Аднак дробныя хібы не зніжаюць яго агульную мастацкай вартасці. Нельга не пагадзіцца з меркаваннем Сяргея Юрскага — вядомага прыхільніка эстэтыкі абсурду, які ў адным інтэрв'ю падкрэсліў: "Абсурд

Грына Шаўлякова
Вартасці

Твор Алены Паповай "Этот сладкий голос Сирены" належыць да ўзораў прыстойнай (тут: якаснай) белетрыстыкі, на якіх айчыныя выдаўцы, што змагаюцца з фінансавана-талагічнай самотай у чаканні рукапісаў — патэнцыяльных бестселераў, маглі б мець пэўны прыбытак. Тая частка арыентаванай выключна на рускамоўную кнігу чытацкай аўдыторыі, якая ў сілу адукацыі і выхавання не можа спажываць любоўна-крымінальныя "паўфабрыкаты", але катэгарычна не гатовая кінуча ў бездань, скажам, "Ісціны і метаду" Гадамера, даўно гатовая да сустрэчы з чытальнай айчынай прозай. Аднак у сілу вельмі розных прычын наш чытач змушаны спаталіць інтэлектуальную ды эстэтычную прагу, напрыклад, за кошт прыдатных для лёгкага інтэлектуальнага рэлаксу кніг расійска-ізраільскага аўтара Дзіны Рубінай (і аўтара, што характэрна, на карысць).

Між тым публікацыя памянёнага твора А. Паповай у "Нёмане" сведчыць на карысць таго, што не толькі асобныя пісьменнікі, але і асобныя рэдактары ў Беларусі гатовы ісці роднаму чытачу строга насустрач. На мой погляд, "Этот сладкий голос Сирены" пры мінімальным маркетынгавым намаганні мог бы карыстацца поспехам у "мэтавага" чытача перадусім у сілу сваёй рознааспектнай, узважанай, па-свойму нават "зграбнай" умеркаванасці. Так, выкананы ў тэхніцы "абноўленага рэалізму" апавед умеркавана аплоднены (на ўзроўнях сюжэта-элементамі "сюррэалізму" ды ўмоўнай "містыкі". Напрыклад, вобраз Гаравога ўводзіцца ў апавед праз наўмысную лаканічнасць партрэтнага апісання, нібыта абавязковага: "На дороге стоял мужчина, одетый скорее по-молодежному — в светлые джинсы, куртку-ветровку, на ногах — кроссовки... Волосы светлые, коротко остриженные, и глаза светлые, белесые, отливают оловом, на щеках — трехдневная щетина. В целом, вид бывалый". Але ўжо з самага пачатку аўтар турбуецца пра неабходнасць "інтрыгаваць" чытача — з дапамогай недвухсэнсоўных "указанняў" на тое, што далей справу дэдаўца мець з персанажам найноўшай "дэманалогіі": "Утром незнакомец в доме не оказалось. Вещи были нетронуты, а диванчик, на котором он спал, был мокрый. ...мокрый на всем протяжении лежавшего тела. Укротительница сняла с дивана покрывало и сушила его у печки, но что странно — оно не высохало".

Апавядальнік умеркавана іранічны (напрыклад, у апісанні сем'яў Цыплаковых, Вінаградных, Носікаў альбо ў выкрывацці "прыватных" чалавечых заганяў: "...От прилива крови его лицо сделалось красно-багровым, и он так вспотел, что источал сильный и едкий, какой-то лошадиный запах. Наверное, это и был запах алчности") — і ўмеркавана лірычны, сентыментальны (згадаем успаміны Косці Цібайдуліна пра маці-казачку, пра елку, якую яна ўпрыгожвала штогод). Умеркаваны інтарэс да побытавых, сацыяльных, палітычных фактараў, якія абумоўліваюць разгортванне сюжэта і развіццё (зрэшты, "пункцірна" пазначанае) шэрага персанажаў (Цыплакова і ягонай жонкі, небаўракі Забелінай і яе бажавільнай маці, Валянціна Пятровіча, Ліходзькі і інш.), як бы ненаўмысна "высвечвае" сапраўдны аўтарскі інтарэс: ён палягае ў сферы не знешняга, але ўнутранага, асобна-матыыванага, "экзистэнцыйнага" пейзажу (зрэшты, радыкальна адрознага ад таго, што працарае ў аднайменнай кнізе паэткі В. Трэнас). Відаць, таму псіхалагічны, мастацка-выяўленчы, этычны "цэнтры цяжару" ў творы самі сабою перамяшчаюцца з загадкавага Гаравога (напрыканцы твора эвалюцыянуе ў фантом, зданы) на Канстанціна Цібайдуліна: "Он просунул руку под куртку и свитер и долго отогрел собственное сердце своей же рукой. Прошло

время, пока он почувствовал, что сердце отогрелось и с ритмичным перестуком пустилось в путь. Тогда Тибайдуллин понял, что смерть гораздо ближе к нему, чем казалось раньше, и он может встретиться с ней, так и проиграв свою жизнь по всем пунктам и статьям...".

Нягледзячы на тое, што сустрэча гэтага героя са смерцю адбылася раней (і неяк раптоўней), чым на тое можна было спадзявацца, аўтар шчасліва ўнікае адказаў на пытанні, у тым ліку наконт "пераможцаў" і "пераможаных". А. Папова і ў гэтым выпадку ўмеркавана патурае чытачу. Бо мог жа Цібайдулін застацца жыць у якім-небудзь шматкроп'і ці пастэскрыптуме (то бок "вечна"!), гадаваць унукаў, якія маглі б нарадзіць яму дачка Рымуля і патэнцыяльны зяць — італьянскі хлапчына Раланда... Усё, можа, і будзе, але ўжо без героя, без Канстанціна, у пэўным сэнсе — без мяне (чытача). У сістэме каардынат "чытва" — стратэгічны пралік; у сістэме каардынат прозы — тактычная перамога.

Негахопы

Твор А. Паповай "Этот сладкий голос Сирены" на мой погляд, не проста не адпавядае сваёй назве — яго змест і агульная танальнасць дысануюць з "іменем", знаходзяцца з ім у адмысловай канфрантацыі.

Гэтакасама канфліктуе твор з жанравым азначэннем, нададзеным яму аўтарам: "Этот сладкий голос Сирены" не ёсць раманам не столькі па фармальным паказчыках (каля шасцідзесяці старонак часопіснага тэксту), колькі па змястоўных. Не будзем браць пад увагу такія няпэўныя паняцці, як "шырыня ахопу" з'яў, што аднаўляюцца ў эпічным творы, "населенасць" тэксту вобразамі-характарамі, ступень іх псіхалагічнай напоўненасці і г.д. У герояў гэтага твора А. Паповай проста не было магчымасці (сапраўды раманага часупростору), каб паўстаць перад чытачом у паўнаватрасным мастацка-псіхалагічным развіцці. Хто спрачаецца: нават дугародны персанажы атрымаліся ў А. Паповай "аб'ёмнымі", але 3D-мадэль чалавека не тоесная чалавеку; па аналогіі, герой (як важнейшы складнік ўнутранай структуры мастацкага твора) вялікай аповесці не тоесны раманнаму герою (прынамсі, у айчынай літаратурнай традыцыі).

Публікацыя першай часткі твора А. Паповай у № 11 "Нёмана" за 2009 год падсумоўвалася аб'яцаннем: "Продолжение в следующем номере". У летанім № 12 часопіснага другая частка твора атрыбуваная ўжо як "окончание". А што калі раманы цымус схаваны якраз у гэтым аб'яднанні і пакуль непрад'яўленым "працягам"? Будзем шукаць.

Марыя Шамякіна

У творах сучаснага прыгожага пісьменства вельмі складана адзначна вылучыць вартасці і недахопы. Сёння можна казаць у асноўным пра суб'ектыўнае, а зусім

не аб'ектыўнае ўспрыняцце мастацтва ўвогуле. Тое, што адным чытачам (ці гледачам — калі гаворка ідзе пра жывапіс альбо кіно) падасца слабым і няўдзячным, для іншых будзе квінтэсэнцыяй аўтарскай філасофіі і трапнай знаходкай. Асабліва ж сказанае датычыць сучаснай прафесійнай літаратуры. Пад словамі "прафесійная літаратура" я ў дадзеным выпадку маю на ўвазе тэксты, створаныя людзьмі надзвычай абазнанымі, начытанымі, якія ўмеюць спалучыць натхненне з камерцыйнай ідэяй і "планавым" прымяненнем таго ці іншага прыёму.

Алена Папова — сапраўды сучасны пісьменнік. Пісьменнік прафесійны. Пішучы гэта, я здзяйсняю даволі дзёрзкую авантуру. Спрабую, скажам, пасупернічаць з аўтарам у літаратурнай абазнанасці, веданні мастацкіх прыёмаў і ўменні іх выкарыстоўваць.

Але ўзяўшыся за дадзены праект, я абавязана выказацца ў належным

фармаце. Таму і пачынаю адрозніваць **недахопы**.

Мы ведаем А. Папову як выключнага майстра стылю. Яна з тых пісьменнікаў, у якіх кожнае слова на сваім месцы. Але ў рамане я знайшла ўсё ж некалькі выпадкаў мастацкай недакладнасці ці немэтазгоднасці ўжывання таго ці іншага слова. Напрыклад:

"Прошло время, пока он почувствовал, что сердце отогрелось и с ритмичным перестуком пустилось в путь". Выраз *сердце... пустилось в путь* гучыць трохі сумніўна.

Другі недахоп — непрыяўленасць, непразрыстасць вобразу Гаравога. Але адзначаны недахоп якраз з ліку тых — суб'ектыўных.

Сюжэтная калізія вымагае чытача адчуць пэўную роднасць вобразаў Гаравога і булгакаўскага Воланда. Толькі Гаравой, безумоўна, больш сучасны і неадмысловы ў сваіх метадах. Ён забірае ў доверлівых людзей грошы, а ўзамен дае... аб'яцанні. Нават не абцяжарвае сябе стварэннем нейкіх ілюзій і спецэфектаў, як рабіў булгакаўскі герой. Побач з прывідам Воланда перад чытачом паўстаюць, як цені Гаравога, яго жыццёвыя прататыпы — стваральнікі разнастайных сумніўных банкаў і фінансавых пірамід. Але аўтар не выкрывае іх, а хутчэй — тых, хто да іх звяртаецца. І толькі здаецца, што, уклаўшы грошы ў яўную авантуру, чалавек рызыкуе ўсяго толькі тыя грошы згубіць...

Тым не менш, вобраз Гаравога падаецца залішне цымным. Фактычна ён паўстае як носьбіт выключна нечалавечых, нават інфернальных рысаў. З самага пачатку мы разумеем, што перад намі нейкая жаклівая істота, і, дачытаўшы рамана да канца, заўважаем, што, у прынцыпе, так і не ўведалі пра гэтую дзеючую асобу нічога новага.

Такая "загадкаваць" асабіста мне падалася трохі залішняй.

Пры гэтым сама па сабе алюзія з твора Булгакава, як і з шмат якімі іншымі творами ў асобных сценах (сцена дуэлі, напрыклад, наогул класічная для рускай літаратуры), падаюцца мне ўвасобленымі надзвычай удала. Алюзіямі (як і прамымі запазычаннямі, і псеўдацытаваннем ды іншымі прыёмамі постмадэрнізму) сёння нікога не здзівіш. Мае значэнне тое, якім чынам пісьменнік ажыццяўляе гэты прыём. Алена Папова — вельмі да месца.

Несумненна **станоўча** варта ацаніць і вобразы астатніх герояў твора. Усе яны пададзеныя з псіхалагічнай дакладнасцю і маюць выразны адметныя рысы. Даволі цікава тое, што ў творы фактычна няма прамога антаганіста Гаравога, няма і чалавека, які б рашуча адмоўваўся ад яго вельмі прывабных, хаця і трохі сумніцельных прапаноў. Атрымліваецца, што людзі рознага сацыяльнага статусу, розных лёсаў і характараў, розных светапоглядаў — аднолькава падкія на лёгкія грошы. Лёгка, але рызыкоўна. Як гэта нагадвае сённяшняю рэчаіснасць з усімі яе фінансавымі пірамідамі, латарэямі і іншым падобным!

Нельга не ўгадаць і антуражы, на фоне якіх адбываецца дзеянне твора. Змрочны горад, помнік касманаўтам, падземелі спецслужбаў, нават кватэры герояў... Ва ўсім адчуваецца нейкая безвыходнасць постсавецкага існавання і безвыходнасць увогуле. Графічная рэзкасць і кантраснасць малюнка толькі падкрэсліваюць гэта.

Асноўную ідэю, нейкі галоўны тэзіс, заключаны ў любым творы, кожны чытач павінен шукаць самастойна. Вельмі добра, калі меркаванні на гэты конт у розных чытачоў не супадаюць, а кожны знаходзіць у творы нешта сваё. Гэта і ёсць сапраўдная шматграннасць і глыбіня. Не імпануюць мне творы, дзе ўсё на паверхні і ўсё пададзена дэкларатыўна.

Думаецца, "Этот сладкий голос Сирены" — адзін з твораў, на які ў кожнага чытача будзе свой погляд. Твор вельмі сучасны, пазначаны не проста пачаткаю, а нейкім кляймо таго гістарычнага перыяду, які перажывае сёння постаўцаў прастора. Тут так проста прывабіцца аб'яцаннямі (прымітыўнымі аб'яцаннямі, нават без ілюзій і спецэфектаў) — а згубіць душу. Як і адбылося з адным з галоўных герояў.

Калонка Алы Браздзінай

Забіць у сабе бонзу

Аповесць "Бонза" А. Паплаўскага ("Маладосць", 2009, № 6) належыць да таго кола твораў, якія ў пэўным сэнсе правакуюць чытача. Парадакслывае спалучэнне формы *словесзі* (адкрытага паказу прыроды чалавечай грахоўнасці) з глыбіннай, падгэкставай *пропаведзю* (сцьвярдзеннем духоўнасці і неабходнасці ачышчэння), натуральна, выклікаюць розную рэакцыю, прымушаючы сумнявацца ў правільнасці інтэрпрэтацый аўтарскіх вобразаў. Недарэмна таленавіта напісаная аповесць атрымала палярныя ацэнкі крытыкаў у перыёдыцы, а ў інтэрнет-прасторы палеміка набыла яшчэ большую экспрэсіўнасць (зрэшты, адмоўная рэклама ў сённяшняй сітуацыі не менш дзейсны PR-ход). Абагульняючы канцэпцыі крытыкаў, значым, што аповесць уяўляе сабой гісторыю аднаго прыніжэння-дэградацый-дысацыяцыі / цярыліваці-пакоры-самапазнання асобы (у адпаведнасці з чытацкім вопытам і эстэтычным густам патрэбнае падкрэсліць).

Нягледзячы на свежы характар апавёда, прыземлення, бытавыя дэталі, для мяне відавочна, што А. Паплаўскі спрабуе правесці свайго героя Алега па шляху выпрабаванняў да спасціжэння хрысціянскіх (яны ж агульначалавечыя) ісцін: ад пакут і прыніжэння да пераадолення крыўды як паказчыка самалюбства і даравання ворагу свайму; ад страху і недаверу да ўсведамлення ўласнай годнасці; ад нянавіці да варожага, жорсткага і несправядлівага свету да ўсведамлення сусветнай гармоніі і прыгажосці. Трэба сказаць, што ў большасці эпізодаў "перааджэнне" героя выглядае даволі пераканаўча і псіхалагічна матывавана.

Ужо сама назва аповесці прыхавана апелмае да рэлігійнай праблематыкі. Хто такі бонза? Галоўны манах у будысцкім храме (чытай: нехрысціянін). У творы персанаж з такой мянушкай, дадзенай па той прычыне, "быццам бы яго бацька па нацыянальнасці мангола", становіцца "заклятым сябрам" галоўнага героя, на працягу многіх гадоў атручваючы яго жыццём. Сям'я Бонзы прыехала аднекуль з-пад Пскова, і з'яўленне новага суседа, асоба якога неадольна прыцягвае Алега, паступова і няўхільна мяняе светапогляд і мараль хлогчыка. Разам з тым дзіцячая душа ўжо падрыхтавана да гэтага адзінотай і нелюбоўі бацькоў, што і прыводзіць, па словах самога героя, да працэсу яго дэградацыі. Далейшы вытокі чалавечага падзення (а дзіцячым гадам прысвечана амаль палова аповесці "Бонза"), А. Паплаўскі свядома ці не развівае комплекс матываў аднайменнага апавядання А. Купрына. У апошнім прычынай душэўнай драмы — незаслужанага пакарання — маленькага хлогчыка таксама становіцца бонза — парцэлянавая статуэтка. Ідэя несправядлівасці дарослага свету, чалавечага непаразумення, скразная і ў аповесці беларускага аўтара, узмяняецца агульнай святочнай атмасферай хрысціянскага даравання: падзеі невыпадкова адбываюцца на Вялікідзень.

Дайшоўшы да фіналу і даведаўшыся, што "Бонза — гэта я. А я — гэта Бонза", чытач пачынае асэнсоўваць твор у ракурсе ментальнай мадэлі рэальнасці. Па сутнасці, А. Паплаўскі ўздымае праблему "дзёво душ", загляблючыся ў адрозненне ад М. Гарэцкага не ў нацыянальна-сацыяльныя аспекты, а ў маральна-псіхалагічную сферу. Увабляючы двайнікоў, аўтар абірае ўдалую метафору ценю — адбітку, непарыўна звязаную з арыгіналам, у той час як іншыя трэдыцыйныя функцыянальна блізкія вобразы ў літаратуры (лостэрка, партрэт, паверхня вады, поўня і г.д.) ствараюць эффект раз'яднанасці. Іншымі словамі, перад намі не антыподы, а лостраная пара, якая арганізоўваецца ў адзін складаны характар. Магчыма, Бонза — гэта няспраўджаныя імкненні героя, які самапраклен, "мелкі бес" (пекла, як і рай, паводле Бібліі, знаходзіцца ўнутры самога чалавека). Разам з тым абодва героі — малапрывабныя асобы. Нават іх палярныя рысы — лёкаўская псіхалогія Алега і дэспатызм яго вечнага спадарожніка — у аднолькавай ступені выяўляюць духоўнае ўобства носбітаў. А таму фізічнае ці маральнае знішчэнне Бонзы не верне герою страчанай гармоніі з сабой і светам, і ён адмаўляецца ад помсты.

Як прыхаваныя алюзіі-адсылкі да евангельскіх прыгчаў, так і шматлікія вобразы-знакі, звязаныя з хрысціянскай культурай, арганічна ўлісваюцца ў агульную структуру тэксту, і канцэнтрацыя іх бліжэй да развязкі ўзрастае. Здаецца, усё зразумела. І усё ж аповесць пакідае неадзначанае ўражанне. У сваім імкненні да духоўнага праставлення шляхам спасціжэння біблейскіх ісцін Алегу ўдаецца вярнуць чысціню думак і прагу да жыцця, велікадушна дараваць ворагу, г.зн. забіць у сабе Бонзу, але палюбіць бліжняга свайго ён не здольны. Можа, таму што ісціна, па перакананні аўтара, "у пераважнай большасці адноснай"?

У сучаснай беларускай літпрасторы дагэтуль спрачаюцца наконт правоўнасці тэрміну "жаночая літаратура". Але, незалежна ад слова, з'ява (паэзія, проза, драматургія) існуе — і не першы дзень. І дзякаваць Богу, бо, хто як не жанчына, уратае чалавецтва? І хто як не Яна, зберажэ пагнебную паэзію, якая ўсё больш зямнее? Кансерватыўная жаночая прырода пагсвадома адпрэчвае "зухаватыя ўчынкі" лёгкаважкіх сённяшніх паэтаў. Паэтэса не будзе маці, не будзе гаварыць пра глупствы, а

толькі пра тое, што яе надзвычай хвалюе, што менавіта яе ўразіла і зацікавіла.

Да жаночага свята "ЛіМ" вырашыў пазнаёміць чытачоў з творамі цэлай плеяды беларускіх паэтэс. Яны — розных пакаленняў, з рознымі поглядамі на жыццё, часам вельмі арыгінальнымі.

Мы віншваем усіх беларускіх жанчын са святам і жадаем ім — Вясны. Квітнейце, нашы дарагія суайчынніцы!

Рэдакцыя штотыднёвіка
"Літаратура і мастацтва"

Таццяна
БАРЫСЮК

Каб усё зразумець,
Каб знайсці сэнс жыцця,
Каб дасягнуць дасканаласці,
Каб умець выклікаць натхненне
І мужава вечнае каханне,
Каб дзецям даць сакрэт шчасця,
Каб застацца на гэтым свеце
Ў вершах,
дзецях
і рэчах.

***

У любы момант могуць
Сфатаграфавачь,
Не так зразумець,
Шукаць хібы ў тэкстах.
Даводзіцца штодзень
Сябе абараняць,
Як дысертацыю...

***

Стаць абсалютным духам,
Узысці да абсалютных ведаў,

Жывот-акварыум

Калі я была цяжарная Петрыкам,
Я марыла —
Як было б добра,
Каб мой жывот
Быў празрысты,
Як акварыум,
Каб можна было
Любавацца плодам,
Які ён прыгожы!

Песні цноты і вопыту

Успамінаючы Уільяма Блейка

Калі табе шаснаццаць-дваццаць,
Так хочацца
шмат зор памацаць,
Каханне каб было бяскрайнім,
Каб існаванне было раем.

Калі табе амаль паг сорок,
То не так шмат
патрэбна зорак,
Агну-гзве-тры,
і пару гзетак,
І свой сусвет, сваю планету,
Каб там з'явіць
сваё прызначэнне,
Каб дзейсніць працу
да адхлання,
Тварыць паэзію задумна
І гзеткам каб было не сумна.

Вольга
САКАЛОВА

Што ні сповед,
то — успаміны
Пра абраных,
пра сцежку ў Сусвет...
Ды пра веліч
і горыч тых зімаў,
Што пакінулі ў сэрцах
свой след...
Я свой год пачынаю з чытання...

А мне маці казала

А мне маці казала:
— Наўздагон не жыві.
Вузюлок не вязала,
Дык і нітку не рві...

М. Цвятаевай

Я свой год пачынаю з чытання,
Мабыць, гэтак душу я лячу.
З кнігай светлай —
страчаю світанне,
З кнігай мудрай — да зорак лячу.

Святлана
СІТНІК

***
Са шпаркімі паўночнымі вятрамі
Затанцавалі іскрыкі агню,
Кружыліся, кахалі і знікалі —
Трэск вогнішча парушыў цішыню.

У вогнішча замерзлымі рукамі
Ён кідаў,
каб сагрэць душу сваю,
Лісты паперы
з роўнымі радкамі,
З санетами,
дзе славіў Вышыню:

"Даруйце, богі, простама паэту,
Што не складаў
для вас хвалебных гімнаў,
Не бачыў дасканаласці сусвету

У кожным вамі дагзеным імгненні,
Як і ніколі не прасіў я крылаў,
Што называюць
іншыя натхненнем...

***

"І недасяжная дагэтуль вышыня
Цябе сустрэне, калі маеш крылы,"
Так Птушка навучала птушаня
І гля палёту рыхтавала сілы...

А як сыдзе дарога,
Ты гругой не пытай...
Не цурайся й былога,
Сваю долю — спазнай.

Не спяшайся забыцца,
Дзе вытокі твае —
З ручая —
не напіцца,
Калі ён — не п'яе...

Не забыла наказы,
Ды ў жыцця свой закон —
Ўсё парвала агразу,
Каб глядзець наўздагон...

Развітвалася з чарагой зямля,
На доўгі шлях яе благаславіла,
І спева сумных, і мітусня —
Усё гэта Паэта захапіла:

"Бывай жа Птушка смелая, бывай
Нязменны спадарожнік маіх сноў!
За зайграсць чалавека выбачай,

Заўжды лятай высока над зямлёю,
Няхай прастора — дом сівых вятроў —
Тваёй аднойчы стане вышыняю...

Наталля
ЦВІРКА

***

Рассыпае вечар зоркі ў пагнябесці,
Напявае вецер ледзьве чутна песню,
І вяслае мясяц на грыготкіх хвалях.
Недзе ля каліны ты мяне чакаеш.

Засцілае вечар сцежкі цішынёю,
Засыпае вецер негде за ракою,
І туман бялюткі сцэлецца паволі.
Сцежай вечаровай крочым мы з табою.

Раскрывае вечар казкі-таямніцы,
І даносіць вецер водар медуніцы.
І ад слоў гарачых сэрца так заб'еца.
Вось яно каханне — нам не падаеца!

Эльвіра
ЯРЧАК

На Нёмане

Гамоняць нёманскія хвалі
З пясочкам жоўтым над гарою.
А вы на Нёмане бывалі
Халоднай восеньскай парою?
Як воін у стальной кальчуге,
Такі халодны ён і строі.
А хвойкі на шырокім лузе
Яму паказваюць дарогу.
Яны пабегчы з ім не супраць, —
На самым беражку пасталі,
А ён сурова твар насупіў —
Падмыў карэнні цёмнай хваляй.
Хістаюцца хваінкі ў скрусе,
Вяршыні цягнуць да аблокаў,
А ён нясе ад Беларусі
Вітанне Балтыцы далёкай.

Людміла
БАНДАРЭНКА

Мой анёл

Яблыньку дадумаўся нехта пасадзіць,
І яна, прыгожая, пад акном стаіць,
З раніцы да вечара ўсё мілуе свет —
Пахне асолодаю яблыневы цвет...

Я пад гэтай яблынькай з любым пастаю,
Пра каханне светлае гумкі прытаю,
Салавей спявае нам песні пра любоў,
А каханы маеца, не знаходзіць слоў...

Вось, аднойчы вечарам, на спатканні зноў
Мілы мой асмеліцца — шэпча пра любоў,
Радасць уздымаеца да вышынь нябёс,
Яблынька прыгожая нам даруе лёс...

Фота Аляксандра Вашчанкі

Верш

— Ну, што?
У пытанні Рэдактара было больш адчаю, чым надзеі.

— Нармальна, — абьякава адказаў Андрэвіч. — Апаваданне пра даярку на новай ферме ў аграгарадку. Ну, і хроніка. Першыя калгасы, вайна, пасляваенны час.

— Ясна... — працягнуў рэдактар. — Хоць нешта. А ў цябе што? — Рэдактар павярнуўся да Сцяпана.

— Ёсць паэма адна. Радкоў на тысячу. Пра старшыню калгаса. "Волат зямны" Сямёна Громкага. Замаўлялі ўжо пра яе.

— Усё?

— Нізка вершаў нашага постмадэрніста Сыржуха Свіслацкага. Ну, і дробязі... Слабыя...

— Самі пішыце! — сарваўся на крык Рэдактар. — Вершы, апаваданні! Пяць гадоў на галодным пайку! — стагнаў ён. — Верш бы адзін добры, ы-ы-ы-ы...

— А ў мяне ёсць... не мой... У звычайным канверце прыслалі. Школьнік нейкі... па почырку відаць, акуратны такі, рукой пісаў. Кароткі верш... Моцны, — асцярожна перапыніў Рэдактара Сцяпан.

— Моцны? З сабой? А ну, чытай! Паслухаем, — загадаў Рэдактар.

Сцяпан выцягнуў ліст тонкай паперы і з нечаканай ахрыпласцю прачытаў:

*Цёплы вечар,
ціхі вечар, свежы стог
Улажылі спаць*

мяне вы на зямлі.

*Не ўстае стаўбом
пыл светлы ўздоўж дарог,
У небе ціха зоркі расцвілі.*

*Заварожаны
вячэрняй цішынёй,
Я не цягну,*

*дзе рука, дзе галава.
Бачу, зліўшыся
з прыродаю душой,*

*Як дрыжаць ад ветру
зоркі нады мной,
Чую, як расце*

ў цішы трава.

Нейкі час у кабінце стаяла цішыня.

— От гэта так... Чый верш? — ачомаўся Рэдактар.

— Нейкі Максім...

— Ставім! Звяжыся з Максімам гэтым, няхай яшчэ шле хутчэй!

— То Багдановіча Максіма, — сумна уздыхнуў Андрэвіч.

— Якога Багдановіча? Таго? — адчуў прорву пад сабой Рэдактар.

— Таго. А верш у "Вянку" быў. У 1913 годзе выйшаў...

Рэдактар думаў хвіліну.
— Сцяпан, ты гэты верш раней чытаў? — упэўнены ў адказе і радасны ад знойдзенага рашэння спытаў Рэдактар.

— Не, не помню... — пачырванеў Сцяпан.

— Ну, калі ты не помніш... Ставім! — хапнуў далонню па сталю Рэдактар. — Аўтару гэтаму, ну... хто там даслаў — ганарар трайны! Хто ён такі, дарэчы?

— Ды так і напісана: Максім Багдановіч. Вільня.

— От і адправім.

— У Вільню? Як ён дойдзе? — спуджана паглядзеў Сцяпан на Рэдактара.

— А да нас жа прыйшло, — ціха, але цвёрда заўважыў Рэдактар.

Слоўнік

— Ну і пераклад! — Сцяпан адкінуў убок лісток. — Адны калькі: "У пакеце было тры падбярэзавікі...". Быццам няма сваёй назвы гэтых

Аднойчы ў рэдакцыі

Валерый ГАПЕЕЎ

Пра тое, чаго амаль не будзе

грыбоў... "ляжалі тры..."

Сцяпан няўцямна паматляў галавой.

— Э, Андрэвіч, нешта ў мяне вылецела: падбярэзавік — як па-нашаму?

— Па нашаму — падспаднічнік! — адарваў вочы ад стала Андрэвіч. — Падбярэзавік — смачны грыб. Завецца ён у нас... чорт... Ат, галава сёння забітая, слоўнік вунь вазьмі!

— Трэба кідаць паліць, чужы, Андрэвіч? — Сцяпан гартаў слоўнік. — От смалю па два пачкі ў дзень — сваё імя забываюся.

— Памяць — у зубах. У мяне ўчора яшчэ адзін выдралі, заразы...

— Подбережник... подбярэзавік! Ага... падбярэзавік... Андрэвіч, адно слова ў перакладзе, — са здзіўленнем ціха прагаварыў Сцяпан.

— Не брашы...

— На, глядзі!

Андрэвіч пасунуў з ілба акуллары на нос.

— Не разумею...

— Я ж добра ведаю, што ёсць іншае слова!

— Дык... павінна быць... А... гэта, пераклад яшчэ... Ну, колодец...

— Зараз... Калодзеж...

— Усё? Не можа быць, гэта яшчэ... як яго... яе... ну, кароткае слова, ёмкае такое... Ну, ты ж помніш?

— Не помню я! — Адчайна выгукнуў Сцяпан. — Помню, што было...

Дзверы адчыніліся, неяк асцярожна зайшоў Рэдактар, трымаючы перад сабой ліст глянцавай паперы.

— Я нічога не разумею, прыйшоў ліст... Можна, да вас дойдзе, — ціха прагаварыў ён і зачытаў: — Центр Коллективных Коммуникативных Пользовательских Систем Сообщества (ЦККПСС) сообщает о начале всеобщей оптимизации межличностной коммуникации, что подразумевает изъятие из всех источников слов и выражений неупотребляемых и мало употребляемых.

Рэдактар выдыхнуў.

— Вы што-небудзь зразумелі?

— Мы ўжо і пабачылі, — адказаў Андрэвіч.

Кніга для падлеткаў

— Нейкія вы няправільныя, — закусваючы казаў Рэдактар. — Загадчык прозы піша вершы, загадчык паэзіі — дэтэктывы для падлеткаў. Ну, налівай, Сцяпан, за тваю першую кніжку.

— У пятніцу з Андрэвічам думаем на маю радзіму пад'ехаць, — ахвотна наліў Сцяпан у чарку Рэдактара. — Дамовіўся з дырэктарамі школ, мо прадамо крыху.

— За такія грошы толь-

кі дурань купіць, — чмыкнуў Рэдактар. — 24 тысячы кніжка...

— Не будуць купляць, — згадзіўся і Андрэвіч. — От жа часы насталі, туды іх маць! Раней бутэлька гарэлкі каштавала столькі, колькі тры добрыя кнігі, а сёння адна кніга — як тры бутэлькі гарэлкі. Толькі дурань будзе выбіраць: піць ці чытаць. Яшчэ большыя дурні пішуць.

— Ціха ты, — нечага азірнуўся на дзверы Рэдактар. — Сцяпан, не будуць купляць...

— Па пяць тысяч будуць, — адмахнуўся Сцяпан. — Усё адно спонсары грошы далі. Мо свае крыху вярну.

— Ну, шчаслівай дарогі. — У школе райцэнтра, куды назаўтра Андрэвіч са Сцяпанам патрапілі да 12 гадзін дня, іх чакаў сюрпрыз: дырэктарка, немаладая, але пекная яшчэ жанчына, падала спіс прозвішчаў і грошы ў канверце:

— Вось, 37 кніг у вас заказалі. Падпішыце, каб потым час не губляць...

— От гэта маеш! — пляснуў па спіне Сцяпана Андрэвіч. — На чарку мы заробім...

— Заробім, — расцвіў і Сцяпан.

Пасля сустрэчы, жывой, даволі цікавай, ехалі ў наступную, ужо вясковую школу, бы на крылах ляцелі. Праўда, там кнігі купілі толькі 23, але ж тут і вучняў было куды меней. Трэцяя школа — яшчэ сустрэча, тут грошы наперад не збіралі, то Сцяпан напачатку перажываў. Расказаў пра сябе, кнігу, пра тое, як сустракалі іх у другіх школах, як добра куплялі... Напрыканцы сустрэчы да Сцяпана выстраілася чарга з жадаючых купіць кнігу з аўтографам.

— Не, ты глядзі, — узбуджана нашэптваў Андрэвіч. — Значыць, ёсць дзеля каго пісаць...

Хлопец у шырокіх джинсах і красоўках са шнуркамі розных — чырвонага і белага — колераў, аддаў за кнігу грошы, вінавацячыся, спытаў:

— А вы ў сваю родную школу паедзеце? Там... сястра мая стрыечная, яна вашы аповесці ў часопісах чытала, хацела кніжку купіць. Калі не, то падпішыце ёй цяпер...

— Паедзем, васьм зараз і паедзем! — зухавата адказаў Сцяпан.

У роднай школе сустрэча цягнулася цэлых дзве гадзіны, а потым яшчэ "неафіцыйная частка" ў цеснай, такой знаёмай настаўніцкай. Сцяпан вышпў зусім крышку (ой, нязвычайна было — з настаўнікамі сваімі выпіваць), бо Андрэвіч за рулём, не па-сяброўску напівацца аднаму. Ды і дамовіліся, што ў Мінску пагуляюць з такой удачы — гэта ж больш як паўсотню асобнікаў прадалі!

Выехалі з вёскі ўжо па цёмным. Ад'ехаліся кіламетраў пяць, калі на павароце фары высветлілі на дарозе: ляжыць чалавек, літаральна укручаны ў свой веласіпед.

— Збіў нехта, — агломшана выгукнуў Сцяпан.

Спыніліся, заспяшаліся да веласіпедыста. Той нягэгла ляжаў тварам наверх.

— Жывы, — памацаў яго шыю Андрэвіч. — Ногі яму вызвалі...

Сцяпан нахіліўся, стаў асцярожна висоўваць адну нагу з рамы.

У гэты момант ногі мужчыны таргануліся, і адразу пачуўся рэзкі шыпячы гук. Сцяпан узяў галаву, і ў наступны момант струмень з газавага балончыка асяляў, агушыў і пазбавіў магчыма-сці дыхаць, успрымаць навакольны свет. Сцяпан упаў на калені, разрывала грудзі без паветра. Вочы палалі, і агонь не магла згасіць бягучыя, як з худога крана вада, слёзы.

Прайшло хвіліны тры, ці ўсе пяць, пакуль да Сцяпана вярнулася здольнасць бачыць і дыхаць. На каленях пасярод дарогі, упёршыся рукамі ў зямлю стаяў Андрэвіч, сюды-туды паводзячы галавой.

— Андрэвіч? — падышоў да яго Сцяпан.

Той асцярожна устаў. — Зараза, думаў — аслепну. Быццам палкай хто па ваках сцёбнуў...

У салоне аўтамабіля вяліся ў беспарадку іх рэчы. Магнітола была выдрана жьўцом. Кашалёк Сцяпана з грашыма знік. Партманет Андрэвіча быў без грошай, але дакументы на месцы.

— Заяўляць будзем? — спытаў Андрэвіч на ўездзе ў горад.

— Ды я і так ведаю, — адгукнуўся Сцяпан. — Помніш, пра сястру адзін пытаўся? Дык у таго, на дарозе, на красоўках адзін шнурок белы, адзін — чырвоны...

— Тады паехалі ў гараж, — прапанаваў Андрэвіч. — Там у мяне НЗ добры ёсць, трэба ж адзначыць наша турнэ. А магнітолай я ўсё адно не карыстаўся...

Старая

Сярод шэрай вуліцы ў прэстым натоўпе, прыціснутым да шэрых сценаў будынкаў, старая літаральна свяцілася сваім белым, у вышыванках, адзеннем.

"Што за цырк?", — думаў Сцяпан, набліжаючыся да рэдакцыі. Старая стаяла нерухома ў некалькіх кроках ад уваходу. Нешта разанула Сцяпана так, што ён аж прыцішыў крок.

Старую ён не ведаў. Але яе чысты, напоўнены незразумелай тугой твар быў блізка яму! Гэтая жанчына нагадвала адразу ўсіх родных яму жанчын: бабулю, маці і нечым нават маладою жонку. Старую Сцяпан раней нідзе не сустракаў. І тым не менш — яна была яму знаёмая.

"Цьфу, навала...", — сплюнуў ён у думках, зайшоў у рэдакцыю.

— Старую бачыў? — быццам без асаблівага інтарэсу спытаў Андрэвіч.

— Ага. Дзіўная нейкая.

— Ёсць такое. Я, як пабачыў, ледзь не аслупянеў — так нечым да мамы-нябожчыцы падобная.

Сцяпан пракаўтнуў.

— І... гэта... на маіх бабуль... І маму...

Старая прастаяла да самага вечара. Моўчкі, гледзячы мяккім позіркам некуды ўдалычынь і адначасова на ўсіх. А потым яна некуды знікла.

Наступным ранкам Сцяпан зноў пабачыў старую. Падпарадкаваўся нечаканаму жаданню — і ён павітаўся з ёй. Старая адказала ўсмешкай у сініх вачах.

"А вочы не выпвілі..." — падумаў Сцяпан.

— Як там наша бабуля? — замест прывітання спытаў Андрэвіч.

— Нармальна, на пасту.

— То і сёння папрацуем! У мяне ўчора так ішло, ледзь паспяваў запісваць. Дома перачытаў — во!

— Ага...

Зайшоў Рэдактар. — Чыя гэта старая? Сцяпан, высветлі. Трэба, каб я тут не было.

— Ды няхай стаіць. Не бамжыха ж, акуратная бабулька.

— Што за жывы помнік ля рэдакцыі?! — зазлаваў Рэдактар. — Раздражняе яна мяне.

— Што, да цешчы падобная? — падкалоў Андрэвіч.

— І да цешчы таксама! — адчайна выкрыкнуў Рэдактар. — І на маці, і на маміну маці. Я спаць не мог. Ведаю, што чужая, а здаецца — радняя яна мне нейкая. Пайду, міліцыю выклічу...

Хвілін праз дваццаць Сцяпан выйшаў паліць. Два міліцыянты ляніва пераступалі збоку, а двое мужыкоў у белых халатах мяснікоў вялі старую ў "хуткую".

Сцяпан зламаў цыгарэту і пайшоў у кабінет.

— Забралі...

Андрэвіч бессэнсоўна крэмзаў алоўкам па чыстым аркушы. Адкінуў убок, узяў другі. Трэці.

Зайшоў Рэдактар.

— Паперу не псуі! — гыркнуў на Андрэвіча.

— Ды пайшоў ты, — выскаліўся той.

Рэдактар як не пачуў, потым прамовіў, апраўдваючыся:

— Яе ў Навінкі завязуць. Там будзе ў бяспецы.

— Ага, а тут на я нападалі, — не сцяргеў Сцяпан.

— Чаго вы на мяне ўз'еліся? Ну, бы дзеці малыя — дзівяцца з хворага чалавека. — А чаго яна хвора? З чаго вы ўзялі? — пачаў Андрэвіч. — От я тут падумаў: што за старая? Хто ж яна такая, што кожны з ёй роднасць адчувае, і пачуццё такое, што ведаеш ты яе. Што сваё гэта. Нешта надта дарогое, роднае...

— Ты пра што, Андрэвіч? — захвалываўся нечакана Сцяпан.

Андрэвіч не адказаў, выйшаў з-за стала, узяў цыгарэту з пачка Сцяпана, запаліў прама ў кабінце ля форткі.

— Ты ж кінуў, — адно асцярожна заўважыў Рэдактар.

Андрэвіч без смаку зацягнуўся, выдыхнуў дым.

— То, хлопцы, Мова наша беларуская да нас прыходзіла... А мы яе — у Навінкі...

Хто ў пошуках, а хто ў чаканні...

Радуюмся разам

Упершыню наша краіна будзе прадстаўлена сёлета на конкурсе класічнай музыкі "Еўрабачанне-2010". За гэтае пачэснае права спаборнічалі дзевяць юных талентаў. Рашэннем журы нацыянальнага адборачнага тура, якое ўзначальваў народны артыст Беларусі прафесар Міхась Казінец, на 15-м міжнародным конкурсе маладых музыкантаў "Еўрабачанне-2010" Рэспубліку Беларусь будзе прадстаўляць вялянчэліст Іван Карызна. Ён добра вядомы і нашай, і замежнай публіцы яшчэ з таго часу, калі вучыўся ў Рэспубліканскім каледжы пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Лаўрэат міжнародных конкурсаў Іван Карызна займаўся тут у выдатнага педагога Уладзіміра Перліна. Цяпер Іван, якому нядаўна споўнілася 18, вучыцца ў Парыжскай вышэйшай нацыянальнай кансерваторыі музыкі і танца, актыўна канцэртуе за мяжой. Між іншым, таленавіты вялянчэліст гадаваўся ў творчай сям'і: яго бацька — вядомы кампазітар, а дзядуля — паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Уладзімір Карызна. Паўфіналы конкурсу адбудуцца ў Вене 8 і 9 мая, фінальны канцэрт — 14 мая.

Студэнты і выкладчыкі кафедры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва БДУ культуры і мастацтваў зладкавалі выставку керамікі. Іх праект, які атрымаў назву "Традыцыя", ажыццёлены пад кіраўніцтвам знамай мастачкі Тамары Васюк, за адраджэнне традыцыйнай беларускай керамікі ды падрыхтоўку лаўрэатаў рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў ганараванай спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2004 год). Удзельнікі выставкі размясцілі свае работы ў роднай для БДУКІМ мастацкай галерэі "Універсітэт культуры". У экспазіцыю ўвайшлі сапраўдныя рукатворныя пуды майстрых-чарадзеяк: Алены Абражэвіч, Галіны Варанчукавай, Веры Каўзановіч, Людмілы Савойкі... Прадстаўлены і творы Т. Васюк, выкананыя ў розных тэхніках традыцыйнай беларускай керамікі.

Разьбяр — чаканшчык у адной асобе? Выключны прыклад у сучаснай беларускай мастацкай культуры! Талент Юрыя Адамовіча выклікае захапленне нават у самага дасведчанага крытыка — старшыні Беларускага саюза майстроў народнай творчасці прафесара Яўгена Сахуты, які звяртае ўвагу на унікальную арганічнасць спалучэння цёплага дрэва ды халоднага металу ў работах, спакроўленых з роднымі вытокамі, з глыбінямі беларускай культуры. Выстаўка Ю. Адамовіча, што адкрылася ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі, так і называецца: "Цёплае дрэва — халодны метал". Аб'яднаўшы два віды мастацтва — разьбу па дрэве і халодную, ручную, прарэзаную, аб'ёмную чаканку, майстар выкарыстоўвае ў апрацоўцы матэрыялаў арыгінальную тэхналогію, што існавала яшчэ ў часы ВКЛ, спалучаючы яе з новымі прыёмамі. Дэкаратыўныя панно, корпусы насценных гадзіннікаў, посуд ды іншыя мастацкія вырабы сведчаць не толькі пра высокі прафесіяналізм іх аўтара, але і пра назіральнасць, і пра тонкае веданне прыроды. Творы Ю. Адамовіча знаходзяцца ў калекцыях больш як 100 краін свету. Ён з'яўляецца лаўрэатам і дыпламантам шматлікіх айчынных і замежных выставак ды конкурсаў.

Лана ІВАНОВА

На здымках: лаўрэат міжнародных конкурсаў Іван Карызна; Тамара Васюк "Еўфрасіння Полацкая" (маёліка); так спалучае дрэва і метал Юрыі Адамовіч.

Фота аўтара

Вострасюжэты серыял беларускага кінарэжысёра Аляксандра Яфрэмава "Снайпер. Зброя адплаты" набыты Першым расійскім тэлеканалам, дзе нядаўна адбылася яго, можна сказаць, міжнародная прэм'ера. Гэтая падзея выклікала хваля аптымістычных каментарыяў у айчынным эфіры і ў Аруку. Адначасова ў медыяпрасторы распаўсюдзілася інфармацыя пра набыткі Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" за мінулы год і яе памкненне ажыццявіць за 2010 — 2011 гг. нацыянальны праект у мастацкім кіно.

Летась стужкі "Беларусьфільма" ўдзельнічалі ў шэрагу фестываляў і конкурсаў, у тым ліку міжнародных, і атрымалі 9 прызоў ды 14 дыпламаў. Аднак дастаткова некалькіх фактаў, каб зразумець: прызнанне нашых ігравых фільмаў, як правіла, не выходзіць, вобрэзна кажучы, за межы цесных братэрскіх абдымкаў і паўнавартаснага еўрапейскага ўзроўню не дасягае. Фільм рэжысёра Аляксандра Колбышава "Ваўкі", які прэзентаваў на ўдзел у "Берлінале-2010", не быў прадстаўлены ў Берліне з прычыны неадпаведнасці яго тэмы фармату гэтага міжнароднага кінафоруму. "Снайпер..." Аляксандра Яфрэмава адзначаны ў Мінску "Бронзай "Лістапада" і ў Растове-на-Доне — Ганаровым знакам "За тэлевізійны мастацкі фільм" на VII Міжнародным фестывалі ваеннага кіно імя народнага артыста СССР Юрыя Озерава. Спецыяльным прызам Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы "Вместе" на "Лістападзе-2009" узнагародзілі расійскага акцёра Дзмітрыя Пяўцова за выкананне галоўнай ролі ў "Снайперы...". Фільм "Інсайт" Рэнаты Грыцковай атрымаў у Мінску на кінафестывалі "Лістапад" прыз Выканаўчага камітэта СНД

"Кіно без граніц", а на XII Бярдзянскім міжнародным кінафестывалі — дыплом "За лепшую жаночую ролю другога плана" (актрыса Вольга Іванова). "Навагоднія прыгоды ў ліпені" Алены Туравай: стужка мае дыплом "За ўдалае спалучэнне тэхнікі рэальнага кіно, анімацыі ды камп'ютэрнай графікі" Мінскага міжнароднага кінафестывалю "Лістапад-2009", дыплом "За арыгінальнасць ідэі фільма" XVIII Міжнароднага кінафоруму "Залаты Віцязь" у Ліпецку і дыплом журы "За лепшы акцёрскі дует" на IX Міжнародным дзіцячым фестывалі мастацтваў "Кінотаврык" у Сочы (адзначаны юныя выканаўцы Маша Забара ды Вася Кубекін). А вось наша дакументальнае і анімацыйнае кіно па-ранейшаму даюць фору ігравому, пацярджваючы сваю канкурэнтаздольнасць на міжнародным узроўні. Напрыклад, стужка Галіны Адамовіч "Мама прыйдзе!" ўдзельнічала ў VII Міжнародным тэлевізійным фестывалі гарадской экалогіі "Urban-TV" (Мадрыд, Іспанія) і атрымала дыплом "За лепшы прафесійны дакументальны фільм"... Што да нацыянальнага кінапраекта, дык на яго статус ужо ёсць прэзідэнт: экранізацыя рамана Уладзіміра Карат-

Нядаўні сталічны вернісаж Раісы Сіплевіч ладзіўся ў суседстве з персанальнымі выстаўкамі іншых мастакоў. Але прыхільнікі яе творчасці ўжо, што называецца, з парога агромністай залы Палаца мастацтва пазнавалі непаўторны, ярка індывідуальны стыль жывапісных палотнаў, пазначаных кранальна-рамантычным псеўданімам Patsinka. Дарэчы, гэты стыль знаёмы не толькі ў айчынным арт-асяроддзі: Раіса Сіплевіч (Patsinka) выстаўляла свае работы ў Аўстраліі, Германіі, Італіі, Канадзе, Партугаліі, Польшчы, Расіі, Францыі (Цэнтр Пера Кардэна ў Парыжы), Швейцарыі.

Дзівасвет мастацтва Раісы Сіплевіч — гэта спалучэнне мажорнага настрою, жыватворнай энергетыкі, эфемернай летуценнасці, недасяжна загадкавай жаночай мудрасці ды па-дзіцячы непрыхаванай безабароннасці. Па-тэатральнаму эмацыйны, прывабны нейкай эстэцкай, памяркоўнай дэкаратыўнасцю дзівосны свет, які стварае Patsinka, насяляюць ірэальныя і зямныя, але толькі абаяльныя і прыгожыя персанажы. Маляўнічы і крыху самотны казачны конь ("У пошуках вершніка"); ледзь угледная сярод пяшчотных абзаваў пялёсткаў істота-аблачынка ("Фея кветак"); нібы каранаваная сонцам, у вяночку з расквітнелых дзымухаўцоў, спавітая гірляндамі красак, атуленая майскай зелянінай светлавалася і яснатварая багіня Вясны ("Ляля")... Між іншым, звяртаеш увагу і на тое, якія гошчы і вабныя назвы дае мастачка сваім візуальным вобразам: "Птушка, якая не ловіцца", "Усё мінае і настае", "Нараджэнне зоркі", "Летні вецер", "Гаспадынька", "Паміж наступным і былым", "Таёмная непазбежнасць", "Магія зямлі". З тымі, хто характарызуе творы Раісы Сіплевіч як выключна "жаночыя", пераканана палемізаваў падчас вернісажа яе калега, першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца: "Мастацтва — гэта дар Божы: яно або

Проста Patsinka

ёсць, або няма. Мастацтва не дзеляць на мужчынскае і жаночае". Яго развагі падтрымаў заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі прафесар Уладзімір Тоўсіц: "А ўрэшце: што ёсць мастацтва? Яно — паўсюль! — І сапраўды, адзін чалавек з насалодай убірае водар зямлі, другі замілавана сочыць за палётам птушак, трэці задумлена ўглядаецца ў зоры. — Раіса Паўлаўна — чалавек эмацыянальны і чалавек міфатворчы, ведае фальклор, казку, адчувае дэкор". Раіса Паўлаўна, "наша Рая" ці проста Patsinka. Так яе называлі прысутныя на выстаўцы калегі ды сябры.

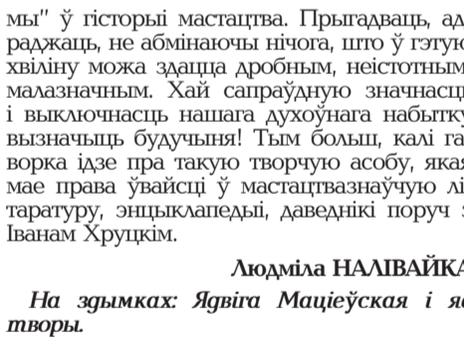
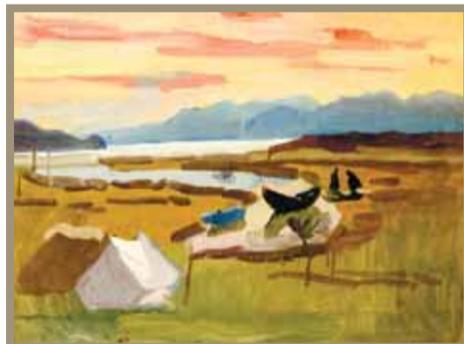
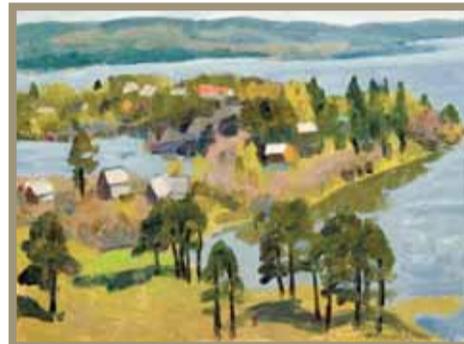
І ніхто не спрабаваў абыграць альбо расшыфраваць гэты творчы псеўданім. Бо відавочна, што паходзіць ён ад вядомага слова "паціна", першароднае значэнне якога з часам пашырылася, набываючы шэраг новых, амаль да процілеглага, сэнсаў. Як відавочна і тое, што Раіса Сіплевіч узабагаціла гэты агульнавядомы тэрмін сваім, і толькі сваім, зместам, а разам з ім унесла свежае адценне ў бязмежнае палатно еўрапейскай выяўленчай культуры.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
На здымках: творы Раісы Сіплевіч.
Фота Віктара Кавалёва

Нарадзілася Раіса Сіплевіч на Гродзеншчыне. Скончыла Мінскае мастацкае вучылішча, Беларуска дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут (цяпер Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў). Сярод яе настаўнікаў — П. Любамудраў, А. Шэвераў. Працуе ў галіне станковай графікі і жывапісу, аўтар вядомых графічных аркушаў "У лесе нараджаюцца зоркі", трыпціха "Варыяцыі адной тэмы", цыклаў "Гульні", "Тры сонцы", "Каляровыя вятры"; жывапісных палотнаў "Вербніца", "Вялікдзень", "Сёмуха", "Вяртанне да ранейшай сустрэчы", "Крок за небакрым". У выстаўках удзельнічае з 1975 года. Творы знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, фондах Беларускага саюза мастакоў, Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску, у прыватных айчынных і замежных калекцыях.

Лёс таленавітай праўнучкі

Сярод нашчадкаў славітага жывапісца Івана Хруцкага, якія, нягледзячы на цяжкія жыццёвыя выпрабаванні, зберагалі памяць пра свайго бацьку, дзеда, прадзеда, вылучаецца Ядвіга Маціеўская (1916 — 1996). Мастак-жывапісец, грамадскі дзеяч, праўнучка нашага вялікага земляка, Ядвіга Аляксандраўна зрабіла свой унёсак у адраджэнне памяці пра І. Хруцкага. Да таго ж, яна перадала Полацкай мастацкай галерэі вялікую частку ўласных твораў. Некаторыя з іх сёння экспануюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі — у межах праекта, прысвечанага 200-годдзю з дня нараджэння знакамітага продка Я. Маціеўскай.

Дзяцінства Ядвігі прайшло ў маёнтку Захарнічы на Полаччыне. Маці Алена (дачка Іосіфа — сына Івана Хруцкага) была па прафесіі лекарам-стаматолагам, бацька Аляксандр Маціеўскі — інжынерам. У 1930-х гэтай інтэлігентнай сям'і не ўдалося пазбегнуць рэпрэсій: бацькоў расстралялі (пасмяротна, праз шмат гадоў, яны былі рэабілітаваныя), дзяцей лёс выпрабавваў на трывушчасць і загартоўваў.

Ядвіга Маціеўская вучылася ў Полацку ў польскай школе-сямігоддзі. У 1936-м скончыла Ленінградскі гідратэхнічны тэхнікум, затым, да 1941 года, вучылася ў Ленінградскім горным інстытуце. Адначасова займалася ў студыі жывапісу пры Палацы культуры на Васільеўскім востраве (кіраўнік — М. Капейкін). У 1941 годзе вязаджала ў геагаразведвальную экспедыцыю ў Сібір, дзе яе застала вайна. Сястра Я. Маціеўскай Алена Аляксандраўна Арлова, геолаг, памерла ў час блакады Ленінграда.

Таленавітую праўнучку Хруцкага прытуліла Украіна. У 1950-м яна скончыла жывапісны факультэт Кіеўскага мастацкага інстытута. Вучылася ў вядомых майстроў украінскай школы рэалізму — народнага мастака УССР Г. Свіціцкага і заслужанага дзеяча мастацтваў УССР І. Шцільмана. З 1949 года пачала ўдзельнічаць ва ўкраінскіх вернісажах, праз тры гады ўступіла ў Кіеўскае таварыства мастакоў, пазней — у Саюз мастакоў Украіны, а ў 1989-м — і ў маскоўскае Ясенінскае таварыства "Радуніца".

Ядвіга Маціеўская спраўдзілася як майстар лірычнага ды індурыяльнага жывапісу другой паловы XX стагоддзя. У "Слоўніку мастакоў Украіны" за 1973 год прыгадваюцца яе творы "Па Украіне" (1950 — 69), "Па Сібіры" (1955 — 69), "Па далёкім Усходзе" (1966 — 69), "Па Ленінскіх мясцінах" (1963 — 69), "9 мая", "Калгаснае поле" (1970). Цяперашняя выстаўка ў НММ Беларусі сабраная з калекцыі Полацкай мастацкай галерэі, дзе захоўваецца некалькі соцень твораў жывапісу Я. Маціеўскай (палатно, кардон, алей) і графікі (гуаш, аква-

рэль) у эскізах, замалёўках, накідах. Гэтыя агромністы матэрыял, назапашаны мастачкай у "палявых" умовах, дэманструе працэсы асваення новых геаграфічных аб'яктаў — пачынаючы ад краявідаў украінскіх вёсак, помнікаў гісторыі Расіі, Украіны, Беларусі да грандыёзных новабудуоўляў і прамысловых цэнтраў Урала, Байкала, Сібіры, Якуціі. Абагульнена-панарамныя, працягтыя вострым кампазіцыйным рытмам, паўстаюць перад намі манументальныя забудовы "Акадэмічнага гарадка" ў Новасібірску, сталёвыя плошчы Вілойскай ГРЭС, алтайская земляніна і светлыя канструкцыі цуду-горада Камсамольска-на-Амуры.

У жывапісных адносінах гэтыя кампазіцыі характарызуюцца шчырым паказам суровай праўды пра жыццё і працу мужных будаўнікоў ва ўмовах Поўначы. Творы адрозніваюцца стрыманасцю, суладдзем сіняга, срэбнага, жоўта-карычневага танаў і колераў: палатначныя гарадкі пад хвоямі ды піхтамі, вогнішчы на палянах — на фоне горных масіваў альбо туманнай тундры. Відавочна, што мастачка захаплялася дзейнасцю мастака-вандроўніка Ракуэла Кента, жыла ўспамінамі пра свае першыя даваенныя экспедыцыі на Поўнач.

У жанры гістарычнага пейзажу Я. Маціеўская адкрыла для сябе невывучаны вобраз даўняга асяроддзя і звязанага з ім пагоркавага краявіду. Пра гэта сведчаць пейзажы Кіева, Баку, Варшавы, Полацка. Замалёўкі Полацкай Сафіі з дрэвамі на высокіх берагах Заходняй Дзвіны, рака Палата ў Полацку, сюжэт з гняздом бусла на доўгім слупе ў цэнтры паселішча Жыхары, што непадалёк ад станцыі Палата, дзе жыла цётка Марыя; маляўнічыя мясціны радзімы любімага паэта — Сяргея Ясеніна... Усе гэтыя краявіды адмыслова спалучыліся з яркім жылцём, характарам і лёсам Ядвігі Маціеўскай.

У гэты яе, так бы мовіць, "сямейны альбом" могуць дадацца тэмы "Родзічы ў Польшчы", "Вьрьща", "Ленінград", а яшчэ — выява касцёла ў польскім Казімежы Дольным,

Кракаў і Торунь на беразе Віслы, акварэлі з выявамі садоў і кветнікаў. Шматлікія эцюды захоўваюць выразнасць жывых уражанняў, нязмушанага і хуткага выканання — на адным подыху. Важная адметнасць яе краязнаўчых твораў — абагульненне колераў, трапная перадача настрою, мяккая жывапісная гама.

У 1990-х мастачка захаплялася планерызмам, пра што сведчыць серыя гуашаў на тэму палётаў дэльтапланаў з высокіх крымскіх узгоркаў. Вандроўнае жыццё Я. Маціеўскай не перапынялася, працягваліся і яе творчыя пошукі, звязаныя з новымі выяўленчымі сімваламі палёту, імкненнем перадаць неабсяжную перспектыву.

Прыклад роднаснай і творчай сувязі таленавітай праўнучкі з вялікім продкам дапамагае зразумець важнасць сямейных традыцый, моц творчай пераемнасці, якія распаўсюджаны сярод мастацкіх дынастыяў Беларусі. У гэтым кантэксце сямейнае Хруцкага вельмі характэрнае. Ды трэба прызнаць, што за мінулае стагоддзе мы многае страцілі ў сваёй культуры, забылі. Няма сумневу, што мастачка пакінула шмат успамінаў пра свае жыццё і працу, пра род Хруцкіх, але, на жаль, сёння гэтая інфармацыя амаль недаступная. Належным чынам яшчэ не вывучаная і творчая спадчына Я. Маціеўскай, часткова прадастаўленая ў розных калекцыях Масквы, Кіева, Пецярбурга, Польшчы; большасць яе работ, якія знаходзяцца ў Беларусі, не атрыбуваная.

Вядома, што менавіта Ядвіга Аляксандраўна шмат зрабіла для таго, каб на радзіме Івана Хруцкага яго імя не было забытае. Прыехаўшы ў 1986 годзе ў Беларусь, дапамагла знайсці магілу прадзеда, склала радавоннае дрэва нашчадкаў мастака. У чэрвені 1997-га, адпаведна яе завяшчання, урна з прахам Я. Маціеўскай была пахаваная на выскочных могілках у Захарнічах.

Для нас, беларусаў новага стагоддзя, актуальная задача — ліквідаваць "белыя пля-

мы" ў гісторыі мастацтва. Прыгадаваць, адраджаць, не абмінаючы нічога, што ў гэтую хвіліну можа здацца дробным, неістотным, малазначным. Хай спраўдзілі значнасць і выключнасць нашага духоўнага набытку вызначыць будучыня! Тым больш, калі гаворка ідзе пра такую творчую асобу, якая мае права ўвайсці ў мастацтвазнаўчую літаратуру, энцыклапедыі, даведнікі поруч з Іванам Хруцкім.

Людміла НАЛІВАЙКА

На здымках: Ядвіга Маціеўская і яе творы.

Будзем дакладныя

У працяг нашых публікацый

Прашу прабачэння ў жыхароў вёскі Захарнічы і палачан, якія рупяцца пра ўшанаванне асобы свайго вялікага земляка Івана Хруцкага, за крыўдную для іх недакладнасць.

Падчас працы над артыкулам да 200-годдзя з дня нараджэння мастака (гл. "ЛіМ" за 12 лютага 2010 г., "Хруцкі паедзе ў Парыж!") я звярталася да розных аўтарытэтных крыніц і не знайшла там інфармацыю пра сённяшні стан былой сядзібы Захарнічы. Шукала сярод сталічных спецыялістаў відавочу, якому б давялося пабываць у той памятнай мясціне, — і зноў дарма. Заставалася надзея, што звесткі пра Захарнічы 20-гадовай даўнасці, узятыя з артыкула І. Паньшынай і А. Рэсінай, мне дапамогуць удакладніць гасці з Полацка, якія прыязджалі на ўрачыстае адкрыццё Гола І. Хруцкага ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Аднак... Запісы з прэс-канферэнцыі, што папярэднічала святочнай падзеі, пацвярджаюць: на пытанне карэспандэнта "ЛіМа" наконт сённяшніх Захарнічаў і дзейнасці месцічаў па захаванні памяці пра славітага мастака адказ быў надзіва лаканічны: маўляў, гэта цяпер проста вёска, там ёсць школа, ёсць могілкі, дзе пахаваны Хруцкі і яго праўнучка. Якую выснову можна было зрабіць з такой інфармацыі?

Шкада, што тады ў Мінск не прыехалі энтузіясты з глыбінкі ды тыя прадстаўнікі нашай

сёлетняй культурнай сталіцы, якія апякуюцца ўшанаваннем памяці І. Хруцкага непасрэдна ў Захарнічах. Іх удзел у прэс-канферэнцыі, безумоўна, паўплываў бы і на змест згаданага артыкула. Толькі пасля яго публікацыі ўдалося, дзякуючы намесніку дырэктара НММ Беларусі па навуковай рабоце Надзеі Усавай, атрымаць фотаздымкі, зробленыя на могілках у Захарнічах. А ў якасці каментарыя да іх — вынятку з ліста супрацоўніцы Полацкага нацыянальнага гісторыка-культурнага запаведніка Тамары Джумантаевай: "Здымкі зроблены Лысенка Ларысай Міхайлаўнай, заг. Мастацкай галерэі (філіяла нашага запаведніка) ў кастрычніку 2009 г. на могілках у в. Захарнічы. Абельск на магіле ўстаноўлены ў 2007 г. Выраблены ён на сродкі Фонду міру полацкім прадпрыемствам "Рытуал", а аўтар дызайну і тэксту — начальнік ідэалагічнага аддзела Полацкага раённага выканаўчага камітэта Людміла Георгіеўна Гаўрылава. Непасрэднае дачыненне да ўвекавечвання памяці І. Хруцкага ў Полацкім раёне мае настаўніца Палатоўскай сярэдняй школы і дырэктар школьнага музея Людміла Аляксееўна Хацкевіч".

Як паведаміла шаноўная Надзея Міхайлаўна Усава, Нацыянальны мастацкі музей сёлета актыўна спрычыніцца да спраў мясцовых краязнаўцаў і дапаможа ім у папулярызацыі творчасці І. Хруцкага сярод жыхароў (і перадусім — школьнікаў) Полаччыны.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Сямейнае пахаванне Хруцкіх на могілках у Захарнічах (у цэнтры — надмагільны помнік мастаку).

Другі бок надмагільнага помніка Івану Хруцкаму.

Калі адчыніўся тэатр?

Большасць аўтараў, якія пісалі і цяпер пішуць пра мінскі гарадскі тэатр (цяпер Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), датай яго адкрыцця нязменна называюць 5 чэрвеня 1890 года. Адным з першых, хто ўвёў гэтую дату ў навуковы ўжытак, быў вядомы гісторык Я. Карнейчык.

Слова краязнаўцы

Аляксандр ВАПШЧАНКА

— Для мяне краязнаўства пачынаецца з матулінай калыханкі:
Люлі-люлі-люлі,
Прыляцелі гулі.
Селі на варотах
У чырвоных ботах

Гэтымі простымі і пяшчотнымі матулінымі словамі кожнаму немаўляці на генным узроўні выдасца сакральны беларускі пашпарт. Потым, калі пачынаеш усведамляць сябе асобай, настае час пытанняў. "Тата, а чаму наша вёска называецца Дварэц? Мама, чаму гэту гару завуць Расстралянай? Дзядуля, раскажы, як ты ганяў пльгты да Рыгі? Бабуля, а чаму разбілі твае каменныя жорны? Чаму памерла пяцёрка тваіх дзетак? А калі вернуцца з вайны дзядзька Алесь і дзядзька Мікола?" І потым усё жыццё ты шукаеш адказы на гэтыя і іншыя пытанні...

Калі мяне маленькага напалохаў сабака і бабуля Марыя, да якой, нягледзячы на забарону ўладаў, везлі лямачы дзяцей з усёй вобласці, вечарам паставіла босага на табурэт і, запаліўшы свечку і назбіраўшы павуцінны з чатырох вуглоў, пачала абкурваць зёлкамі і шаптаць замовы, я, вылечыўшыся, праз пэўны час зразумеў, што медыцына — гэта не толькі таблеткі і ўколы, а бабуліна навука ведання лекавых уласцівасцей зёлка дапамагае мне і па сённяшні дзень.

Паскакаўшы праз купальскае вогнішча і пахадзіўшы з дзядзькам па валачобніках, я пачаў усведамляць, што дзень Кастрычніцкай рэвалюцыі і Першамай не былі святамі нашых продкаў, што ў іх быў свой спрадвечны земляробчы каляндар, прывязаны да руху светлага сонейка і яснага месяца.

Бацька навучыў мяне іграць на гармоніку і балалайцы, а матуля прывіла любоў да роднай песні. Музычная школа, вышэйшая літаратурна-музычная адукацыя, праца загадчыкам кафедры народных інструментаў дапамаглі праз класічную і духоўную музыку дайці да народных вытокаў, зразумець, што самае лепшае — аўтэнтчнае, першароднае, неапрацаванае.

Праца навуковым кіраўніком педагагічнага праекта "Этнашкола", удзел у міжнародных і рэспубліканскіх семінарах і канферэнцыях спрыялі знаёмству з этнаграфічнай і фальклорнай спадчынай беларусаў, і атрымана ў 2004 годзе гранта Мінгарвыканкама за праект "Выкарыстанне традыцыйнай культурнай спадчыны беларусаў для развіцця нацыянальнай самасвядомасці вучняў" стала вынікам гэтай працы.

Складанне ўласнага радавода, карані якога цесна перапляляюцца з тысячамі іншых каранёў, якія сілкуюць магутнае дрэва пад назвай Беларусь, дапамаглі разуменню, што беларусы не бязродныя Іваны і не Янкі, што ў нас сваё месца пад сонцам і свой шлях у гісторыі.

Генадзь Васільевіч Кісялёў, з якім я раіўся, збіраючы матэрыялы пра П. Шпілеўскага, навучыў мяне чытаць рукапісную кірыліцу сярэдзіны XIX стагоддзя, паказаў, як працаваць з архіўнымі матэрыяламі, як весці навуковы літаратуразнаўчы пошук.

Зараз сваю мэту бачу ў тым, каб праз адкрыццё сучаснаму чытачу краязнаўчай і этнаграфічнай спадчыны дапамагаву стаўленню самасвядомасці беларускага этнаса.

Спасцігаючы родны край, я спасцігаю сябе.

У сваёй кнізе "Гісторыя Мінска", выдадзенай у 1967 годзе, ён пісаў: "Важнай падзеяй у культурным жыцці Мінска з'явілася адкрыццё гарадскога тэатра (цяпер будынак тэатра імя Янкі Купалы), якое адбылося 5 чэрвеня 1890 года". На жаль, Я. Карнейчык не назваў крыніцу, з якой узяў такую дату. Гэта выключнае магчымасць правесці праверку не толькі сапраўднасці архіўнага дакумента, але і пазнаёміцца з яго зместам, каб выключыць яго адвольную інтэрпрэтацыю.

Праўда, гісторык у іншым месцы сваёй працы прыводзіць надзвычай цікавы факт, які адносіцца да гэтай падзеі: "У складзе мінскай трупы некаторы час знаходзіліся выдатныя майстры рускага тэатра М. Савіна і П. Арленеў". Гэтая цытата дазволіла скіраваць пошук у больш пэўнае рэчышча. Але ўспаміны Марыі Савінай нічога новага не ўнеслі, бо яе мемуары заканчваецца 1877 годам. Заўчасная смерць гэтай таленавітай актрысы ў 1915 годзе перашкодзіла ёй пакінуць яшчэ адну запамінальную старонку, прысвечаную яе другому прыезду ў Мінск.

Што датычыцца аўтабіяграфічных нататак Паўла Арленева, то яны заключаюць у сабе вельмі важнае і вельмі каштоўнае сведчанне. Мяркуюць самі: "1890 год. Мінск. Зіма ў Картавава, — піша Павел Мікалае-

віч. — Толькі што выбудавалі ў горадзе новы тэатр. Адкрыццё ўрачыстае. Трупа вельмі добрая: рэжысёр А. Смірной, старой школы трагік К. Гарын, актрысы Сабліна-Дольская, Строева-Сакольская, Шчарбакова, яе дачка Элер, драматычны каханак-герой Анатоль Апалянавіч Агароў. Сезон быў вельмі добры, працы многа, я меў поспех..."

Шкада толькі, што Павел Арленеў не назваў ні дня, ні месяца ўрачыстага адкрыцця тэатра. Але рэдактар выдання ўспамінаў артыста, вядомы гісторык рускага драматычнага тэатра Д. Залатніцкі ў заўвагах да гэтага фрагмента піша: "Мінскі гарадскі тэатр, пабудаваны архітэктарам К. Увядзенскім, быў урачыста адкрыты 30 жніўня 1890 года. Спектаклі ў ім пачаліся 9 верасня і скончыліся 21 снежня. Арленеў дэбютаваў 11 верасня".

Нягледзячы на тое, што Д. Залатніцкі назваў, здавалася б, дакладную дату адкрыцця тэатра — 30 жніўня, ён таксама, як і Я. Карнейчык, не назваў крыніцы яе паходжання. Хаця крыху ніжэй паважаны гісторык і прыводзіць водгук рэцэнзента на ігру П. Арленева з газеты "Мінскі лісток" за 11 верасня 1890 года. Гэта ў нейкай ступені робіць яго дату адкрыцця тэатра больш верагоднай.

Пра няпэўную сітуацыю я вырашыў расказаць вядома-

му беларускаму мастацтвазнаўцу, аўтару больш як 60 навуковых прац па гісторыі музычнай культуры Беларусі прафесару Аляксандру Капілаву. Праз некалькі дзён Аляксандр Львовіч паведаміў, што ў сваім архіве адшукаў выпіску з карэспандэнцыі пад назвай "Да адкрыцця гарадскога тэатра", якая была надрукавана ў газеце "Мінскі лісток" 5 чэрвеня 1890 года. У ёй аўтар, які падпісаўся крыптанімам К-в С. М., паведамляў чытачам, што 5 чэрвеня адбудзецца ўрачыстае мерапрыемства з нагоды завяршэння будаўніцтва мінскага гарадскога тэатра, якое працягвалася два гады і каштавала гараджанам значных матэрыяльных выдаткаў, звыш ста тысяч рублёў.

Далей карэспандэнт газеты дае сціслае апісанне ўнутранага выгляду тэатра,

які ўмяшчае да 550 гледачоў, мае тры ярусы і амфітэатр. Усе ярусы размешчаны па прынцыпе падкоў, што дазваляе гледачу бачыць сцэну з любога месца. Расказаўшы пра памеры сцэны, рэпарцёр заўважыў, што заслона для яе выканана маладымі мастакамі-дэкаратарамі з Пецярбурга Ю. Рэйнбергам і Г. Венігам, якія паспелі праславіцца дзякуючы пастаноўцы "Барыса Гадунова" у Шарамецьёўскім тэатры. Урачыстасці павінны былі завяршыцца набажэнствам і асвячэннем усяго будынка тэатра. "Мабыць, гэтую падзею, — кажа Аляксандр Львовіч, — Я. Карнейчык і прыняў за адкрыццё мінскага гарадскога тэатра. Аднак, відаць, самая каштоўная інфармацыя для вас, — заўважае прафесар, — напрыканцы гэтай карэспандэнцыі. А менавіта: пачатак пастановак спектакляў у тэатры прызначаны на 30 жніўня. Гэта значыць, што Д. Залатніцкі, працягваючы над запісамі П. Арленева, грунтоўна пазнаёміўся з падшыўкамі газеты "Мінскі лісток". Значыць, яго сьвярдзжэнне, што мінскі гарадскі тэатр адкрыў свой першы тэатральны сезон 30 жніўня, не падымае сумневу. Яно пацвярджаецца дакладнай архіўнай крыніцай, якой вам так не ставала".

Варта адзначыць, што каментарый прафесара Аляксандра Капілава гэтым не вычэрпваюцца. Яны дапамаглі таксама вызначыць прыналежнасць згаданага ім псеўданіма К-в С. М. Гэтым крыптанімам падпісаў свае матэрыялы ў мінскіх газетах вядомы дарэвалюцыйны журналіст і тэатральны рэпарцёр С. Краеў.

Вячаслаў АФНАСЬБЕЎ

На здымку: Павел Арленеў.

Ахвяра Мяснікова, Кнорына і Ландэра

Беларуская Савецкая Рэспубліка магла быць абвешчана больш чым на год раней, ужо ў снежні 1917-га...

У студзенскіх нумары часопіса "Беларуская думка" надрукавана першая частка ўспамінаў дзеяча беларускага руху пачатку XX стагоддзя Яўсея Канчары "З гісторыі Грамадзянскай вайны ў Беларусі ў 1917 — 1920 гг."

Яўсей Канчар увосені 1917 года быў старшынёй Беларускага абласнога камітэта пры Усерасійскім савете сялянскіх дэпутатаў. Ён выступіў адным з ініцыятараў склікання ў снежні 1917-га Усебеларускага з'езда. Свае мемуары Канчар напісаў у 1937-м, выкарыстоўваючы асабістыя ўспаміны, нататкі, гістарычныя крыніцы. Але годам пазней ён быў рэпрэсаваны, і публікацыя не пабачыла свет.

Галоўны рэдактар часопіса "Беларуская думка" кандыдат гістарычных навук Вадзім Гігін, прэзентуючы перад журналістамі даследчыцкі праект Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь і часопіса "Беларуская думка", адзначыў, што ў часопісным артыкуле прыводзіцца запісы гутарак Канчары з Леніным, Сталіным, Свядловым, Луначарскім, з якімі ён сустракаўся ў ходзе падрыхтоўкі Усебеларускага з'езда. Дзякуючы гэтым запісам становіцца зразумелым, што з'езд склікаўся пры актыўнай падтрымцы Петраграда. Вельмі падрабязна Канчар расказвае ў сваіх мемуарах і пра яго разгон. Галоўная прычына якога была не ў тым, што большавікі не прызнавалі самавызначэння беларусаў і беларускай дзяржаўнасці, а перш-наперш у барацьбе за ўладу, якой

Мяснікоў, Кнорын і Ландэр не хацелі дзяліцца з беларускімі нацыянальнымі дзеячамі. З'езд быў разгнаны. А яго паўторнаму скліканню перашкодзіла нямецкая інтэрвенцыя.

Гэта сапраўды гістарычнае адкрыццё, якое дазваляе праліць святло на даволі вывучаную і ў той жа час малавядомую старонку з гісторыі Беларусі паслякастрычніцкіх часоў. Мемуары Канчары, якія знаходзяцца ў расійскім архіве, раней нідзе не публікаваліся, і таму сёння — гэта вельмі важны камячык у мазаіцы развіцця гісторыі беларускай дзяржаўнасці.

Загадчык аддзела публікацый дакументаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь Віталь Скалабан падкрэсліў: "Успаміны Канчары — безумоўна, унікальная гістарычная крыніца, якая патрабуе выдання. Я назваў бы гэты дакумент справай вяртання нашага земляка ў гісторыю Беларусі. Такая спроба вяртання была ў канцы 1960-х, калі Канчар, ужо пенсіянер, жыў у Ленінградзе. Сам ён родам з вёскі Сяўкі Лоеўскага раёна. Мне даводзілася сустракацца з Яўсеем Канчарам, калі я быў яшчэ студэнтам... Ён добра разумеў усю значнасць тых падзей і быў удзячны лёсу, што менавіта яму давялося ўдзельнічаць у іх. Я. Канчар меў прыватны архіў, выступаў як гісторык, публіцыст".

Дырэктар Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь Вячаслаў Селяменеў расказаў, што ў выніку супрацоўніцтва з расійскім архівістам сёння Беларусь мае копію гэтага унікальнага дакумента.

Уладзімір ПАДАЛЯК

На здымку: Яўсей Канчар.

Фота з архіва Віталія Скалабана

Ад рэдакцыі: у наступным выпуску «Зямля пад белымі крыламі» — урывак з успамінаў Яўсея Канчары.

Новыя гарызонты

У ЗША выйшла энцыклапедыя Зіны Гімплевіч "Беларуская-яўрэйскія пісьменнікі XX стагоддзя: паходжанне, гісторыя, дыскурс і біяграфіі". Выданне дзвюхмоўнае — па-беларуску і па-англійску. Аўтар даследавання знаёміць чытача з ураджэнцамі Беларусі, якія зрабілі ўнёсак у беларускую, яўрэйскую і расійскую культуры.

Пісьменнік Змітрок Бядуля, паэт і перакладчык на беларускую мову твораў Генрыха Гейнэ і Уладзіміра Маякоўскага Юлія Таўбін, наш сучаснік, які, на жаль, пайшоў ужо з жыцця, паэт Веніямін Блажэнны... Але энцыклапедыя не абмяжоўваецца матэрыяламі выключна пра літаратараў. Тут сабраны звесткі таксама пра рэдактараў, укладальнікаў слоўнікаў.

Даследаванне Зіны Гімплевіч з'яўляецца не першым пра ўзаемадзейненні паміж беларускімі і замежнымі пісьменнікамі. Раней выдаваліся кнігі пра літаратурныя сувязі паміж Беларуссю і Украінай — "Карані дружбы: Беларуска-украінскія літаратурныя сувязі пачатку XX ст". Вячаслава Рагойшы і Таццяны Кабржыцкай — Беларуссю і Расіяй — "Народ іздревле нам родной" Сямёна Букчына і іншыя.

Павел РАДЫНА

Пошукі і знаходкі

Даўно яшчэ чуў ад старых сваіх землякоў, што ў пачатку ХХ стагоддзя на Слонімшчыне жыві цікавы паэт і археолаг Генрых Мілачэўскі. Знайсці хоць якія-небудзь звесткі пра яго ў Беларусі і ў Польшчы мне шмат гадоў не ўдавалася. Няма звестак пра яго і ў "Польскім біяграфічным слоўніку".

Далучэнне да спадчыны

Сёння краязнаўчыя музеі складаюць, мабыць, самую шматлікую групу сярод музеяў нашай краіны. У абласных гарадах і амаль што ў кожным раённым цэнтры ёсць свой краязнаўчы музей. Баранавічы таксама не з'яўляюцца выключэннем.

У 1929 годзе ў зусім яшчэ маладым горадзе (Баранавічы заснаваны ў 1871 годзе) намаганнямі мясцовай інтэлігенцыі, краязнаўцаў, навучэнцаў мясцовых гімназій пры падтрымцы гарадскіх улад быў адчынены музей. Так, у 2009-м Баранавіцкаму краязнаўчаму музею споўнілася 80 год. Цэлае чалавечае жыццё... Розныя падзеі, радасныя, сумныя, перажыў за гэты час музей. І пры гэтым ён не страціў сваёй вызначальнай ролі ў далучэнні сучаснікаў да гісторыі сваёй Радзімы, да спадчыны беларускага народа.

Гісторыя пакінула нам вельмі мала крыніц, дзе можна было б знайсці інфармацыю пра ўтварэнне і працу музея ў першыя гады яго існавання. Мы ведаем, што ў перадавае гады ў ім дзейнічалі тры аддзельныя прыгарады, гістарычны, этнаграфічны. Самым багатым з іх з'яўляўся менавіта апошні. У першай яго была прадстаўлены такія цікавыя прадметы, як дарожны несэсэр XVIII ст., калекцыя манет, банкноты часоў паўстання

раць фактычна з нуля: нанова займацца збіраннем і камплектаваннем яго фондаў. Цяпер у іх сабраны матэрыялы, якія адлюстроўваюць самыя розныя старонкі гісторыі Баранавіч і Баранавіцкага краю. Музей разам з прыгожай выставачнай залай з'яўляецца адным з культурных цэнтраў горада.

Вядома, "тварам" музея з'яўляецца яго экспазіцыя. Але, на жаль, яе памеры і магчымасці даволі абмежаваныя і не дазваляюць экспазіцыі азнаёміць наведвальнікаў са значнай часткай фондавых калекцый. І, тым не менш, у сямі экспазіцыйных залах Баранавіцкага краязнаўчага музея прадстаўлена больш як 2 тыс. найбольш цікавых музейных прадметаў асноўнага фонду. За кожным з іх стаяць падзеі мінулых стагоддзяў, жыццёвыя лёсы нашых суайчыннікаў.

У зборы кожнага музея ёсць унікальныя экспанаты, якія маюць асаблівую гістарычную, мастацкую каштоўнасць. З імі заўсёды хочацца азнаёміць як мага больш людзей. І таму такія

прадметы адбіраюцца супрацоўнікамі аднымі з першых у час работ над музейнай экспазіцыяй ці якой-небудзь тэматычнай выставай. А калі гэта яшчэ і гонар нацыянальнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва! Размова ідзе пра знакамітыя служкі паясы. У 1972 г. па просьбе тагачаснага дырэктара музея В. Палікарпава і на падставе распараджэння ўпаўнаважанага Савета па справах рэлігіі па Брэсцкай вобласці з касцёлаў вёсак Новая Мыш і Паланечка Баранавіцкага раёна музею былі перададзены два арнаты, пашытыя са служкіх паясоў.

Апошнім часам можна назіраць цікавасць да матэрыялаў, якія дазваляюць аднавіць вобраз горада на розных этапах яго гісторыі. Дзякуючы ім можна ўявіць, якімі былі Баранавічы ў той ці іншы гістарычны перыяд, якія падзеі тут адбываліся, якімі былі яго жыхары. Напрыклад, заўсёды выклікае цікавасць экспазіцыйны раздзел, прысвечаны гісторыі ўзнікнення Баранавіч. Тут можна ўбачыць першую баранавіцкую газету "Барановичский листок объявлений", першы тэлефонны даведнік. Асаблівую ўвагу звяртаюць на сябе паштоўкі, фотаздымкі, на якіх адлюстраваны баранавіцкія кварталы, вуліцы, асобныя будынкі, — усё тое, што знікла бяспследна ці захавалася ў непазнавальным выглядзе. Вось, напрыклад, паштоўка "Баранавічы. Марыінская вуліца". Так выглядала адна з цэнтральных вуліц цяперашніх Баранавіч — вуліца Савецкая. А ў двухпавярховым будынку з балконамі, што на гэтай паштоўцы, з 1960 г. і да цяперашняга часу размяшчаецца Баранавіцкі краязнаўчы музей. Асабліва прыемна, што пераважная колькасць гэтых паштовак была выпушчана мясцовымі выдаўцамі М. Літваком і М. Рабіновічам.

Шмат яшчэ цікавага захоўваецца ў зборы музея. Тут можна знайсці дапамогу кожнаму, хто цікавіцца гісторыяй сваёй малой радзімы, гісторыяй Беларусі ўвогуле, хто імкнецца дакрануцца да каранёў свайго народа.

Ірына САЙКО

На здымках: будынак Баранавіцкага краязнаўчага музея; вітрына з арнатам, пашытым са служкіх паяса.

Фота аўтара

Сваякі памятаюць

Тым не менш, у апошні час сёе-тое з біяграфіі Генрыха Мілачэўскага атрымалася высветліць. Найбольш у гэтым дапамагла 83-гадовая слонімчанка Ганна Пішчывіч. Ганна Фёдаруна родам з Мілачэўскіх. Пра сваіх дзядоў і прадзедаў яна мне расказала вось якую гісторыю.

Браты Мілачэўскія ў XIX ст. жылі ў вёсцы Блізня, недалёка ад пашы па дарозе са Слоніма на Ружаны. Адзін з братоў — Міхал — браў удзел у паўстанні 1863 года. А пасля паразы Міхал Мілачэўскі ўцёк у Парыж. Там ён ажаніўся з французжанкай і ад гэтага шлюбу меў дачку і сына. Праз год у Францыі 13 гадоў, з сям'ёй вярнуўся на Слонімшчыну. Але браты не дужа ветліва яго сустрэлі і адмовілі Міхалу ў спадчыне, якая засталася ад бацькоў. За прывезеныя з Францыі грошы Міхал Мілачэўскі ў 1878 г. купіў невялікі маёнтак на хутары Камілёва і млын у вёсцы Клепачы Слонімскага павета. А калі ён састарэў, то ўсю сваю спадчыну перадаў сыну Паўлу.

На той час Павел жывіў добра. Меў чацвёра дзяцей — Генрых, Ганна, Марыя і Паўліна. Кожнаму з дзяцей Паўла пасля смерці ў спадчыну засталася па 5 гектараў зямлі і па 1/4 частцы млына ў вёсцы Клепачы. Праўда, Генрых праца на зямлі мала цікавіла, яго больш цягнула да кніг, да вывучэння гісторыі Бацькаўшчыны.

Генрых нарадзіўся прыблізна ў 1897 годзе на хутары Камілёва, недалёка ад чыгуначнай станцыі Азярніца. Першапачатковую адукацыю атрымаў у Слоніме. Потым, магчыма, вучыўся ў Вільні. Але дзе канкрэтна, даведацца пакуль не ўдалося.

Генрых Мілачэўскі пісаў на польскай і беларускай мовах. У 1929 годзе ў Гродне ў друкарні К.Крамкоўскага ён выдаў зборнік выбраных вершаў на польскай мове "Płyn, piosenki". Сюды ўвайшлі творы, напісаныя аўта-

рам на працягу 1908 — 1922 гадоў. Гэта вершы, прысвечаныя бацькоўскай зямлі, сябрам, землякам...

Генрых Мілачэўскі для Ганны Пішчывіч быў дзядзькам (родны брат яе мамы). У Ганны Фёдаруны да сёння захоўваецца вышэй названы зборнік вершаў з аўтографам для яе мамы: "Каханай маёй сястры Полі — на памятку. Г. Мілачэўскі. 17. XI. 1930".

Сама Ганна Пішчывіч не памятае дзядзькі. Але па словах яе маці, дамоў са Слоніма, Гродна і Вільні Генрых прыязджаў з кнігамі, часопісамі і газетамі, альбо з калекцыямі розных старых рэчаў. Дарэчы, у фондах Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея знаходзіцца крамянёвы інвентар з ваколіц маёнтка Антонава былога Слонімскага павета (ГИАМ 3642). Ён быў перададзены ў музей Генрыхам Мілачэўскім перад Другой сусветнай вайной і налічвае 28 адзінак. Той факт, што калекцыя складаецца толькі з крамянёвых прыладаў працы, сведчыць пра тое, што іх збіральнік валоў паўнымі археалагічнымі ведамі.

Перад пачаткам Першай сусветнай вайны Генрых загахаўся ў прыгожую ўрэйку са Слоніма. Ён прысвяціў шмат сваіх паэтычных строфаў. Але вайна і тагачасныя расійскія парадкі выгналі сям'ю Мілачэўскіх у глыб Расіі. Пасля вяртання спаткаць сваё першае каханне Генрых не змог. Ён пайшоў у прымы да багатай жанчыны, якая жыла на хутары Антонава. У іх нарадзілася дачка Галіна. У канцы 1930-х гадоў Генрых Мілачэўскі моцна захварэў на цукровы дыябет. Яму аднялі нагу, а 3 лютага 1941 года паэта і археолага не стала. Пахавалі яго на могілках вёскі Моўчадзь, цяпер гэта Баранавіцкі раён.

Сяргей ЧЫГРЫН

На здымках: Генрых Мілачэўскі з маці і з сястрой Паўлінай, 1930 год.

Кіяўлянін Віктар Кіркевіч добра вядомы ў свеце калекцыянераў на постсавецкай прасторы. Філакартыст з вялікім вопытам, праз многія дзесяцігоддзі ён збірае паштовыя карткі, прысвечаныя Украіне, Кіеву. Хаця і не толькі паштоўкі... Калекцыя Віктара Генадзевіча складаецца з 4000 карткаў, 1000 кніг, 500 часопісаў, 500 газет, 500 арыгінальных фотаздымкаў. Усе — па гісторыі сталіцы Украіны. Калекцыйныя захапленні апантанага збіральніка выхавалі ў асобе Віктара Кіркевіча таленавітага краязнаўцу, даследчыка гісторыі горада, сваёй краіны. Філакартыст уганараваны званнямі заслужанага работніка культуры, заслужанага работніка турызму Украіны, узнагароджаны Ганаровай граматай Кіеўскага Галавы, ордэнам Святога Уладзіміра III ступені. І яшчэ ён — аўтар 17 кніг: "Сем прагулак па сталіцы Украіны", "Сабор Святога Уладзіміра ў Кіеве", "Час Раманавых. Кіеў у імперыі", "Хрысціянскія святыні Кіева", "Мікалай Васільевіч Грышчак" ды іншых.

Любіць картку!..

Апошняя з работ В. Кіркевіча — "Запіскі збіральніка... Паштовая картка" (Кіеў, 2008 год). У анатацыі да выдання гаворыцца наступнае: "Па гэтай тэматыцы кніга выдаецца ўпершыню не толькі ў нашай краіне, але і ў свеце. Аўтар, падсумоўваючы вынік 40-гадовага збіральніцтва паштовых карткаў, расказвае пра іх, аб іх значэнні ў інтэлектуальным развіцці грамадства, укладзе ў еўрапейскую культуру, а таксама прыводзіць іх кошт. Гэта цікавы і жывы расповед пра збіральнікаў, у жыцці якіх па-

штоўкі адыгралі галоўную ролю, якая ўплывала на фарміраванне асобы. Іх апісальныя партрэты суправаджаюцца развагамі пра ролю калекцыянераў у выхаванні патрыятызму, любові і павагі да сваіх родных мясцін..."

"Запіскі збіральніка..." багатыя на фактаграфічны матэрыял, чытаюцца лёгка, уражваюць многімі асабістымі судакрананнямі В. Кіркевіча літаральна з усімі героямі кнігі. У сваім расповедзе філакартыст аглядае і плён збіральніцтва на ніве беларускі.

Даючы характарыстыкі калекцыянерам Латвіі, аўтар піша пра добра вядомага ў Беларусі Вячку Целеша, характарызуе яго як аднаго з найбольш дасведчаных збіральнікаў старых паштовак: "Адзін з актыўных удзельнікаў і арганізатараў выставак, у прыватнасці, "Даўгава — рака дружбы", Целеш быў аўтарам першых і многіх іншых даследаванняў па Беларусі, як беларус і паштоўкі збіраў пра яго".

"Дваццаць гадоў таму я прадаваў па перапісцы паштоўкі В. Пузіне з Гомеля, — піша

В. Кіркевіч. — Гомельскі карэспандэнт, пра якога я даўно не чуў, падбіраў і выявы свайго горада". Згадвае аўтар "Запіскі збіральніка..." і мінскага калекцыянера Сяргея Уманова. Ён акцэнтуюе сваю ўвагу на зборы паштовак з рэпрадукцыямі твораў рускага жывапісу.

Асобая ўвага мэтра ўкраінскай філакартыі ў размове пра беларускіх калекцыянераў звернута на мінчаніна Уладзіміра Ліхадзедава, укладальніка і аўтара многіх альбомаў, выдадзеных у Мінску выдаве-

цтвамі "Рыфтур", "Тэхналогія", РВУ "Літаратура і Мастацтва". "Уладзімір Аляксеевіч утрымлівае першынства ў гэтай краіне са славуым гістарычным мінулым і светлай будучыняй, — піша В. Кіркевіч. — Краязнаўцы ўсіх краін разумеюць, што паштоўкі з выявамі выступаюць вельмі важнай часткай духоўнага развіцця любой краіны. Яго калекцыя з'яўляецца глабальнай, паколькі Ліхадзедаў збірае ўсё, ажно да падрабязнасцей пра друкарні. У першую чаргу яго хвалюе родны Полацк..." Альбом "Сінаногі" Уладзіміра Ліхадзедава кіеўскі пісьменнік-краязнаўца называе адным з лепшых выданняў падобнага кшталту за апошні час.

Кніга "Запіскі збіральніка... Паштовая картка" В. Кіркевіча нагадвае пра важны і патрэбны клопат апісання калекцый і збіральнікаў беларускі. І не толькі ў галіне філакартыі, але і фалерыстаў, філатэлістаў, нумізматаў і нават фідуменістаў. На жаль, выданняў падобнага кшталту ў Беларусі няма.

Кастусь ХАДЫКА
На здымку: Віктар Кіркевіч.

Працягваем тэму

У літаратурных дыскусіях 1920-х — першай паловы 1930-х гг. абсалютызавалі суб'ектыўны пачатак і асабістыя непаразуменні пачыналі мець ролю крытэрыяў ацэнкі твораў. У сярэдзіне 1920-х у цэнтры такіх дыскусій заканамерна стаяла літаратурна-мастацкае згуртаванне “Узвышша”.

«Парнаскае балота» на ўзвышшы

Літаратурна-мастацкае згуртаванне “Узвышша”, як вядома, было ўтворана 26 мая 1926 г. у выніку першага расколу “Маладняка”. Першапачаткова ў яго склад увайшлі Адам Бабарэка, Уладзімір Дубоўка, Язэп Пушча, Кузьма Чорны, Кандрат Крапіва, Пятро Глебка, Максім Лужанін, Сяргей Дарожны, Васіль Шашалевіч, Змітрок Бядуля. Крыху пазней далучыліся Тодар Кляшторны, Антон Адамовіч, Уладзімір Жылка, Андрэй Мрый. Пераканаўшыся ў бясплённасці масавага літаратурнага руху на прыкладзе “Маладняка”, узвышшаўцы рабілі свядомую ўстаноўку на малаколькаснасць сяброў аб'яднання.

У свядомасці ўжо некалькіх пакаленняў філолагаў літаратурна-мастацкае згуртаванне “Узвышша” асацыіруецца найперш з вялікім мастацкім талентам і высокай мастацкай якасцю. Менавіта гэтыя прыкметы, а не пытанні эстэтычнай і пэдалагічнай дыферэнцыяцыі, успрымаюцца як узвышшаўская аснова. Нягледзячы на некаторую спрошчанасць такога падыходу, пэўная доля рацыі ў гэтым вытлумачэнні ёсць. А. Бабарэка ў следчых паказаннях 1930 г. такім чынам апісваў гісторыю ўтварэння “Узвышша”: “<...> мне здавалася, што пролетарскую літаратуру трэба тварыць не такім шляхам, якім ідзе “Маладняк”. Для стварэння высока-мастацкіх твораў, пролетарскіх зместам, мне здавалася, досыць згуртавання, як тады выражаліся, “таленавітых адзінак”, якія цалкам адыдаюцца працы ў пісанні пролетарскіх твораў высокай мастацкай якасці. Пытаньне аб мастацкай якасці стала выпукляцца з тае прычыны, што гэта старанна заняхайвалася ў творчай працы “Маладняка”. І калі яшчэ ў “Маладняку” пачала

вызначацца група паэтаў і пісьменьнікаў, якія палегалі ўсю сутнасць літаратурнай працы на стварэнне высока-мастацкіх твораў сугучных сучаснасці па зместу і новых па форме, я стаў на старану гэтай групы <...> Гэта былі Ул. Дубоўка, Яз. Пушча і К. Чорны. З маладых таварышаў да іх прымыкалі П. Глебка, М. Лужанін, С. Дарожны. У далейшым да гэтай групы далучыўся Крапіва, які ў “Маладняку” займаў некалькі асобнае месца.

З гэтай групай я і вышаў з “Маладняка” ў маі месяцы 1926 г. дзеля таго, каб практыкай працы літаратурна-мастацкага згуртавання “таленавітых адзінак” давесці правільнасць свайго разуменьня шляхоў утварэння пролетарскай літаратуры”.

З першых дзён існавання “Узвышша” апынулася ў напружанай палемічнай атмасферы. Ужо сама назва — “Узвышша” — успрымалася некаторымі пісьменьнікамі як абраз а ў дачыненні да іх творчасці. З. Жылуновіч, які прысвяціў аналізу першага нумара часопіса “Узвышша” артыкул “Ці сапраўды “Узвышша” ёсць узвышша?” у газеце “Савецкая Беларусь” за 13 мая 1927, даваў наступны каментарый: “Тым ня меней — адколеныя маладнякоўцы назвалі сябе ўзвышшаўцамі. Узвышша — гэта, бач, — “камандныя высоты”, пад якімі — разумелася — і старая беларуская літаратура з адраджэнцамі і нават “Маладняк” — нізінамі”.

Відавочна, што самі ўзвышшаўцы не закладалі такога падтэксту, выбіраючы назву новаўтворанага аб'яднання. Яна была звязана з вершам У. Дубоўкі “Не дзівіся”, у якім ён заклікаў: “Прыпусціся ў даліну з узвышша, / Каб узняцца ізноў, і — вышай!”. Выкарыстаны А. Бабарэкам у артыкуле “З далін на ўзвышшы”, які лічыцца своеасаблівым перадаманіфэстам “Узвышша”, гэты паэтычны вобраз стаў сімвалам высокай мастацкасці і быў абраны ў якасці назвы згуртавання. Аднак у нейкім сэнсе выказванні Цішкі Гартнага былі справядлівымі. Напрыклад, крыху пазней, у № 6 “Узвышша” за 1928 год у праграмным артыкуле “Узвышша” перад новым годам БССР сцвярджалася: “Само ўтварэнне новага літаратурна-мастацкага згуртавання азначала сабою пачатак новага этапу ў развіцці беларускай паслякастрычнікавай літаратуры. Яно азначала пераход беларускай пролетарскай літаратуры на вышэйшую ступень свайго развіцця”. Атрымліваецца, што ўзвышшаўцы свядома атаясамлівалі менавіта сваю творчую праграму з найбольш перспектыўным шляхам развіцця ўсёй нацыянальнай літаратуры.

“Узвышша” вельмі часта ў друку 1920-х гг. называлі “парнаскім балотам”. Другое слова ў гэтым азначэнні не арыгінальнае — выразы “буржуазнае балота”, “балота дробнамяшчанскага побыту” і г.д. былі самай папулярнай лаянкай па тым часе. Куды больш гаварко першае слова — хоць і балота, але ўсё-ткі “парнаскае”. Атрымліваецца, што і надобразліўцы ўзвышшаўцаў не столькі выказвалі да іх пагарду, колькі зайздросцілі іх вышэйшасці, таленту, літаратурнаму поспеху.

На здымку: стваральнікі згуртавання “Узвышша” справа налева К. Чорны, У. Дубоўка, К. Крапіва (сядзяць); А. Бабарэка, Я. Пушча (стаяць).

Фота з фонтаў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва.

Нежаданне маладнякоўцаў мець літаратурных канкурэнтаў стала прычынай супрацьстаяння паміж “Маладняком” і “Узвышшам”. І гэта пры тым, што першыя дэкларавалі захаванне “чулых таварыскіх адносін да вышшаўшых таварышаў” (“Савецкая Беларусь”, 10 ліпеня 1926), а другія прынішчывалі пазбягалі дыскусій і спрэчак: “Ніякай дыскусіі з маладнякоўцамі распачынаць не збіраемся, бо лічым, што кожнае літаратурнае згуртаванне павінна сьведчыць аб сваёй жыццёва-сці і каштоўнасці ў справе культурнага будаўніцтва ня гучнымі словамі і шпільдамі, а мастацкімі творамі” (“Савецкая Беларусь”, 15 снежня 1926).

Паводле сутнасці сваіх літаратурных прынішчываў “Маладняк” не мог уступаць з “Узвышшам” у эстэтычную дыскусію: абмяркоўваліся не пытанні літаратурнай творчасці, а пытанні адпаведнасці аўтарскай ідэі ідэалагічным прырыбтэтам тагачаснага грамадства. Такім чынам, палеміка паміж прадстаўнікамі абодвух аб'яднанняў вялася на розных узроўнях і магчымасць паразумення адсутнічала загадзя, што прыводзіла да дыскусій паводле распаўсюджанага ў 1920-х гг. прынішчыву “трупавай барацьбы”, калі прыналежнасць да пэўнага аб'яднання становілася крытэрыем ацэнкі твору. Самі ўзвышшаўцы ў “Камунікацыі беларускага літаратурна-мастацкага згуртавання “Узвышша”, надрукаваным у “Савецкай Беларусі” 15 снежня 1926 г., характарызавалі такі падыход наступным чынам: “Выходзіць так, што пакуль Адам Бабарэка быў у “Маладняку”, дык яго даклад быў добрым. А калі стаў адным з заснавальнікаў “Узвышша”, дык і даклад нічога ня варта”.

Па такім жа прынішчыве будаваліся і адносіны З. Жылуновіча з узвышшаўцамі. Аналізуючы ўзвышшаўскую дэкларацыю ў артыкуле “Ці сапраўды “Узвышша” ёсць узвышша?”, крытык зазначае: “... складальнікі дэкларацыі дадумаліся да таго, што рашылі прылісаць А. Гаруну адбіць “настрой” нацыянальна ўсвядомленага работніцтва і яго рэвалюцыйнай інтэлігенцыі <...> — пэўна, дзеля адлічча яго ад Цішкі Гартнага, які, па іхняму, выражаў настроі “нацыя-

Дважныя стандарты гучных слоў

нальна і сацыяльна ўсвядомленага рамесніцтва”. <...> Алякс Гарун — старэй, а Цішка Гартны — гарбар. <...> Чаму-ж у ўзвышшаўцаў стаялы — рабочыя, а гарбары — рамеснікі”. Тут прыгадваецца яшчэ адна драбнічка, якая “згубілася” на старонках “Савецкай Беларусі” за 12 кастрычніка 1927 г. у артыкуле Гартнага “Шкоднае ў беларускай літаратуры (Што было і чаго не павінна быць)”: “На дыспуце аб час. “Узвышша” № 1 Язэп Пушча сказаў: Ц. Гартны ня любіць Багдановіча за тое, што той не пахваліў яго вершаў у 1912 г.”. Інакш кажучы, Цішка Гартны і ўзвышшаўцаў не любіў за тое, што яны не дацэннілі яго такую каштоўную па тым часе “рабочую біяграфію”.

Як правіла, у імкненні дыскрэдытаваць узвышшаўскіх пісьменьнікаў Тодар Глыбоцкі (Аляксандр Дайлідовіч), пра якога вялася гаворка ў папярэдняй публікацыі, і Цішка Гартны выкарыстоўвалі ідэалагічныя катэгорыі, спрабуючы давесці “палітычную няграматнасць”, “варожасць сацыялістычнаму ладу” і г.д. Зразумела, гэта было адным з самых дзейсных сродкаў стварэння пісьменніку негатыўнай рэпутацыі і адмоўным чынам уплывала на псіхалагічныя ўмовы творчай працы. Гэта стала прычынай таго, што ўзвышшаўцы вымушаны былі даваць дадатковыя тлумачэнні прычын выхаду з “Маладняка” і сутнасці сваіх творчых прынішчываў. 10 ліпеня 1926 г.

у “Савецкай Беларусі” быў змешчаны “Ліст у рэдакцыю”: “Тав. рэдактар! прасім надрукаваць ніжэйпаданае:

З прычыны таго, што ў зьвязку з выхадам часткі сяброў “Маладняка” з яго складу вынікаюць некаторыя непаразуменні, лічым патрэбным заявіць, што, нязьменна застаючыся на плацформе пралетарскай ідэалогіі, мы вышлі з “Маладняка” 27 травеня г.г., не згаджаючыся з мэтай працы арганізацыі і яе характарыстыкай сучаснага становішча беларускай пралетарскай літаратуры”. Падпісаліся пад гэтым імем А. Бабарэка, П. Глебка, У. Дубоўка, К. Крапіва, М. Лужанін, Я. Пушча, С. Серада, П. Трус, К. Чорны, В. Шашалевіч. Праўда, ніжэй у той жа калонцы “Лісты ў рэдакцыю”, змешчаны і допіс П. Труса, у якім ён паведамаў, што “пасля некаторых разважанняў лічу свой выхад (з “Маладняка”) — К.Ж.” памылкаю і дзеля гэтага зноў уступаю ў шэрагі аб'яднання “Маладняк”.

Вельмі важна адзначыць наступны момант: сам падыход да арганізацыі “Узвышша” прынішчыва адрозніваўся ад “Маладняка”. Калі ў апошнім рабіўся акцэнт менавіта на масавасці, калектыўнасці, то першыя падкрэслівалі найперш адметнасць творчай індывідуальнасці. Па вялікім рахунку, арганізацыйная форма аб'яднання была патрэбная ўзвышшаўцам настолькі, наколькі праблематычна было існаваць у тагачаснай літаратурнай

атмасферы пісьменнікам-адзіночкам. Для ўзвышшаўцаў важным было не стварэнне новага аб'яднання як такога, але стварэнне спрыяльных умоў для творчай працы.

Пацвярджэннем гэтаму можа служыць і стаўленне ўзвышшаўцаў да сяброў свайго згуртавання. Напрыклад, у 1929 г. сакратару ЦК КП(б) В. Кнорыну прэзідыум літаратурна-мастацкага згуртавання “Узвышша” накіраваў дакладную запіску, у якой быў прапанаваны план правядзення дваццацігадовага юбілею творчай працы Змітрака Бядулі (Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь, ф. 4п., воп. 1, л. 2498). Пры гэтым копіі былі разасланы Старшыні ЦВК А. Чарвякову, Старшыні Нацкамісіі ЦВК А. Хацкевічу, Старшыні СНК М. Галадзе, Старшыні Інбелкульту У. Ігнацюскаму і ў Беларусі дзяржаўнае выдавецтва. У такой пастаноўцы пытання выяўляўся не толькі клопат пра канкрэтнага пісьменніка-калегу, але і клопат пра адпаведны статус пісьменніка ўвогуле ў тагачасным беларускім грамадстве.

Паказальным падаецца і той факт, што яшчэ падчас знаходжання ў “Маладняку”, запісваючы анкеты ўдзельнікаў першага з'езда, на пытанне “Да якога літаратурнага кірунку вы сябе залічваеце?” толькі два пісьменнікі зрабілі кароткі запіс “самаст.” (самастойны — К.Ж.) (БДАМЛМ, ф. 225, воп. 1, спр. 6, л. 14); Кузьма Чорны — афіцыйны старшыня “Узвышша” — і У. Дубоўка — рэальны лідэр згуртавання. (Абсалютная большасць называла сваім літаратурным кірункам “маладнякізм” альбо “Маладняк”). Гэта не можа не сведчыць аб прынішчывасці творчай пазіцыі. Нездарма ўзвышшаўцы падкрэслівалі, што не аб'яднанне вызначае кірунак творчасці пісьменніка, а прырода яго таленту. У тым жа “Камунікацыі беларускага літаратурна-мастацкага згуртавання “Узвышша” адзначалася, што “ўсе вядомыя нам беларускія пісьменнікі выявіліся як пісьменнікі выключна праз друк (газеты і часопісы), а не праз літаратурныя групы”.

Зразумела, раскол “Маладняка” быў заканамерны і непазбежны. Як вядома, сіла дзеяння роўная сіле супрацьдзеяння: чым больш у маладнякоўскай творчай практыцы назіраўся ўхлід да прымітывізацыі мастацкіх задач, тым больш востра адчувалася патрэба ў вызначэнні эстэтычных кірункаў творчасці. Аднак была і канкрэтная прычына, якая справакавала ці, прынамсі, паскорыла выхад шэрага пісьменнікаў з “Маладняка”. Маецца на ўвазе надзвычай негатыўная ацэнка зборніка вершаў У. Дубоўкі, якая выказвалася вялікай колькасцю сяброў аб'яднання. Гэта дало падставу кіраўнікам “Маладняка”, у прыватнасці, М. Чароту, разглядаць менавіта У. Дубоўку як ініцыятара “расколу”. У дакладзе на сходзе Віцебскай філіі, які адбыўся 10 чэрвеня 1926 г., М. Чарот адзначаў: “...нядаўна група членаў аб'яднання на чале з Дубоўкам вышла за “Маладняк”. Галоўнымі матывамі выхаду імі вызначаліся ўціск з боку некаторых членаў ЦБ [Цэнтральнага Бюро “Маладняка” — К.Ж.], патрэба адмовіцца ад грамадзянскай працы, ухліліцца ад абцяжарвання сябе філіямі, патрэбы ўтварэння Саюзу сапраўды таленавітых адзінак і г.д. Зразумела, гэтыя прычыны не абаснаваны і ня ўлічваюць умоваў сучаснай працы. Выхад быў выкліканы рэацыяй на Дубоўку ў “Маладняку”...” (БДАМЛМ, ф. 225, в. 1, спр. 17, л. 81).

Вядома, удзіль ў так званых асабістых, суб'ектыўных чынніках на развіцці літаратурнага працэсу нельга абсалютываваць, але нельга і недаацэньваць. Стварэнне “Узвышша”, з аднаго боку, стала вынікам аб'ектыўнага развіцця літаратурнага руху першай трэці XX стагоддзя, з другога — ініцыятыўнай канкрэтнага пісьменніка. Іншая справа, што і апошняе, па вялікім рахунку, адлюстроўвае аб'ектыўныя заканамернасці пэўнай культурнай сітуацыі.

Фота аўтара

Матэрыялы паласы падрыхтавала Жанна КАПУСТА

Тая, што не стамлялася жыць небам

20 лютага 2010 года споўнілася б 65 год з дня нараджэння беларускай паэтэсы Таісы Бондар — аўтара шэрага паэтычных зборнікаў ("Захапленне", "Акно ў восень", "...І голас набыла душа" і інш.), апавяданняў ("Выпадак", "Голас", "Кандыдат у шчасліўчыкі" і інш.), апавесцей ("Марыя па Хрысце", "Паветраны замак на дваіх", "Дзёнік жанчыны"), раманаў ("Мечаная", "Спакуса"), лаўрэата прэміі "За духоўнае адраджэнне" (2004).

Носьбіт паэтычнага перажывання Т. Бондар адрозніваецца трагічнасцю светаўспрымання, што замацавана на лексічным узроўні вершаў: у іх адчуваецца бяда, гора, адзінота, маўчанне, туга, пакута, схаваныя за метафарамі зімы, сцюжы, снег, лёд, холад, мароз.

*Шэры, даўкі ад горкіх слоў,
Сон бяссонне
маё не здружаў:
Дзень, услёск яго купалоў
Нада мной,
адбяліла сцюжа.*

Трагічныя рэфлексіі герайні не толькі вызначаюць сумны настрой большасці вершаў Таісы Бондар, але і тлумачаць ужыванне ў іх царкоўнай сімволікі (храм, царкоўны звон, свяца, купальні царквы). В. Макарэвіч, параўноўваючы вершы Т. Бондар з літургічнымі песнапеннямі, звяртаў увагу на сувязь лірыкі паэтэсы са Святой Бібліяй. Паэтычны зборнік "Адна" нагадвае споведзь герайні сабе, каханаму, свету.

*О, як мне трэба
знайсці малітву
І ўратаваць ёй
сваю душу,
І ўратавацца! —
тым, не забытым,
Што так балюча
ў сабе нашу.*

У зборніках апошняга перыяду творчасці ("Час душы, мой час вярчэнні...", 1995; "На крылах веры", 2006) асноўнае месца займаюць вершы-роздумы пра каштоўнасці, найгалоўнейшай з якіх для герайні з'яўляецца духоўнае жыццё, Дух, Любоў. Тэма жыцця разгортваецца паэтэсай у рэчышчы пошуку адказаў на пытанні: "Хто я? Каго Сусвет ва мне ўвасобіў?". Герайня Т. Бондар, не падзяляючы думку М. Багдановіча, які сцвярджаў, што "ўсе мы толькі падарожныя", сцвярджае наяўнасць дзейснага пачатку ў чалавеку. Яна — "госць і стваральнік у адной асобе". Апроч таго, лірычная герайня — апалагет жыцця: "Любая думка прада Жыццём малая", апалагет бязмежнай Любоўі, увасабленнем якой для самой паэтэсы з'яўляўся Бог.

Наталля ГЕТМАН-КРЫВЕЦКАЯ

Таіса Бондар нарадзілася ў лютым 1945 г., калі польскія Вялікай Айчыннай вайны яшчэ не было патушана. Пра той час Т. Бондар выказвалася: "Я выйшла з зімы, // Якая ў зямлянках гібела, // Дыханнем адтайвала хлеб // З пражылкамі лёду..."; "Год нараджэння... Год сусветнай веры // У мір для ўсіх — надоўга — на вякі...". Нездарма ў ранняй творчасці Т. Бондар ваенная тэматыка займае выдучае месца, а сама аўтар вершаў выступае праціўнікам любых чалавечых сутычак. Успаміны пра вайну адгукаюцца болям і душэўнай трагедыяй.

*Ёсць месцы на зямлі,
Куды нас не цікаўнасць,
А боль прыводзіць,
найсвяцейшы боль,
На стрэчы з памяццю
стагоддзя*

*І — з сабой...
Дыван травы
сняжынкамі затканы.
Між гэтых сірых раўнін
Струной напятай —
Сасны жывое цела. Сны зямлі
Шчэ трызняць цудам,
а гадоў прыліў
Дарэмна будзіць
спалення хаты,
І плач гэзіцэй,
І роспач рук жаночых...*

Так жа шчымымі пра пару маладосці Таіса Бондар пісала ў "Лістах наўздгон": "Але ж хіба была ў мяне маладосць? Добра, што ратавала праца. Змалку. Добра, што ў працы я знаходзіла радасць. Інакш — ці згулялася б, ці рукі на сябе наклала".

У дэбютным зборніку "Захапленне" шчыраць паэтычнай думкі перамяжоўваецца часам з трагічнасцю светаадчування лірычнай герайні. Кранальна-сцю адраджаюцца вершы паэтэсы на тэму Радзімы. У адным з патрыятычных твораў паэтэса просіць прабачэння ў роднай зямлі за тое, што "зрадзіла ёй", паехаўшы за мужам у далёкую Малдову (доўгі час працавала настаўніцай у г. Фалешты).

*Усё часцей я сумую.
Не толькі ў працы,
Не знаходжу ад думак
Збавення і ў сне.
Не хацела я, край мой,
Цябе адчурацца,*

*Калі колісь за любым
Паехала ўслед...*

Нягледзячы на трагедыяны ноткі ў выказваннях лірычнай герайні "Захаплення", гэты зборнік па гучанні, бадай, самы жыццярэды і пафасны з усіх бондарэўскіх кніг паэзіі. Ужо назва другога паэтычнага зборніка "Акно ў восень" указвае на змены настрою носьбіта паэтычнага перажывання. Былое захапленне жыццём, якое ўспрымалася як свяца, стасуае месца восеньскім тузе і роздуму. З пазнаннем будзённага жыцця мяняецца танальнасць паэтычнага радка, прыкметна становіцца філасофская дамінанта.

*Акно надзеі адчыняю ў восень:
Хай забягаюць
у пакой дажджы —
Ля печы сушачь
мокрае калоссе!*

Навізнай мастацкага мыслення адрозніваецца кніга паэзіі "...І голас набыла душа" (1980). Цэнтральнымі тэмамі выступаюць тэма кахання, паэта і паэзіі, матывы адзіноты, вышыні. Матывы неба (вышыні) — адзін з самых папулярных у творчасці паэтэсы. Неба ў яе становіцца сінонімам непахіснай веры, надзеі чалавека на здзяйсненне сваіх задум ("Я смяцца буду над часам: // Ён

— бяссільны. // Неба — ўва мне"). Уяўленне вобразу неба ў апавесці "Паветраны замак на дваіх" абумоўлена неабходнасцю выказаць аўтарскую пазіцыю ў дачыненні да праблемы духоўнасці ("Чалавек заслугоўвае вечнасці і душа яго павіна ачысціцца ад усяго цёмнага і балючага ў ёй, каб наблізіцца да неба. Да неба не ў значэнні "раю", а ў значэнні вышыні, духоўнага ўздыму, духоўнага прасвятлення"), дзе зварот да неба — гэта пераадоленне сучаснага духоўна-маральнага крызісу грамадства.

Лірыка Таісы Бондар адлюстроўвае генетычную дваістасць душы герайні, якая, з аднаго боку, ідэалізуе неба, вышыню, імкнецца туды ў думках, з другога, адчувае зямное прыцягненне:

*Я зямная, я ўсё-ткі зямная!..
Я два лёгкіх крылы адгаю
За сцяжынку дажджлівага маю,
За трывожную ўсмішку тваю.*

Дваістасць носьбіта лірычнага перажывання назіраецца таксама ў вершах Т. Бондар на тэму паэта і паэзіі. З аднаго боку, мастачка слова "вылісвае" скарту пісьменнікам, інкрымінауючы ім мройнасць і празмерную ідэалізацыю свету:

*Ах, гэтыя паэты! Чарадзеі
На службе
ў пагманлівай надзеі.*

*Спяшаюцца.
Такая негарччасць! —
Рассоўваючы
па кішнях вечнасць.*

З другога, Т. Бондар складае своеасаблівы "кодэкс паэта". Партрабаванні адоранасці, таленавітасці выступаюць асноўнымі ў адносінах да стваральнікаў мастацкіх твораў: "Не трэба паслабленняў. Ані ў чым. // Для ўсіх адной-адзінай меркай — талент". Важным прынцыпам творчасці паэтэса лічыць праўдзівасць у адлюстраванні падзей:

*Дазвол на праўду?
На адкрытасць?
Ды стане мужнасці пяру
З пагардаю адпрэчыць літасць
Да тых, хто быў "не ко вору".*

Тэма кахання і матывы адзіноты ў лірыцы Т. Бондар неразрывныя. Яскравым доказам гэтага з'яўляецца зборнік "Адна", які пабачыў свет у 1989 г. Адносіны паміж мужчынам і жанчынай, разнастайнасць перажыванняў (любоў спазнаная, несустраэная, аднабаковая, падманная, ахвярная) ва ўспрыманні жанчыны складаюць аснову названага зборніка, у назве якога схавана аўтарскае ўказанне на адзіноту лірычнай герайні. Канстанта "адзінота" ў вершах Т. Бондар дазваляе нам ужыць метафарычную назву "пяснярка адзіноты".

Эсэ Палессе — край чугайстраў

Вы запытаецеся, хто такі чугайстраў? Гэткім паэтычным, прыгожым словам палешукі называюць тое, што па-англійску завецца "есі", а па-руску — "снежны чалавек", то бок унікальную ва ўсіх адносінах пароду людзей. Думаю, своеасаблівае геапалітычнае становішча гэтага беларускага рэгіёна захавала выключную генафонд-ментальную аснову, названую Алесем Разанавым "дрыгвой", якая і нараджае такіх незвычайных людзей, як Анатоль Сьс. І сапраўды, паляшукі лад мыслення і жыцця апелююць да сакральнага ўспрымання рэчаіснасці. Таму нават у сталічным мегаполісе, які нівелюе ўсё і ўсіх, палешукі заўсёды вылучаюцца сваёй невыкараняльнай адметнасцю, якая праўляецца перадусім у характары.

Прынцыповы палешукоў трэба разумець, калі хочаш з ім кантактаваць. Іх унёсак у скарбніцу нацыянальнай культуры і мастацтва велізарны — дастаткова прыгадаць Івана Мележа альбо Міхала Дубянецкага...

Вытокі чалавечай і творчай прыроды Анатоля Сьсы менавіта там, у краі "незвычайных" беларусаў, краі "чугайстраў", толькі ў ім мог нарадзіцца такі магутны паэт... Дрыгва нам адкрывае яшчэ не адну таямніцу і працяг яшчэ не аднаго генія і прарока.

Ягамосць

Калі зыходзіць з тэорыі Гегеля "пра талентаў і геніяў", г.зн. аддаваць перавагу выключна заходнеўрапейскаму падыходу да ацэнкі асобы творцы і яго творчасці, дык постаць Анатоля Сьсы не ўкладваецца ў прапанаваныя філасофам межы мастацтва.

У асэнсаванні такіх феноменаў, як Анатоль Сьс, я прапанаву бы зыходзіць з пункта гледжання біблейнага, і найперш — старазапаветнага.

Айчына — гэта мы!

Анатоль Сьс — не толькі "кароль паэтаў", але і наш агульны боль, незалежна ад таго, хто ты ёсць: інтэлектуал, знаўца літаратуры ці селянін з ваколіцаў паляшукі Прыдняпроўя. У феномене Анатоля Сьсы будучы яшчэ доўга разбірацца — як сучаснікі, для якіх яго постаць была явай, так і нашчадкі, для якіх ён будзе выключна легендай. Хочацца падзяліцца сваімі развагамі на гэты конт, бо залішне многа чутак і разваг сёння віруе вакол лёсу і творчасці гэтага паэта...

нацыянальнага мастацтва слова, прыходзіць да думкі, што ў беларусаў (як і ўвогуле ў славян) ролю прарокаў, захавальнікаў духоўнасці і настаўнікаў народа, напэўна, па задуме Боскай, з даўніх часоў узялі на сябе паэты і музыкі. Гэтыя абраныя людзі, дзякуючы іх жыццёваму і духоўнаму вопыту і абостраму творчай інтуіцыі, выдатна ўсведамлялі сваё прызначэнне. Такім быў і Анатоль Сьс. Перачытваеш ягоныя кнігі і падборкі вершаў у перыяды і думаеш пра спраўджанасць многіх ягоных прароцтваў, увасобленых і ў метафарычных вобразач паэтычнага тэксту, і ў глыбінях падтэксту.

*...Паэт сказаў: "Пем за Айчыну!"
І кожны выпіў за сябе...*

Яго агмень

Ці разумець Анатоля Сьсы сваё прызначэнне? Калі мець на ўвазе асноўную задачу прарока паводле Бібліі — данесці Боскую Задуму да ўсіх і да кожнага, ці, кажучы словамі Янкі Купалы, духоўным сынам якога лічыў сябе Анатоль Сьс, "з цэлым народам гутарку весці, сэрцаў мільёнаў падслухаць біццё", — мяркую, што так.

Паэтаў, якія праз сваё мастацкае і жыццёвае, часам жорсткае, але справядлівае слова імкнуліся данесці існае, не забываючы і на спадзевы бліжніх сваіх, ставячыся да кожнага, як да роўнага сабе, — у нашай літаратуры можна пералічыць па пальцах. Вось дзе відавочная адмеціна прарока!

Пасля Купалы і Караткевіча Сьс, напэўна, адна з найбольш яркіх постацей прарокаў-прароцкага кшталту ў нашай паэзіі (срод тых, хто на гэты час ужо сумовацца з Богам). Галоўны завет свайго "духоўнага айца" "сын" засвоіў добра.

Адной з вызначальных асаблівасцей жыццёвага і паэтычнага крэда Анатоля Сьсы быў непасрэдны зварот да самой сутнасці чалавечай душы, у якой ён, як добры псіхолаг, выяўляў самае патаемнае.

Ці быў Анатоль Сьс духоўным камертонам для нашай творчай эліты? На маю думку, безумоўна быў. І ў часы "Тутэйшых", і пазней свой крыж паэт нес годна; у апошні перыяд свайго сталічнага жыцця ўласную прароцкую задачу ён адчуваў найбольш абостра.

Калі ў пачатку 1990-х Анатоля Сьсы актыўна імкнуўся навучаць моладзь, несці

праз паэзію праўду, заклікаў да абуджэння грамадскасці і беларускага духу, то пазней ён звярнуўся да жорсткага эпітажу — тады, калі, здавалася, ніхто нікога не чуў і "сама зямля сыходзіла з-пад ног". Думаю, такім чынам паэт-легенда, да меркавання якога шмат хто прыслухоўваўся, даваў зразумець: культура — па-за амбітнымі гульнямі палітыкаў, яе набыткі і сапраўдныя духоўныя каштоўнасці не падлягаюць падзелу, ніхто не мае на іх выключнага права...

Лён жыцця

Вопыт жыцця і творчасці унікальнага паэта, на жаль, не быў належна ацэнены пры яго жыцці. Толькі цяпер мы вучымся па-сапраўднаму разумець спадчыну Анатоля Сьсы.

Многія звязваюць залішне ранні сыход Анатоля Ціханавіча і з абставінамі ягонага нараджэння, апісанага самім паэтам у вершы "Неапаленая купіна", і з тым, што нарадзіўся ён напярэдадні Змітраўскіх Дзядоў.

Не бачу тут ніякай містыкі, але, аналізуючы абставіны жыцця і смерці Анатоля Сьсы, думаў шмат пра што...

Можа, сапраўды, беларускі прарок павінен з'ехаць з роднай краіны, каб выжыць, альбо заўчасна памерці, не маючы разумення і падтрымкі?

Не ведаю.

Але ведаю, што дадзеныя Богам гэтаму чалавеку дар і энергія засталіся нерэалізаванымі.

Зараз можна доўга разважаць пра тое, што адбывалася на пачатку траўня 2005 года ў мінскай кватэры паэта, але відавочным застаецца адно: Айчына, якой ён апантанна служыў у імя Бога, мусіць шанаваць свайго Паэта хаця б пасля ягонай смерці, бо (яшчэ раз нагадаю паэтавыя словы) Айчына — гэта мы!

Сяргей ПАТАРАНСКИ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь **КАРЛЮКЕВІЧ**

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзіёмава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крайдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
(намеснік галоўнага
рэдактара)
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар —
284-84-61
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Абслужыць:
публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
навін — 284-82-04,
284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасыліцца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісваю ў рэдакцыю
паведманьняў сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтру
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3072
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
4.03.2010 у 11.00
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7
Заказ — 1013

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Планета Фантазія

Вось ужо амаль месяц мінуў, як юныя таленты з усёй нашай краіны ператварылі выставачную прастору Нацыянальнага цэнтру мастацкай творчасці дзяцей і моладзі ў прыгожую планету, імя якой — Фантазія. А называецца гэтая Рэспубліканская выстаўка калектываў студый дэкаратыўна-прыкладной творчасці, ганараваных званнем "народны", устаноў пазашкольнага выхавання і навучання "3 рога ўсяго многа": па-беларуску ёміста і трапна!

Глядзіш і ў які ўжо раз пераконваешся, што фантазія таленавітых беларусаў і сапраўды, нібы бяздонны казачны рог багасці. Экспазіцыя складаецца з індывідуальных і калектывных работ у розных відах дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Дзяўчаткі ды хлопцы, якім па 8, 11, 14, 17 гадоў, ды іх выкладчыкі прадстаўлялі Старадарожскі цэнтр дзіцячай творчасці "Святліца"; аматарскую студию "Эксперымент" з Бабруйска; гурток "Чараўніцы" Гомельскага дзяржаўнага абласнога палаца творчасці дзяцей і моладзі; Пухавіцкі раённы цэнтр пазашкольнай работы; узорную студию "Лялькі" з Бяроза; "Мару" з Дзяржынска, "Маладзік" з Маладзечна і шмат іншых аналагічных асяродкаў — з Мінска, Жлобіна, Барысава, Буда-Кашалёва... Каля паўсотні гурткоў і студый паказалі ўвасобленыя фантазіі сваіх юных майстроў саламапластыкі, ткацтва, керамікі, вязання, вышыўкі, мяккай цацкі, бісералічэння, адмыслоўцаў спалучэння розных традыцыйных тэхнік, вынаходнікаў арыгінальных спосабаў апрацоўкі прыродных матэрыялаў.

Колькі выдумкі, умельства і стараннасці ўкладзена ва ўвасобленне выяўленчых вобразаў, дэкаратыўных аб'ектаў ці проста прыгожых, віртуозна зробленых функцыянальных рэчаў! Купальскія вяночкі ды велікодныя пісанкі; карункавая, нібы далікатная выцінанка, папараць-кветка, вышпаленая на тканіне; пано

Для тых, каму давалося пабываць на адкрыцці выстаўкі "3 рога ўсяго многа", яна запомніцца яшчэ і цудоўнымі акапальнымі песнямі-вяснянкамі, карагодамі, кадрылямі фальклорнага гурта "Верас", каларытным граннем ансамбля старадаўняй музыкі "Сотисорія". А таксама выступленнем пісьменніцы, галоўнага рэдактара часопіса "Бярозка" Алены Масла, якая павіншавала юных творцаў, іх педагогаў ды бацькоў са святам і звярнула ўвагу на гэтае маладзёжнае выданне як на часопіс для творчых людзей і пра творчых людзей, здатны зрабіцца добрым сябрам для ўдзельнікаў выстаўкі, а, магчыма, і паспрыяць прэзентацыі іх мастацтва на ўсю краіну праз адмысловыя конкурсы, што рэдакцыя плануе ладзіць для сваіх чытачоў.

"Родныя краявіды" з аплікацыі вышываных мініячур; тройца зухватых і пацешных млек "Бярозаўскія лыжкары" — са звычайнай ільняной кудзелі, як і клапатліва сарока, і сямейства зуброў; фарсістая лісіца... з саксафонам у лапах і ў хустачцы; пейзажы з бяросты; габелены, паясы, беларускія нацыянальныя строі... Там — улюбёнасць у народную спадчыну, імкненне падтрымаць і захаваць традыцыю; там — адчуванне роднай глебы і спроба эксперыментуаваць, улучаючы ў традыцыйную канву запазычаны матыў. Але і там, і там, у кожным творы, — прысутнасць таленту, творчай фантазіі, любові. Таго, што называюць Божай іскрынкай.

"Назву выстаўкі "3 рога ўсяго многа" нам параілі спецыялісты з Магілёўскага цэнтру пазашкольнай работы. Экспазіцыя ладзіцца з мэтай папулярызацыі дзіцячай творчасці, прапаганды дасягненняў і творчых вынікаў работы навучэнцаў і педагогаў, прэзентацыі розных метадычных сістэм мастацкага выхавання і мастацкіх тэхналогій. Так, наша імпрэза мае не толькі эстэтычны, але і выхаваўчы сэнс. Выхаванне новых пакаленняў на народных традыцыях, захаванне беларускіх традыцый і ў творчасці, і ў сьведомасці нашых нашчадкаў вельмі важна для ўсёй краіны, — мяркуе намеснік дырэктара Нацыянальнага цэнтру мастацкай творчасці дзяцей і моладзі Міністэрства адукацыі

Беларусі Кацярына Кузьменка. — Таму на базе выстаўкі адбудзецца рэспубліканскі навукова-практычны семінар "Культурная спадчына як духоўная каштоўнасць у выхаванні і развіцці дзяцей і моладзі". Перад кіраўнікамі студый і гурткоў дэкаратыўна-прыкладной творчасці ўстаноў пазашкольнага выхавання і навучання выступіць вядомыя навукоўцы, педагогі. Плануем таксама падчас семінара наладзіць вайстар-класы па традыцыйных відах беларускага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва".

Рупліўцаў нашай нацыянальнай культуры заўсёды радуе, калі да традыцыйнай беларускай творчасці спрычыняецца моладзь, якая прыходзіць на змену старэйшым майстрам. Гэты супольны праект Міністэрства адукацыі Беларусі ды Нацыянальнага цэнтру мастацкай творчасці дзяцей і моладзі, безумоўна, паспрыяе пошуку і падтрымцы юных талентаў у галіне дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, а гэта значыць — далейшаму развіццю самабытнай народнай творчасці. Для звычайных жа глядачоў выстаўка "3 рога ўсяго многа", якая працягнецца да 15 сакавіка, будзе крыніцай святочнага настрою. А, можа, і творчага натхнення?

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
На здымках: і сапраўды, "3 рога ўсяго многа"!

Фота Віктара Кавалёва

У наступным нумары

Гліна, вада і агонь... Тры адрэчныя і нязменныя складнікі традыцыйнага беларускага промыслу і традыцыйнага нацыянальнага мастацтва. Гліна, вада і агонь — тры стаўпы для керамікі, яе жыццёвая неабходнасць. Ды ёсць яшчэ і творчы складнік. Наколькі ён уплывовы? Вядома, да пачатку XXI стагоддзя "абагульненае аблічча" традыцыйнай беларускай керамікі мянялася, фантазія мастакоў і развіццё новых тэхналогій пакідалі на ім гэтак званы крэатыўны адбітак. Дык ці магчыма ў гэтай галіне творчасці сказаць нешта прынцыпова новае, ці здатны сучасны творца-кераміст здзівіць спанатранага знаўцу мастацтва нейкім адкрыццём? Шукайце адказ на гэтае пытанне пад рубрыкай "Сядзіба муз", у нататках пра творчасць мастакоў-керамістаў Калтыгіных: знакамітага бацькі, лаўрэата спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь за 2009 год Валерыя Калтыгіна, і яго паспяховага сына Максіма

3 глыбінкі

«Soli Deo Gloria»

Такія словы, якія азначаюць "Адному Богу Слава", занатоўваў на нотах на завяршэнне кожнага свайго твора славы кампазітар Іган Себасц'ян Бах. Дабрачынны вечар у імя Боскай улады музыкі адбыўся ў Лунінецкай дзіцячай школе мастацтваў.

Камерны ансамбль "Канцэрціна" з 2004 года носіць высокае званне "ўзорны". Цяпер яго склад цалкам змяніўся. У калектыве прыйшлі навучэнцы малодшых класаў, якіх літаральна не бачна з-за шпітэраў! Але юныя музыканты пад кіраўніцтвам таленавітага выкладчыка Эдуарда Белавуса разам з вопытным канцэртмайстрам Валянцінай Савінкінай уразілі разнастайнасцю рэпертуару і майстэрствам выканання твораў. Інакш не магло і быць: у ансамблі выступаюць вучні, якія ўжо даказалі свае мастацкія здольнасці паспяховымі вынікамі ў раённым фестывалі.

У малодшай групе пераможцай стала вучаніца мастацкага кіраўніка "Канцэрціна" другая класніца Альбіна Гушча. Прызёры — выхаванкі Вольгі Белавус: дру-

гакласніцы Аня Белавус (II месца) і Валерыя Бузынчык (III), у сярэдняй групе — вучаніца чацвёртага класа Аляксандра Мшар (III месца). Граматамі адзначаны яшчэ дзве канкурсанткі — Аляксандра Даніловіч і Юлія Калянковіч. Захоплены музыкой і іншыя ўдзельніцы ансамбля — чацвёртакласніцы Насця Раковіч і Яна Мелюх, трэцякласніцы Святлана Грабовіч, Паліна Цяльпук і Яна Емяльянава.

Водгукі "бравы!" і "малайцы!" суправаджалі выкананне "Менуэта" Леапольда Моцарта (у апрацоўцы Шуваава). Завяршальная "Здравіца" Сушавай выклікала авацыі аўдыторыі, якую сабраў невялікі камерны пакой ДШМ. Як у чарговы раз не пашкадаваць пра адсутнасць сапраўднай канцэртнай залы, вартай здольнасцей педагогаў і выхаванцаў школы...

Ансамблю і салістам шчыра падзякаваў іерэй Сяргій Крышталь — настаяцель Лунінецкай царквы, якая будзе ў гонар іконы Божай Маці. Дабрачынны вечар адбываўся на карысць храма. На завяршэнне канцэрта глядачы з задавальненнем апускалі грошы ў кардонную скарбонку, радуючыся магчымасці ацаніць працу юных музыкантаў богаўгоднай справай у цяперашні час перадвёлікод-нага посту...

Таццяна КАНАПАЦКАЯ